



M U I S T E L M A T E O S

# VANKINA VALKOISEN VALLAN

MUISTEMATEOS



KUSTANTAJA  
M. V. JALAVA, HELSINKI

HELSINKI 1922  
OSAKEYHTIÖ TYÖN  
KIRJAPAINO



*Tykit Pietari-Paavalin pauhaa,  
vaan taistoa eivät ne toitota mieliin.  
Sävel särkynyt sai tulikieliin.  
Ne raikuvat rauhaa.*

*Ikirauhaa. Kirvonnut kansa  
suruvaatteissa värjyin vie manan maaliin  
valapattoisen viime saaliin:  
esitaistelijansa.*

*Punalippua seuraten ylhää  
ne taistelivat jalopeurojen lailla,  
päin syöksyivät pelkoa vailla  
pakon muuria jyllhää.*

*Päin painuivat pyöveleitü.  
Kuin myrskyssä vahtoharjat ne meuras,  
ja kuin meren syvyys seuras  
väki valtava heitä.*

*Oli liikkeellä alkuaineet,  
tuli uumenten uhmas ja raivos ja riehui.  
Yli vainovallan kiehui  
tuhon, turmion laineet.*

*Ja hirmuvallalta raukes,  
tuhatvuotinen valhevarjo sen vaipui,  
peto taltutettu taipui,  
lumo hyytävä laukes.*

*Itä elpyvä jälleen jaksoi.  
Mut kallis sen uudestasytymishinta.  
Esitaistelijoiden rinta  
sen hurmeella maksoi.*

*Yli urhojen ruumisvallein  
tien vapauteen väki sorretty suuntaa.  
Kuin rusko, mi taivaalla puuntaa,  
verivirta on kallein.*

*Pyhä, siunattu, siunattu veri!  
Nuo nimettömät ajan sankarit ylväät,  
nuo pohjakerran pylväät  
ikikunnian peri.*

*Tykit jyskää. Kirvonnut kansa  
suruvaatteissa värjyin vie manan maaliin  
valapattoisen viime saaliin:  
esitaistelijansa.*

*K ö s s i K a a t r a.*



Häkissä kyyhkötti kotka, ja kohti yön tummaa tähtitai-  
vasta hän yksikseen haastoi näin:

Minä avaruuksien halkaisijaksi olen luotu, en asuk-  
kaaksi ahtaan häkin. Mieleöntä! Minutko he kesyttäi-  
sivät ja minunko voimakkaat vaistoni he kykenisivät  
alentamaan elättihanhien matalain vaistojen...tasalle.  
Minustako, villin vapauden pojasta he kasvattaisivat  
tylsätahtoisen olion. Miten mieleöntä!

He tuovat ruokaa. Minä syön. He tuovat juomaa.  
Minä juon. He häkin seinään ovat asettaneet lepuutus-  
kapulan. Hyvä, minä lepään. Mutta koteutumaan eivät  
he minua saa, sillä sielussani minä aina elän jylhien  
maiemien yllä, missä yksinpä tuulikin soittaa riemu-  
virsää vapauden kunniaksi.

Yön yksinäisyydessä minä toisinaan lyön siivelläni  
ilmaa. Minä tunnen: ne kantavat vielä. Ja silloin aina

pyhä ja väkevä väristys vaelttaa pitkin minun hermojani. Olen valtias! Yön tähdet ovat minun, kylmä kuu on minun, kaukainen metsänranta minua kutsuu, ja etäisten vuorten sekä meren viestit kohisee julki väkevä lounas.

Syöksyäkö kaikella voimallansa rautaista verkkoa vasten, jotta se murtuisi? Ei, sillä siinä voisin murtua minä itse. Nyhtääkö vähitellen irti kiinteät solmut ja siten kehittää mentävä aukko. Ei, sillä tuon puuhan ne kyllä keksisivät. Parasta on odottaa! Aika tuo varmaan avun. Ruoste jo syö rautaa. Ja voi se joskus nousta mahtava myrskykin, joka kykenee kyllä hajottamaan tämän kurjan häkin.

Minä odotan!

Saattaa tapahtua, että odottaessani vanhenen. Saattaa tapahtua, että silmä menettää terävyytensä, jänteet herpautuvat ja lihakset käyvät veltoiksi. Kuolemakin saattaa ennen ehtiä, kuka tietää! Mutta mitä siitä, minä odotan.

Niin, mitäpä siitä, vaikkakin se tuleva myrsky täältä löytäisi raunion, mikä ennen oli ylpeä kotka. Mitäpä siitäkään, vaikka aurinko jonakin tulevaisuuden päivänä ruosteen syömästä häkin aukosta katselisi vaalennutta luurankoä, mikä ennen kuului mainehikkaalle lentäjälle. Pääasiat se, ettei kukaan ole koskaan sanova: katsokaa, hanheksi muuttui korskea kotka, kun oli ollut koulusamme tuokion.

Ei! Minä leppymättömänä odotan. Ja odottaessani minä ajatuksissani väkevästi lennän. Ja vielä sittenkin, kun ajatukset alkavat sammua, on minun villi vaistoni jatkava lentämistä. Voimakkaat siipeni kohottavat minut avaruuteen, korkeuksiin. Ilma viheltäen halkeaa. Allani sulavat laaksot ja vuoret silmiä hiveleväksi värikarkeloksi. Ja etempää näkyvät meren mahtavat kuohut. Riemusta

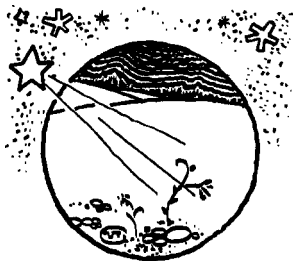
minä kirkaisen. Sillä tämä on kaikki minun. Olen vapaa, olen voimakas: minussa sykähtelee elämä tavalla, jota vain valitut saavat tuntea.

Harmaa hanhi kiertelee häkkiäni. Hän tekee tehtäväänsä ja kuvittelee olevansa hyödyllinen. Ja hän sanoo olevansa vapaa. Menee pihamaalla minne tahtoo, jopa aina läävän taakse asti — kuuletteko? Hän on esimies ja opettaja minulle, se ihanne, jota kohti minun tulisi muka pyrkiä.

En voi häntä vihata, sillä se kunnia suodaan vain vertaisille. En voi häntä halveksia, sillä hän ei ole mitään koskaan ollut. Hiukan sääliä, ylhäistä sääliä — siinä olkoon hänen osansa minulta. Olla sielultansa vanki, on tuhat kertaa pahempaa kuin tulla vapaahenkilönä teljetyksi vaikkapa sysipimeäänkin kammioon.

Terve, tähdet, teille! Päivä koittaa, ja he tulevat jälleen. He älkööt nähkö minun sisimmästäni vilaustakaan. Aavistakoot vain. Minä toistaiseksi taas sammutan silmäni palon ja välinpitämättömästi käännän pääni pois päin heistä. Mutta päivälläkin minä rintani syvimmissä sopukoissa elän elämää, juovuttavaa ja hekumallista elämää, jonka koko moninainen ja asiallisesti mittaamaton ihanuus voidaan sisällyttää kolmeen sanaan: *ylpeän hengen vapaus*.

*Yksi Meistä.*







# TOVERIHAUTOJEN RUUSUT

''Vaikk' ajojahti käy ja jalon riistan  
nuo herjat hirttoirengit heistä saa,  
ja vaikka sota-oikeus ne oitis  
nyt linnan vallin alle ammuttaa;  
vaikk' ammoiden ruumiillaan ne kummun peitti,  
jot' aamun sarastaissa seppelin  
käy koristamaan maalaisneito nuori —  
*nin kumous se elää sittenkin!*''

*Fred. Freiligrath.*

Raskaan veron vaati v. 1918 kansalaissota Suomen köyhälistöltä. Kieltämätön ja kauan karvasteleva on tämä tosiasia.

Tuhansiin nousi niiden ase kädessä kaatuneiden miesten ja naisten varttunciden ja vielä nuoruutensa vehreimmässä keväimessä olevain luku, jotka eivät historiallisella hetkellä empineet tarjotessaan henkensä sorrettujen oikeuden lunastimiksi ja samalla myös tien raivaamiseksi ihmisyyden ihanimpain aatteiden toteutumiselle maassamme. Kymmeniintuhansiin sai taas niiden joukko,

jota kohtasi etuoikeuksiensa uhkaamisesta raivostuneen voittajan säälimätön kosto. Tuskin on sitä Suomen kolkkaa, jossa ei heidän ruumiitaan olisi soissa ja sorakuopissa maatumassa; erillisissä, osaksi salaisissa yksityiskätköissä, joista vain murhaajat tietävät, tai sitten jättäiläisissä veljeshautoissa, joita ei kukaan voi sivuuttaa ailahtamatta hänen rinnassaan luokkansa kärsityksiä vastaavan tunteen, oli se sitten uudistuvaa kostonriemua porvarillisen yhteiskunnan vannoutuneessa puolustajassa, sääliä ja kuoleman läheisyyden synnyttämää hartautta puolueettomassa tai säkenöivää vihaa ja vakavaa, aina enemmän lujittuvaa päätöstä proletariaatissa astua sortuneiden polkua, kunnes lopullinen aurinkoisena kangastava päämaali oli saavutettu.

Sillä viimemainittu on syvästi tietoinen siitä, että traagillisesti päättynyt taistelu ei ollut mikään seurauksia ajattelemattomain, kiihoitettujen joukkojen verraton ilkitö, eikä edes "tuhmuuskaan". Ei! Se oli välttämättömyys, ei, enemmänkin, se oli *Suomen köyhälistön kiertämätön kohtalo*, josta se verta viljoin vuotaneena, mutta tulevaisuususkonsa pelastaneena on selvinnyt.

Tietoinen työläinen ei siis ruikuta uhrin suuruutta niinkuin ne monet raukat, jotka silloiseen "tuhmuuteen" itsekkin mukaan tempautuivat, mutta nyt arkamielisinä ihanteensa ja tosiasiat kieltäen huuhkajina huutavat orjivahtien ruoskan lyödessä: niin voi käydä, menetelkäämme tästä lähtien viisaammin.

Sillä rakkaiden, unohtumattomain vainajain päättömän saaton vaeltaessa hänen sielunsa silmien editse, hän näkee taustana paljon valtavamman kulkueen: ne tuhannet, miehet ja naiset, jotka tehtaissa ja työmaissa tilastojenkin mukaan tapaturmaisesti menettävät hen-

kensä tai jäsenensä raastaessaan riistäjäinsä hyväksi; ne kymmenettuhannet veljet ja siskot, jotka työn ääressäkin verkkaisesti nääntyvät nälkään, sortuvat tauteihin, vaikka näistä ei tilastoja laadita, eipä kyliksi puhutakaan, sillä ilmiö on suunnattomassa kauheudessaankin niin jokapäiväinen, ja hän näkee yhä valtavammiksi paisuvat joukot, jotka turhaan huutavat työtä, saadakseen leipäpalan edes vatsan pahimman kurinan tyydyttämiseksi. Ja edelleen hän ei voi saada silmistään itsensä loppuun raataneita vanhuksia, joiden elämän iltahetki on kestettyä päivääkin ankarampi, ei lapsia, jotka kurjuudessaan eivät ole koskaan nauraneet.

Ja tältä näkökulmalta katsoen v. 1918 taistelun uhri oli raskas, mutta ei raskain, mitä Suomen köyhälistöltä on kannettu ja kannetaan. Ja nyt sen oikea arvo ja ylevä suuremmoisuus täydessä kirkkaudessaan eivät ole paljastuu.

Sillä kun päivittäin kansan suuri enemmistö on pakotettu antamaan kaikkensa, jotta väkivallalle ja vääryydelle rakentaneella pienellä etuoikeutetulla luokalla olisi elämänarvoja aina mielettömään tuhlaukseen asti, uhraisivat silloin tuhannet ja taas tuhannet henkensä, jotta osattomimmatkin saisivat iloa ja oikeutta elämältä.

Kun kansat palvovat suuria muistojaan, eivät ne ole läheskään aina olleet niiden aikojen yhteydessä, joita historia nimittää onnellisiksi. Päinvastoin ylevimmiksi ja kautta aikojen kirkaammin säteileviksi on todettu yksilöiden ja joukkojen sankariteot, joille kehyksen muodostavat traagillisimmat olosuhteet. Ne ne ovat saaneet runoilijain kanteleet kauneimmin soimaan, sytyttäneet hehkuun useimmat rinnat, olleet kiihottimena ihmiskun-

nalle sen pyrkiessä luomaan entistä täydellisempiä, yleis-  
onneen tähtääviä elämänmuotoja.

— — — — —  
Vuoden 1918 aseellisen taistelun voittaja on humalastaan selvenemässä.

Hänen nyrkkinsä on panssaroitu. Hänellä on kiväärit, kuularuiskut ja kanuunat, vieläpä tankit ja surmaa uhkaavat lentäjätkin. Voitettuna ei ole mitä käteensä ottaa, eikä edes leipää kaiken nälän poistamiseksi.

Miksi edellinen pelkää, vapisee? Miksi näkee se kummituksia keskellä kirkasta päivää, uhkaavaa vaaraa viat-  
tomimmassakin? Mitä kauhunkuvia herättävät punaiset liput, seppeleet, tuoksuvat ruusut maatuvia ruumiita kätkeväin sorakuoppain parmailla, koska ne kielletyt ovat?

Olisiko niin, ettei voittaja enää itseään siksi tuntisikaan ja ettei "puhdistus" toivottua tulosta antanutkaan?

Ilmeisesti niin on.

Taistelu jatkuu. Se saa aina uusia, valkoista vainoojia yhä hämmästyttäviä, yllättäviä ilmenemismuotoja.

Sorakuopilta kielletyt kukat luovat silmuja, puhkeilevat nuppuihin, aukovat terälehtiään, tuoksullaan lumovat ilman kaikkialla, missä raatajia liikkuu, elää, missä ei ikkunoilla, niin rinnoissa, sydämissä.

Te voittajaraukat!

Ettekö te ymmärtäneet, ettei mahti mahdu maan-  
rakohon, ei aate, ei ihanteet ole soihin sullottavissa.

Katsokaa, ja te ymmärrätte.

Suomen köyhälistö nousee, liikehtii, kokoontuu! Ja sillä on yhä sama päämaali, sama voitonusko, tarmo, lan-  
nistumaton uhka otsallaan!

Tuvista ja kasarmeista, kaupunkien kaduilta, kylien

kujilta ja salojen sydämistä virtaa joukkoja, miehiä ja naisia, vanhuksia, nuorukaisia ja lapsia. Päättymättömiin.

Maa vavahtelee ja ilma värähtelee kuin kaukaisen rajuilman lähetessä.

Te voitte ampua, tuhota ensimmäiset rivit. Täyttää vankilat, sorakuopat. Mutta eihän voimanne riitä niiden satojentuhansien nujertamiseen!

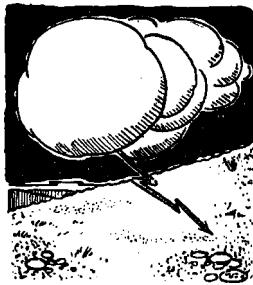
Vielä eivät ole lähenevään rivit täysin eheät, mutta ne muodostuvat, ei askel sama, mutta se saa voimaa, rytmi lujenee ja katsokaa: kaikkialla on punaista, tuota kiellettyä punaista, lippuja silmän kantamattomiin, ruusuja terälehdillä kestätyjen kärsimysten kyyneleet jaloina helminä.

Te huudatte: vuoret, kaatukaa päällemme!

Mutta ne eivät liikahda.

Sillä teidän on nähtävä töidenne hedelmät. Sillä sorron, silmittömän raivonne satoa tuo kaikki on. Surmatujen äidit ja isät, veljet ja siskot, puoliset ja lapset ne ovat liikkeellä. Vainottujen sorakuoppain ruusut ne vain kukkivat, pannaan julistettu punavaate hulmuua . . . .

*Veera Vehkapää.*





*(Eetu Salinin elämän viimeiset kuukaudet.)*

*(Muistiinpanovihkon lehtiä.)*

Oliko Eetu Salin maailmankatsomukseltaan vallankumouksellinen pikkuporvari, revisionistinen kisällisosialisti, vaiko nykyaikaisen proletariaatin puhdasverinen edustaja, sen seikan ottakoot tutkiakseen ne, jotka pitävät näitä analyysyjä *elämän* ensimmäisinä asioina ja joilla aina on operatsioonivälineet valmiina ihmisten sydänten ja munaskuiden tutkimista varten. Minä sen sijaan katson velvollisuudekseni luoda, kykyni mukaan, valaistusta Eetu Salinin siihen muille vähemmän tunnettuun, lyhyeen mutta lyhyisyysdessään sitä synkempään elämänjaksoon, minkä hän vietti Sörnäisten Kuritushuoneessa ja mikä jakso päättyi kuolemaan.

Vainajille omistetuissa muistokirjoituksissa tavallisesti puhutaan elämänlangan katkeamisesta, elonliekin hiipivästä häviämisestä, loppuun juosseesta hiekasta elämän tunti-lasissa j.n.e. Nämä vertaukset, silloin kun otamme puheeksi Eetu Salinin kuoleman, ovat liian lieviä ja värittömiä, liian jokapäiväisiä ja hauraita — liian runolisiakin sanokaamme, sillä se pitkä taistelu, minkä hän suoritti kuoleman kanssa, oli niin raakaa ja kiduttavaa, että runokielellä jos tahtoisimme tästä haastaa, meidän olisi keksittävä vähemmän hempeämielisiä vertauksia. Minä tahtoisinkin puhua sortumisesta, tai vielä paremmin *hajoamisesta*, sillä minä näin, kuinka kuoleman, käsittääksemme ilmiön personoituna, vastakamppaajana täytyi useamman kuukauden kuluessa erä erältä ruhjoa tuon merkillisen ja henkisesti niin harvinaisen voimakkaan miehen olemus.

Eetu otti valkoisen vuoden kärsimyskilpajuoksussa paljon "handikaapia" sen takia, että hän joutui kiinni vasta heinäkuun lopulla, jolloin useimmat muut heistä olivat jo saaneet kokea kuukausia kestänyttä nälkää ja kaikkia hengen kauhuja, mitä porvaristo kykeni lyötyjä vastustajiansa varten keksimään. "Sörkän" oloissa oli kyllä niissäkin kestämistä — erosihan sielläkin elämästä useita, mutta olisi Eetu sentään kaiketi jaksanut jotenkuten ristinsä kantaa, ellei hänen ruumiinsa olisi ollut jo varhemmin monien tautien rusikoima. Demooninen kansanvillitsijä oli kolmisen vuosikymmentä kestäneen henkisen ja myöskin ruumiillisen riehumisensa palkaksi saanut jo luonnostaankin herkät hermonsä melkein päkokonaan piloille. Ja vankeus, varsinkin valkoinen vankeus — minä vetoan asiantuntijoihin kaikkialla Suomessa — ei tahdo tässä tapauksessa yleensä johtaa yhtä

suotuisiin tuloksiin, kuin ehkä oleskelu jossakin hermo-  
parantolassa tai kylpylaitoksessa. Lisäksi vaivasi Eetua  
vatsan yleinen epäkuntoisuus, suonten kalkkiutuminen,  
sydänvika ja myöhemmin ruumiin pöhöttyneisyys —  
tämä viimeksi mainittu aikojen aivan yleinen punikkitauti.  
Niin että oli siinä ”yhdelle taakkaa”, käyttäkseni Eetun  
kantamusta tältäkin puolen arvosteltaessa tuomari Severin  
Avellanin sanoja, mitkä hän lausui valtiorikosoikeuden  
istunnossa, luettuana loppuun tässä puheenalaisen syy-  
tetytyn syntiluettelon.

Valkoisen vuoden syksyllä, muistaakseni lokakuun  
lopulla, sortui Eetu luumädän takia kokonaan vuoteeseen.  
Vankilan sairaanhoitajatar kävi katsomassa häntä noin  
joka toinen päivä, mutta varsinainen potilaan vaalinta jäi  
sellitoverin, siis minun tehtäväkseni. Muutin päivittäin  
haavakääreet ja kohentelin makuutilan aamuin illoin,  
missä toimituksessa saimme kumpikin panna liikkeelle  
kaiken kekseliäisyytemme, sillä tautijakson alkupuolella  
oli potilas niin avuton, että hänet oli pelupussien muok-  
kaamisajaksi siirrettävä minun vuoteeseeni. Ruumiilliset  
kärsimyksensä kesti toverini suorastaan sankarillisesti.  
Hän ei valitellut vuoteessa lojumisen pakkoa, vaikkakin  
sitä kesti viikkomäärin. Mutta henkisessä suhteessa hän  
alkoi horjahdella, mikä lienee aiheutunut lähinnä siitä,  
etteivät hänen ajatustyöhön tottuneet aivonsa tämän yli-  
määräisen kärsimyskuurin kestäessä saaneet rahtuakaan  
lepoa, sillä uni oli potilaalta milteipä kokonaan kadonnut.  
Rohkeaksi tunnettu mies alkoi hermostuneesti hätäillä  
aivan pikkuseikkojenkin takia. Oli saattanut tulla kirjoi-  
tetuksi kotiin jotakin sellaista, mikä saatettaisiin siellä  
ehkä käsittää väärin ja vedettäisiin sen johdosta hänen  
henkisestä tilastaan epäoikeutettu johtopäätös j.n.e. Huo-



menna oli taas siinä suhteessa kaikki hyvin, mutta mieleen muistui esim. se, että valkoiset olivat Ylöjärvelle tullessaan puhutelleet hänen vaimoaan raa'an sopimattomasti, mikä seikka herätti miehessä suoranaista raivoa. "Kunhan minä pääsen tästä ylös, niin ryhdynpä hiomaan miekkaa jälleen ja sitten minä totisesti näytän koko valkoiselle sakille, saadaanko minun muijaani rankaisematta loukata." Puhelu jatkui, ja niin siinä vanha, tulinen agitaattori taas kerran murjoi mätää maailmaa, kuin konsanaan miehuutensa parhaina päivinä. Mutta uneton yö kun oli jälleen vietetty, lojui kurjalla vuoteella epäilijä, josta pian kehittyi kaiken kieltäjä. Sellaisina hetkinä, ja ne palasivat usein, oli sivullisen parasta vaieta — ja minä vaikenin uskollisesti, sillä myöntäähän en saattanut oikeaksi esim. sitä, kun tuskain purema ja harkintakykynsä ainakin niinä erinä kadottanut mies panetteli kaikkia "ismejä" ja "lismejä", polki omaa elämäntyötään ja jakoi ihmiskunnan kahteen muka luonnolliseen kategoriaan, käskijöihin ja käskettäviin, herroihin ja orjiin. Mutta vaietessani opin jälleen ymmärtämään elämää syvästi: siihen asti epämääräinen käsitykseni esim. niiden voittojen likaisuudesta, joita kirkko on saanut eräiden suurten vapaa-ajattelijain sairaskamioissa, ja joita saavutuksiaan se on ilennyt kautta aikojen toivotella, oli nyt lopullisesti kirkastunut.

Sitten joitakin hetkiä tuontapaisten purkausten jälkeen saattoi sairas mies todeta, että kaikki työläiset siellä ulkona ovat suuria raukkoja, kun eivät kaiken tämän tapahduttua ryhdy murhaamaan porvariston johtavaa ainesta. "Ei muuta kuin lähettää parikaan sataa heidän parhaimmistaan autuaiden kartanoille, niin körmyllään olisi koko luokka. Porvaristo itse tietää sen, ja juuri

siksi, kun se luulee, että työväenluokkakin pystyy taistelemaan vain johtajain varassa, teurastetaan nyt meidän kellokkaitamme." Teoria oli lyhyt ja "selvä" — mutta kun tuskat lievenivät, lehdet saapuivat ja maailma pääsi taloudellisine lakeineen esiintymään taas oikeassa valossa, hyljättiin tietysti tuo oppi ja luotettiin kehitykseen, joka luonnonlakien välttämättömyydellä johtaa vallankumoukseen. "Pata kiehuu nyt, ja me olemme pieniä kokkipoikia — kokkipoikia, jotka poltimme peukalomme, mutta olkaamme kutsumuksestamme ylpeitä ja kiittäkäämme historiaa siitä, että se on sallinut meidän nähdä ihmiskunnan merkillisimmän ajanjakson" — sanoi Eetu sohien säestykseksi sormellaan niin tiuhaan, että minun täytyi todella varoa silmiäni.

Joidenkin viikkojen kuluttua jättää Eetu vuoteen sillä erää ja turvautuu kainalosauvoihin. Hän istuu ja lukee — ei tiilenpaita, vaan lahtarikirjallisuutta, ja kiroaa. Toisinaan hän jää, näköjään mitään ajattelematta, katselemaan sellin akkunasta syysharmaalle taivaalle, ja hänen riutuneet kasvonsa saavat omituisen avuttomuuden leiman. Sisimmässäni valitan, etten ole piirtäjä, sillä minulla olisi nyt mainio malli liikuttavaan taideteokseen, jonka nimeksi voisi tulla: "*Katso ihmistä!*" Hän näyttää sielullisesti särkyneeltä kuin lapsi, joka on jäänyt junasta oudon suurkaupungin asemalle ja jonka ainoana turvana ehkä voivat olla armeliaat ohikulkijat. "Minä olen mennyt mies", sanoo hän muutamana marraskuun päivänä. "Voin kyllä anoa armoakin — ja minä teenkin sen jo huomenna, sillä minun täytyy päästä kotiin kuolemaan." Mutta huomenna ovat tuumat jälleen toiset, herkkä mieli on ilahtunut toivorikkaasta kirjeestä, jonka oli lähettänyt joku entinen ammattitoveri.

Lähempänä joulua järjestellään vankilassa asunto-oloja, ja me joudumme eri selleihin. Mutta Eetu hankki luvan, että minä saan käydä häntä hieromassa. Käyn hyvin usein, aina kun kutsu saapuu, ja viivyn pitkään, sillä meiltä ei vielä vaadita töitä. Eetun mielialat vaihtelevat edelleen, mutta nyt alkaa hänen sielunsa pohjavärinä olla täytymykseen tyytymys, tuo henkinen harmaus, joka ajan mittaan muodostuu aina tappavaksi. Toisinaan tulee vielä esille entinen, iloisen riehakas toveri, varsinkin sitten kun tammikuussa alotetaan ne pakkotyöt. Eetu tekee lipokkaat Mannerheimille, Svinhufvudille, "Kalma-Tanelille" (?) ja monelle muulle. Ja hänellä on olevinaan kova kiire, sillä "ne kundit tuodaan tänne kohta joka sorkka — työväki tuo, näetsen. Ja jollei herroille ole silloin sellitossuja valmiina, niin minä voin saada joukoilta selkääni, sillä minuthan on lähetetty tänne ottamaan vastaan niitä, joille tämä laitos on iankaikkisuudessa asuinsijaksi määrätty."

Mutta pian on Eetun käytävä vuoteeseen jälleen. Ja kaikesta näkyy, että kuolema on nyt päättänyt ryhtyä lopulliseen hyökkäykseen. Kärsimykset kehittyvät toisinaan aivan hirvittäviksi, mutta potilas kestää ne, sillä ulkona ollaan vaalitouhuissa — ja sitten muka tulee amnestia. Siinä toivossa eletään ja viestit paranevat yhä. Mutta tauti pahenee! Ja huhtikuun alussa ryhtyy kuolema uhrinsa kanssa viimeiseen voimainmittelyyn. Eetu anoo, että minä saisin olla hänen sellissään kaikki päivät. Siihen myönnytään, — ja niinpä minä nyt tiedän, miten paljon ihmisen täytyy eräissä tapauksissa kestää, ennenkuin ottaa hänestä erotakseen elämä. Joka kahden tunnin kuluttua annetaan potilaalle kanverttiruiskeita ja

yöksi morfiinia, sillä nyt ei ole kysymys enää muusta, kuin, tuskain lieventämisestä.

Huhtikuun 5:ntenä saa potilas hieman lepoa ja nukah-  
taakin pitkästä aikaa tuokioksi. Istun sellin nurkassa  
mahdollisimman hiljaa ja nautin toverille suodusta  
rauhasta. Uni ei kestänyt kauan, mutta se virkisti kiusaan-  
tunutta hermostoa erinomaisesti. Eetu on tyyni nyt ja  
alkaa filosofoida: "Tiedätkö, mitä on viisaus?" kysyy  
hän minulta. Pudistan hymyillen päätäni. "Viisaus on  
alkuaineensa puolesta tyhmyyttä", — järkeilee hän ja  
selittää edelleen, että "meidän on kunkin tehtävä tyh-  
myyksiä, voidaksemme ne sitten korjata ja siten kehittyä  
viisaiksi. Mutta kuitenkin, tulimmepa miten viisaiksi  
tahansa, päättyy jokaisen elämä tyhmyyteen, sillä kun  
kuolema tulee, ei meillä ole enää mahdollisuutta korjata  
sitä viimeistäl tyhmyyttämme. Me kuolemme tyhminä;  
niin kait se kuoli Salomonkin. Annahan tänne raamattu,  
katsotaan." Ja hän alkaa lukea Salomonin saarnaajaa.

"Pitäisi tehdä testamenttikin Suomen työväelle, vaan  
taitaapa olla myöhäistä jo. Vie terveisiä Eetulta joukoille,  
kun joskus täältä pääset — ja sinähän pääset hyvin pian.  
Kuoltuani jakele nuo tupakat tovereille — ja hommaa  
nyt minulle lasi teetä, jos onnistut saamaan kuumaa  
vettä."

Vettä tuodaan ja teetä saadaan. Kuolinvalmistukset  
työnnetään taka-alalle ja tarinoidaan muista, keveäm-  
mistä aiheista, kunnes joutuu ilta ja alkaa elämäntai-  
paaleen viimeinen yö.

Seuraava päivä on sunnuntai, huhtikuun 6:s. Pyhisin  
on Salinilla muutakin seuraa, mutta puolenpäivän aikaan  
lähettää hän vartijan kutsumaan minua. Juro lähetti on

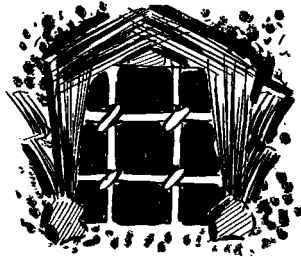
järkytetyn näköinen, ja tästä päätän minä, että jotakin on nyt oikein hullusti. Ja hullusti olivat asiat! Kieli suusta ulkona läähätti Eetu mitä hirveimmissä tuskissa. Hänen rintansa ei noussut eikä laskenut — se epäsäännöllisesti hyppeli; valtimot kaulassa takoivat sormen paksuisina ja kasvoja väärästi yli-inhimillinen tuska. Sairaanhoitajan apulainen tuo ämpärillä jäitä ja ryhtyy panemaan niitä pussiin. Eetu viittaa minuun, tarkoittaen, että minun on täytettävä pussi. Noudatan toivomusta ja asetan pussin hänen vatsalleen. Tuskat lauhtuvat hieman, sairas voi puhella ja alkaa vaatia morfiinia. Sitä luvataan antaa vasta illalla. Ja odotellessaan ryhtyy Eetu lukemaan minuutteja.

Illemmällä kutsutaan minut pois. Vastoin tavallisuutta oli joku saanut puheillepääsylvän niin myöhään. Kun palaan kohtaukselta, suljetaan minut omaan selliini. Enkä minä sen jälkeen Eetua elävänä nähnyt, sillä hän veti viimeisen henkäyksensä samana iltana klo 8,40.

Seuraavana päivänä päästää vartija joitakin vainajan edustajatovereita kuolinhuoneeseen. Siinä lepää Eetu, silmäluomet herkästi ummessa, suu tiiviisti suljettuna ja kasvoilla luja käskijäilme. Näyttää siltä, kuin kuolema murrettuaan lujan miehen, olisi viime hetkellä kunnioituksesta arvokasta, nyt voitettua vastustajaa kohtaan, antanut hänelle takaisin hänen jättiläistahtonsa. Siinä hän lepää, ei itsekään rauhallisena, vaan velvoittavana, kuin hedelmällisen elämänsä suurimpina hetkinä. — Tuolla kuljetetaan arkkua. Meidät hädetään selleihin, — joista sitten kotvan kuluttua kukin kuulemme, kun kannetaan pois kuritushuoneesta suuren kansalaisen tomu.

Kun ruumiinkantajain askelten ääni on herennyt käytävällä kaikumasta, joudun minä omituisen mielialan valtaan. Surua ja iloa sekaisin, mutta ennenkaikkea jotakin sanoin selittämätöntä varmuutta. Kumpi on tämä kuritushuone: Golgata, vaiko se yrttitarha, jossa tyhjäksi jäänyt hauta sijaitsi? Ja onko nyt pitkäperjantai, vai onko pääsiäisaamu? Pääasia, että paikka ja hetki tuntuvat pyhiltä. Ja niin minussa, siinä seisoessani yksinäni sellissä, syntyy ajatus, kehittyvä ehdotus, jonka joskus olen esittävä Suomen työvälle. Teen sen nyt, hyväksykää jos tahdotte. Sellainen on minulla mieli, että Sörnäisten Kuritushuoneen läntisen siiven päiväselliosastolla on se koppi, joka sijaitsee kolmannella kerroksella vasemmalla puolella, lähinnä viimeistä, eroitettava *kansalliseksi pyhätoiksi* — sitten kun työväki on isäntänä tässä maassa, mikä muuten on tapahtuva, historiallisesti katsoen, varsin pian. Se koppi on Eetu Salinin kuolinkammio, — ankea asunto miehen, jolle Suomen työväki on suuressa kiitollisuuden velassa, kidutussija herättäjän, jonka veroista tämä maa ei ole toista nähnyt, piinaluola säkenöivän *neron*, joka rikoksenteikijänä tuomittiin mestattavaksi.

*Yrjö Mäkelin.*





Kenpä Karjalaa kiertänyt työväenpuhuja ei olisi sinua tuntenut. Olihan kotisi Joutsenossa meille aina avoinna, olipa kotinasi pieni, vaatimaton mökkipahanen, kuten tapasit sanoa, tai useampia huoneita käsittävä. Aina oli ovesi auki, yöllä tai päivällä, ja aina yhtä ystävällisenä ja herttaisen iloisena meidät vastaanotit. Ja me olimme luonasi kuin kotonamme konsanaan.

Mutta sinua emme tunteneet ainoastaan me. Sinun ystävällinen ja avulias luonteesi hankki sinulle laajan toveripiirin kautta Raja-Karjalan. Olithan innostuttavana puhujana tervetullut minkä järjestön juhliin ja iltamiin tahansa. Saihan työsi kaikkialla tunnustusta osakseen. Sitä todisti sekin, että olit eduskuntaehdokkaana useimmissa vaaleissa. Ja olitpa piirisi edustajakin vuoden 1914 eduskunnassa.

Kun sitten tammikuun lopulla 1918 alkoi maamme työläisten aseellinen kamppailu elämisenehdoistaan jättiläis-

riistoon valmistautuneen porvariston kanssa, niin olihan luonnollista, että sinä et voinut jäädä syrjästä katsojaksi. Sinä tunsit liiankin hyvin työväen uhatun aseman, mutta et hyväksynyt, että työväki teki alkuotteen. Hyväksyit vain puolustautumisen. Mutta ei ollut sinun — paremmin kuin toistenkaan — vallassa estää mitä tuleman piti. Hirvittävä yhteentörmäys kun ei ollut enää vältettävissä, se kun oli jo tapahtunut tosiasia, niin tulit sinäkin mukaan auttaen, lohduttaen ja rohkaisten. Puuhailusi oli enemmän hyväntekijän kuin taistelijan — sanan vaativimmassa merkityksessä. Sinä sidoit ja paransit niitä, jotka taisteluissa vammoja saivat. Sinä koetit järjestää ruumiillista ja sielullista ravintoa tarvitseville. Mutta palkkasi tästä epäitsekästä uhrautuvaisuudestasi, laupeuden työstäsi oli tuntematon hauta Viipurin koirain hautuumaalla.

Toukokuun 18 päivän aamulla teloittamisesi tapahtui. Koskaan ei tuo "kuoleman karavaani", jossa sinä yhdessä 131 kohtalotoverisi kanssa hautuumaata kohden kuljit, mielestäni — eikä luultavasti niiden satojen toisten mielestä, jotka sen näkivät, — unohdu. Aina, elämäni viimeiseen hetkeen saakka tulee se kuva sisimmässäni säilymään, siksi kaamea se näky oli.

Puoli kolme puheena olevana aamuna, tultiin meidänkin koppiimme toimittamaan nimenhuutoa. Viisi tovereistamme oli tuossa ammuttavien listassa. Kun heidät vietiin pois, niin tiesimme ruveta pitämään silmällä, milloin tovereitamme viedään viimeiselle matkalleen.

Noin puolen tunnin kuluttua kuului askeleita kadulta. Ikkunoissamme olevien lautain raoista seurasimme liikuntaa ja pian oli silmäimme edessä kulkue, suurempi kuin koskaan ennen näkemämme. Siinä kulkueessa olit sinäkin.



Laidimmaisena meidän puolellamme astelit reippaana ja pystypäisenä. Herttaisesti, hymyilevät kasvosi olit kääntänyt meihin päin, kädelläsi vilkuitit hyvästiksi, — kenties ajatellen: jääkää hyvästi hetkeksi. Sillä tiesithän, että mekin olimme kuolemaantuomituuta ja että meidänkin vuoromme tulisi kulkea samaa tietä, ehkä seuraavana aamuna.

Neljänneksen yli neljä alkoi koppeihimme kuulua kuularuiskujen papatus. Sadoista suista yhtäikaa — ikäänkuin yhdestä sopimuksesta — kuului hillitysti: nyt heidän elämänsä sammuu! Ja sitten syvä huokaus, raskas sydänsurun aiheuttama. Olimme hiljaa, päät alaspainuneina. Emme itkeneet. Meillä ei ollut kyyneleitä. Kyynellähteet olivat salpautuneet, sillä me olimme viime viikkoina olleet tuhansien osatovereitten hautajaisissa ja kuulleet hautajaiskelloina kiväärien ja kuularuiskujen rätinää.

Kahdeksan aikaan seuraavana aamuna otettiin viereisistä murjuista 60 miestä hautaamaan äsken ammuttuja. Siellä olivat toverit tavanneet 131 luotien lävistämää ja runtelemaa ruumista yhdessä läjässä. Sofia Hjulgrenin ruumis oli ollut vähän sivussa, rinta paljastettuna ja usean luodin lävistämänä, mutta kasvot ja suu onnellisessa, autuaassa hymyssä. Kyynelsilmin myöhemmin toverit tätä näkyä kertoivat.

Ennenkuin jouduin pois Viipurista, sain kuulla eräältä sotilalta Sofia Hjulgrenin viimeisistä hetkistä seuraavaa:

Koirahaudoille saavuttua oli hän pyytänyt saada puhua vähän. Sitä ei myönnetty. Mutta ennenkuin murha-aseet oli saatu kärryiltä alas (kaksi kuularuiskua)

ja kaikki asianomaiseen kuntoon, oli Hjulgren eronnut vähän toisista ja noussut pienelle mättäälle vähän ylempäs toisia ja sanonut: Luuletteko te meitä tuhansittain murhaamalla lopettavanne tästä maasta työväenliikkeen! Erehdytte siinä suuresti. Aseettomina ollessamme te voitte meitä murhata ja ruumiimme silpoa, mutta henkemme elää! Sillä vapauden ja elämisen kaipuu on siksi suuri ihmisten rinnoissa, että se jo äidin maidosta imeytyy jokaisen työläislapsen vereen, voimistuen lapsen kasvaessa ja varttuessa. Ja kun he kasvavat suuriksi, ottavat he elämisoikeutensa. Silloin on teille tilinteon hetki tullut. Kuollessamme nyt murhaaminanne me jo näemme tuon päivän tulon, ja siksi me kuolemme hymyhuulin. Me tiedämme, että henkemme elää! . . .

Silloin katkasi usean kiväärin ja upseerin mauser-pistoolin kuula puhujan elämän. Jonkun sekunnin kuluttua tuhosi kaksi kuularuiskua ja noin 60 kivääriä toisten mukana olleitten uhrien elämän.

Tämän, mukana olleen, tunnonvaivoihin tulleen sotilaan kertomus selittää sinun hymyn kaunistamat kalpeat kasvosi. Puhuessasi olit kai paljastanut rintasi pyöveleille, että he paremmin oikeaan osuisivat. Sen sinä teit rohkeana, uuden ajan aamuruskon näkemyksen innoittamana. Se oli niin sinun tapaistasi. Annoithan siitä niin oivan näytteen tuomiopäivänäsi. Kirkkain silmin ja hymyhuulisena sekä luottavaisena sinä katsoit tulevaisuuteen, kunnes valkoinen viha silmäsi iäksi sulki.

Sinun hymysi tuotti rohkeutta toisille vankileirillä. Se kun lähti sydämestä, jota vakaumus, usko asiansa oikeuteen lämmitti, niin se painui myös toisten sydämiin lähtemättömästi tuottaen elämän vaikeimpilla hetkillä uskoa tulevaisuuteen. Me, jotka säästyimme sinun kohtaloltasi,

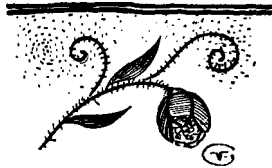
olemme jo voineet todeta, että sinä olit oikeassa, että valoisa tulevaisuususkosi ei ollut liioiteltua eikä intoilua. Vaikkakin meistä vielä osa on ristikkojen takana, niin mekin jo tunnemme ja tiedämme, että työväenliikettä ei tuhottu, vaan että se nousi entistä ehompana, pikemmin kuin rohkeinkaan osasi silloin aavistaa. Ei liene liiaksi sanottu, jos sanon, että sinä olet voittanut murhaajasi, että tilinteon hetki lähestyy . . .

Kuinka epäoikeutettu ennenaikainen elämäsi tuhoaminen oli, selviää jo hyvin siitä, että miehesi, joka samoihin aikoihin sai kuolemantuomion kuin sinäkin, ja joka viime tingassa pelastui ampumiselta, sai myöhemmin kesällä "vaan" 8 vuotta. Sinun elämäsi tuhottiin ensi innostuksen vallassa. Myöhemmin se jo summittaisenkkin oikeudenkäytön kannalta katsoen olisi ollut mahdotonta. Olitahan jos kukaan viaton niin julman kuoleman kärsimään. Sinut tapettiin muuten vain.

Muistosi elää!

Tammisaari, 2. 8. 21.

*Jeremias*





Ne olivat kansanedustaja Juho Lehmuksen viimeiset sanat.

Luulen käsittäväni, minkälainen innostuksen tuli silmistäsi silloin loisti, kun sinä nuo paljon puhuvat sanat murhaajiesi edessä ilmoille päästit. Ehkä katseesi oli yhtä säihkyvä kuin eduskunnan istunnon viimeisenä iltana, jolloin Ala-Kuljun Eveliina y.m. y.m. "isänmaallisen" innostuksen valtaamina lauloivat eduskunnan ravintolassa Porilaisten marssia, kun sinä tulit luokseni ja sanoit: "Emmekö me, Jeremias, saa Marseljeesia käyntiin!"

Ja me saimme! Muistan kuinka haltioituneena sinä lauloit. Taiteilijan ryhti, harmaa pääsi pystyssä, riemukkaana laulusi kaikui. Siinä oli henkeä ja elämää, siinä laulussasi silloin.

Emme silloin — sinä enkä minäkään — osanneet aavistaa, että tuo kilpalaulanta olisi niin kohtalokkaan ajan huomenlaulu ollut. Me ihmettelimme omistavan luokan laulun herkkyyttä ja voimaa. Eihän moista ollut ennen meidän aikanamme tapahtunut. Samalla kun se oli meille

uutta, loukkasi laulajien uhitteleva sävy ja ilmeet meidän työläistunteitamme. Siksi sinä esitit, että lauletaan mekin. Onhan meilläkin laulu, jonka sävel sekä sanat innostaa ja mieltä kohottaa, ei teennäisesti ja uhkamielin, vaan sydämellisesti, sillä kuvaavathan laulumme sanat todellisuutta niin selvästi. Se oli alkavan taistelun merkki, jolla eduskunnan enemmistö meille ilmoitti, mitä tuleman piti. Me olimme ottaneet haasteen vastaan tietämättämme.

Emmekö olisi laulaneet, jos tiesimme mitä tuleman piti. Olisimme. Pitihän meidän puolustaa työväen uhattuja oikeuksia silloinkin, kun niitä meiltä ase kädessä riistää aiotaan. Vaatihan sitä jo luokkavaistomme; mutta vielä enemmän etuvartioasemamme.

Ja niinpä sitten, kun nämä taloudelliset vastakohtat syöksyivät aseelliseen yhteenottoon, riensit sinäkin kotiseudullesi vastaanottamaan niitä tehtäviä, mitä näissä muuttuneissa olosuhteissa huostaasi mahdollisesti uskotaan. Tämän illan perästä en sinua enää nähnyt. Kuulin vaan, että olisit ollut jossain elintarvetoimistossa. Siis perin inhimillisissä ja lähimmäistesi hyvää tarkoittavissa tehtävissä.

Kun sitten työväen rintama murtui liittoutuneen kapitalismin ylivoiman edessä, jouduit sinä huolehtimaan pakenevien jokapäiväisestä leivästä. Niin saavuitte Tampereelle. Siellä kaupungin antautumisen edellisenä päivänä olivat voittajat ottaneet sinut kiinni. Haalanneet toisten kohtalotoveriesi mukana rautatieasemalle n. s. rautamakasiinin seinää vasten. Siinä sinä sitten olit jäähyväisiksi huutanut: "Eläköön vallankumous!"

Minä näen sinut hengessä edessäni. Mikä ryhti on

tuossa lähes seitsenkymmenvuotisessa vartalossasi. Elon taistoissa harmaantunut pääsi on pystyssä. Kätesi kohoaa, katseesi kirkastuu, huulesi avautuu ja murhaajasi kuulevat tuon nuoruutta ja elämää uhkuvan huutosi: "Eläköön vallankumous!"

Mikä nuorekas kaiku on noissa sanoissa. Sydän sykähtää niin omituisesti niitä kuullessa, ja veri vilkkaammin suonissa kiertää. Nuo sanat kuuluvat nuorille, koska ne nuorentavat, reipastuttavat mieltä. Kahta vertaa kauniimmilta ne kuuluvat elon ehtooseen ehtineen vanhuksen huuililta, ja sitäkin kauniimmilta, kun ne lausutaan hetkellä, jolloin raaka murhaaja on valmiina väkivaltaisesti lopettamaan noin kunniakkaan elämän. Sillä tuo huuto ei lähde muusta kuin nuorteasta ja rehellisestä sydäimestä, joka tietää asiansa oikeuden. Se vaatii vakaumusta.

— — —

Me tiedämme, että vallankumous elää. Se on jo tosi-asia. Mutta vieläkin vainotaan vallankumouksellisia. Tosin ei heitä tällä hetkellä ihan julkisesti aseteta seinää vasten. "Eläköön vallankumous"-huuto voidaan parhaimmassa tapauksessa sovittaa kuudella kuukaudella ja pahimmassakin ehkä kuudella vuodella. Edustajatoverileni, veli-Lehmukselle vallankumouksellisuus maksoi paljon, se vei hengen.

Mutta sellainen kuolo on kunniakas!

Sitä muistellessa saa uutta uskoa elämään!

Ristikon takana, 3. 8. 21.

*Jeremias.*



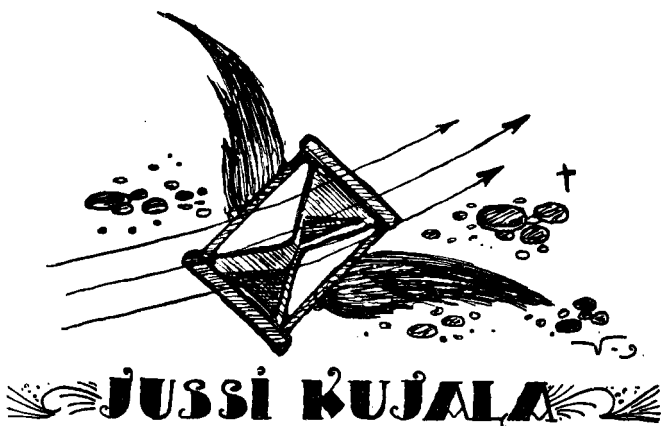
*Soi lauluni hiljaa, hiljaa,  
sydänkaihoa kertoolee.  
Se syömmein tuskien viljaa  
kuni tuhkasta versottelee.*

*Mun toiveeni tuuleen haihtui,  
Mi ylleni myrskyä loi.  
Ja riemuni tuskaan vaihtui.  
Siks kaihoa lauluni soi.*

*Ei sentään toivottomuutta  
saa lauluni kuvastaa.  
Minä toivon aikaa uutta.  
Se varmasti kerran saa!*

*Ja silloin huoleni haihtuu, —  
kevätuulokset huminoid.  
Taas tuskani riemuun vaihtuu,  
ja riemua lauluni soi!*

—esto—



# JUSSI KUJALA

(Muistolauselma. — Muistiinpanovihkosta.)

Sinä, Jussi Kujala, olet poissa. Sorruit, et jaksanut kestää. Rauha Sinun muistollesi.

Sinä kuuluit Suomen työväenliikkeen siihen "koulukuntaan", joka aikoinaan yritti nähdä minussa porvarien lahjotun kätyrin. Mutta siitä huolimatta minä kunnioitin Sinua. Sillä Sinä olit tässäkin käsityksessäsi todellinen ja vakaa, kuten kaikissa niissä mielipiteissä, mitkä olit kerran omaksunut.

Sinä olit uskollinen kaikessa. Sinulle oli mitattu vaajaasti, ja moni siinä suhteessa onnellisempi katsoi oikeudekseen hymyillä useille Sinun puuhillesi. Mutta Sinä kelpaisit kerrassaan kaikille esikuvaksi henkisten anti-mien hartaassa käyttelemisessä.

Julkisuuden miehiä arvostellaan tavallisimmin sen mukaan, mitä he ovat saaneet aikaan. Mutta heitä olisi



arvosteltava myös sitä tarkastaen: *mitä he ovat olleet.* Tässä jälemin mainitussa lajittelussa puolustaisit Sinä, Jussi Kujala, hyvin paikkaasi.

Tosin Sinä valkoisena vuonna murrut. Mutta kuka ei olisi niissä oloissa jossakin määrin murtunut. Tosin Sinä murrut niin paljon, että jotkut omahyväiset pöyhkeilijäluonteet saattoivat teatraalisesti ehkä viitata joihinkin Sinun tekoihisi. Mutta tässä maailmassa on kaikki suhteellista. Sinä kestit juuri niin pitkälle, kuin Sinussa kesti se, mikä ihmisessä ei ole hänen omaa tekemäänsä, vaikka hän sen kestävyydestä on tavallisesti valmis näyttämään kunniaa, ja vaikka hän sen haurauden takia tavallisesti asetetaan häpeäpaaluun.

Sinä kärsit siitä, ettet kestänyt enempää. Minä tiedän sen. Ja sinä menit sen takia pois. Sinä et jaksanut kestää sitä kestättömyytesi aiheuttamaa kestettävää. Eivätkä ne, jotka Sinua ymmärsivät, päässeet tehokkaasti avuksi silloin, kun taakkasi oli kasvanut Sinulle voittamattoman raskaaksi.

Olet poissa. Eikä sieltä palata. Tekemättömäksi tehty ei tule. Mutta Sinä elät kirkkaana niiden muistossa, jotka pyrkivät ymmärtämään elämää. Ja nämä köyhyydessään äärettömän rikkaat vuodet ovat kehittäneet sellaisia tovereita Sinulle paljon —

Tuntematon toveri, joka kuljet Jussi Kujalan haudan ohitse, kuiskaa vankilassa olevain puolesta vainajalle tervehdys.

*Yrjö Mäkelin.*



En aio luetella sinun moninaisia tehtäviäsi työväenliikkeen hyväksi. Eikä se ole tarpeellistakaan, sillä paikallisten järjestöjen pöytäkirjat ja vuosikertomukset näyttävät tehdyn työsi monilukuisuuden ja paljouden. Tarkoitukseni on vain lausua muistosanat Sinulle edustajatovereittesi puolesta.

Olit yksi niistä monista tovereista, joka et pitänyt oikeana työväen aseellista toimintaa, etkä millään tavalla puolustanut siihen yhtyneitä, mutta samalla myöskin huomasit, että aseellista yhteentörmäystä ei voida välttää äärimmäiseen nälkään ja kurjuuteen joutuneen työväestön ja peräänantamattoman yläluokan välillä. Ollen tästä tietoinen et myöskään tahtonut pettää luokkatovereitasi vetäytymällä syrjästä katsojaksi, niinkuin niin moni muu, silloin kun hätä ja kurjuus pakotti luokkatoverisi tekoihin, joita et itse voinutkaan parhaimpana menettelytapana pitää. Arvelematta otit ne tehtävät vastaan, mihin

tilanne silloin velvoitti ja joita Sinulle tarjottiin. Näissä toimissa tehtäväsi täytit ahkeruudella, parhaan ymmärryksesi mukaan, ilman vilppiä ja sivutarkoituksia.

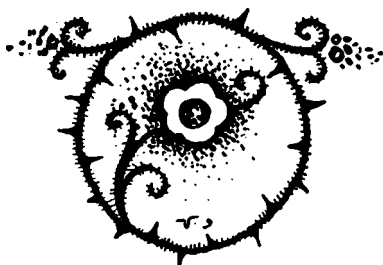
Meidät lyötiin, ja verenhimoiset voittajamme työnsivät lyödyn joukkomme osaksi turpeen alle, osaksi kidutusleireihin, joissa sortuivat.

Pelastuit niistä, mutta tuomittiin elinkaudeksi kuritus-huoneeseen, jossa kuolon kylmä viikate Sinutkin sipasi. Olit uhrautuva sen aatteen eteen, jolla uskoit työläistoverillesi ja lapsillesi paremmat elämänehdot saatavan. Et hakenut kuuluisuutta, et taloudellisia etuja itsellesi. Olit kerta kaikkiaan rehellinen luokkataistelija. Koko olemukseltasi olit esikuvaksi kelpaava toisille tovereillesi.

Sinä, toveri, pääsit pois ilman kipua, ilman valitusta, ilman hoitoa, ilman että omaisesi olisivat olleet silmiäsi kiinni painamassa. Ehkä olikin parempi, sillä pääsit pois kärsimättä enempiä sielun ja ruumiin tuskia ja kidutusta.

Pappi haudallasi sanoi Sinun nousevan viimeisenä päivänä. Nousetko, sitä en tiedä, mutta sen tiedän, että se aate, joka oli Sinulle kallein kaikesta, *nousee kerran, nousee varmasti ja nousee pian.*

*Antero.*





*Kirj. Ivan Turgenjev.*

*Englanninkielisestä käännöksestä suom. H : y.*

*Mä laajan rakennuksen näin ja ahtahan  
näin oven tummin verhoihin, siihen johtavan;  
sen sisäpuolla synkkää, kylmää yötä vaan.  
Ol' portahilla neito, tytär Venäänmaan.  
Ja verhon takaa ääni jylhä, hyytävä  
näin haastoi neidolle:*

*"Kai tietänethän sä,  
mi odottaapi sua, jos astut sisälleen?"*  
*"Sen tiedän mä", näin hän, "vaan sitä pelkää en:  
se nälkä on ja kylmä, vaino parjaava."*  
*Ja ääni jatkoi: "Niin, ja tuska, kuolema?"*  
*"Mä tiedän kaiken tuon."*

”Vaan voitko kohdata  
sü sukuš ivan, uljas? Raudan vahvana  
sun rakkahintes pilkan käytkö kantamaan?”  
”Jos rakkaus”, hän lausui, ”vihoin palkitaan  
— myös kešän sen.”

”Vaan mieti! Osas ehkä on  
sun oman kätes kautta käydä kuolohon,  
ja kuolla tietämättä muiden miksi niin.  
Ei näy sun työs, ei rakkaus; jää unhoksiin  
sun nimes, hautas nurmettu.” Hän vain:  
”En pyydä kiitosta, en etsi mainettain.” —  
”Sä ootko valmis — rikokseen?”

Pään painaen:  
”Jos vaaditaan — myös siihen”, kuiskas neitonen.  
Ol’ hiljaisuus. Taas ääni jatkoi hitaasti:  
”Vaan kaiken, tiedätkö, min’ tunsit todeksi,  
sen syömmes nääntynyt voi kieltää kärseissään  
ja uhris turhan turhalla saa näyttämään?”  
”Mä senkin tiedän”, lausui hän, ”ja rukoilen,  
oi, laske sittenkin!”

”Siis tullos!” Kumisten  
soi ääni jylyhä tuo. — Hän astui sisälle.  
Taas peitti oven tumma verho. — Siinä se.  
”Haa, houkkio!” ääns’ joku hampain kirskuvin.  
”Sä pyhä oot!” taas toinen kuiskein siunaavin.



Kun maaliskuun alkupäivinä v. 1918 oli Työmieheissä ja Tiedonantajassa uutisia valkoisten pöyristyttävistä punaisten murhista, ruumiitten silpomisista ja pahoinpitelyistä, niin en niitä jaksanut todeksi uskoa. Olivat-han kerrotut teot niin kauheita sivistyneiden tekemiksi. Jossain alkuasteella olevien villiheimojen teoiksi ne ehkä olisivat mahdollisia, mutta Suomessa, jossa sivistys on niin korkealla, — se ei voi olla totta. Kyllä noilla uutisilla täytyy olla minulle tuntematon tarkoitus. Ehkä joukkojen kiihoittamiseksi keksittyjä.

Näin ajattelin ja tulinpa ajatukseni julkikin lausuneeksi. Silloiset työtoverini vakuuttivat, että tulen vielä näkemään, ettei tähän asti kuulemani ole kaikkein pahinta. Vieläkin pahempaa on tämän maan työväen koettava, jos valkoiset voittavat.

Liiankin pian toverini ennustukset toteutuivat ja kalammin kuin pessimistisinkään ennustaja oli ennustanut. Huhtikuun lopulla ja toukokuun alussa oli sitten tässä maassa oikea työläisten joukkoteurastuksen aika. Sinä aikana sivistyneistömme näytti, kuinka sivistysvihollisia he todella saattavat olla. Kohdistuihan heidän murhaamisraivonsa työläisluokan valistuneimpiin jäseniin.

Että tämä puhdistustyö tulisi täydelliseksi, lähetettiin kaikkiin vankileireihin n.k. etsivät tuntemaan jokainen vähänkin huomattu työväenliikkeen toimitsija. Nämä etsivät kulkivat sitten kuin nälkäiset hyeenat vankien keskuudessa murjusta murjuun ja leiristä toiseen. Näiden toimesta joutuivat tuhannet kansalaissotaan osaaottamattomatkin tapetuiksi. Joutuivatpa sen kohtalon alaisiksi monet entiset sos.-dem. kansanedustajatkin. Kerrottakoon heidän kohtaloistaan ne tiedot, mitä tähän saakka on onnistuttu saamaan.

*J. V. Hakkinen* oli toveriensa seurassa Viipurin valloituksen aikana. Heti sen jälkeen kun valkoiset olivat kauptungin tosiasiallisia isäntiä, poistui hän mitään pahaa pelkäämättä asunnostaan, sillä eihän hän tiennyt mitään pahaa tehneensä. Sille tielle mies jäi. Joku päivä tämän jälkeen kerrottiin hänen ruumiinsa olleen eräässä palosolassa, josta se toisten "tuntemattomien" kanssa vietiin koirahautuumaalle.

Kun Hakkinen ei ollut kapinan aikana missään huomatussa toimessa, niin ei voi hänenkään ampumistaan muuten käsittää kuin siten, että hänet joku tunsu yhdeksi työväenliikkeen rehellisimmäksi ja maltillisimmaksi toimitsijaksi. Se tieto oli kylliksi saattamaan kunnan miehen ennenaikaiseen hautaan.

Samoin kävi *S. Häkkisen*. Ei hänkään tehnyt millään rikoksella itseään syyppääksi niin kohtalokkaaseen kuolemaan, josta sen aikainen Uusi Suometar sanoi, että on saanut ansaitun palkkansa. Hänen huostassaan ollut Metsähallituksen kassa huomattiin tarkastuksessa olleen asianomaisessa kunnossa, vaikkakin hänen aiheetonta murhaansa koetettiin puolustaa sillä, että Häkkisellä olisi pitänyt pidätettäessä olla suuri summa Metsähallitukselle kuuluvia varoja.

Kun toveri Häkkinen oli mitä maltillisimpia sosialidemokraatteja, oikein kuulu oikeistolaisuudesta, niin hänenkään murhaamisensa tosiasialliseksi syyksi ei jää muuta kuin se, että hän oli tehnyt sosialidemokraattista valistustyötä vuosikymmeniä työväestön keskuudessa, ja että työväki oli valinnut hänet edustajakseen maansa parlamenttiin.

Mutta vielä kohtalokkaammaksi muodostui *Vilho Lehokkaan* kohtalo. Hänet oli pidätetty Viipurin valloituksen aikana. Saanut silloisen kaupungin komendantin K. N. Rantakarin korkeimman suojeluksen ja päässyt tavallisesta vankien säilytyspaikasta, sikäläiseltä sotilaskasarmilta, kaupungin poliisivankilaan parempaan suojaan omavaltaisilta murhaajilta. Mutta ei saanut Vilho pitkäaikaista suojaa sieltäkään. Olinpaikkansa oli tullut tiedoksi murhakiihkoisille "sivistyneille". Ei riittänyt komendantin mahtivalta suojaamaan Lehokasta, vaan otettiin hänet eräänä yönä ja maksettiin hänellekin "ansaittu palkka". Ja niin on hänen hautansa meille tuntematon ja salainen.

Kuka Suomen työläinen ei tuntisi Lehokasta? Kulkihan hän kautta maan puhuen ja yhdistyksiä perustaen. Ei tarvitse paljoa sanoa siitä, minkälaista oli se valis-



tustyö, jota hän teki. Monen monet ovat ne työläiset, naiset ja miehet, nuoret sekä vanhat, jotka Lehoekkaan innostavien ja vakuuttavien sanojen johdosta jättivät entisen välinpitämättömyytensä, innostuivat uusista aatteista, tahtoivat valistua ja kasvaa, janosivat tietoa, sekä tahtoivat sitä janoansa sammuttaa. Suuri on se sysäys, jonka Lehokas antoi työväestöllemme valistukseen ja sivistykseen pyrkimisessä. Siksipä ei voi sanoakaan muiksi kuin sivistysvihollisiksi niitä, jotka tällaisen valistustyöntekijän voivat ilman muuta murhata.

*Juho Rikkonen* oli Viipurin valloituksen jälkeen suljettu johonkin talliin. Siellä hevosparressa oli hän saanut olla ilman juomaa, ruokaa, kunnes pyövelit olivat eräänä yönä ottaneet ja ilman tutkintoa ja tuomiota vieneet vallien väliin.

Ja mitäpä tutkintoa hän tarvitsikaan! Olihan hän toiminut parikymmentä vuotta keskeisimpänä henkilönä Vuoksenlaakson, jopa koko Karjalankin työväenliikkeessä. Lukuisathan olivat ne luottamustoimet, joihin Rikkosen työteliästä persoonaa käytettiin paikallisessa yhdistyksessä ja osuuskaupassa Imatralla. Olipa hän useat vuodet piirinsä piiritoimikunnan jäsenenäkin.

Kun vielä otetaan huomioon, että Rikkonen esiintyi tietoisena ja leppymättömänä luokkataistelijana, kaikkien luokkakäsitteitten himmentämistä tarkoittavien puuhien jyrkkänä vastustajana, niin ymmärrämme hyvin, mitenkä jonkin "tuntijan" viittaus riitti tutkinnoksi ja tuomioksi, saattaen tämän rehellisen ja uhrautuvan taistelijan tuntemattomaan hautaan Viipurin kaupungin vallien välissä.

*A. Raitanen* on viimeksi nähty Lahden kaupungin edustalla. Sen perästä ei hänestä ole onnistuttu mitään kuu-

lemaan. Luultavasti hänen ruumiinsa maatuu tuhansien toisten kohtalotoverien rinnalla Lahden joukkohaudoissa.

Entisistä edustajista, vaikkakaan ei 1917 eduskunnassa olleita, murhattiin vielä 1918 keväällä *Elias Käkelä* Lappeenrannassa, vaikka hän koko kapinan ajan tyytyi hoitamaan sitä elintarvetoimitsijan tointa, johon hänet lailisessa kuntakokouksessa oli aikaisemmin valittu. Samoin *Samuli Rantanen* Keuruulta ammuttiin Seinäjoella, vaikka hän ei ottanut millään tavalla osaa kansalais-sotaan. Hänenkin ampumisekseen riitti vain se, että hän aikaisemmin oli useat vuodet ollut työväestön edustajana parlamentissa.

*H. P. Hämäläinen* pidätettiin matkalla Helsingistä kotiinsa Joensuuhun tammikuun lopulla 1918. Vaikka Hämäläinen oli pysynyt syrjässä viimeaikoina varsinaisesta valtiollisesta liikkeestä, ottaen osaa vain osuuskauppa- ja ammattiyhdistystoimintaan, ammuttiin hänetkin Savonlinnassa.

Osuustoimintamies hän oli *Jussi Rainiokin*. Pysyi kansalaisodasta syrjässä, mutta ei vain voinut välttää valkoista vihaa.

Vielä tahdon entisistä edustajista mainita *Aug. Vesan* ja *Kalle Suosalon*. Edellinen toimitteli sanomalehtea kapinan ajan, jälkimäinen ei voinut ottaa osaa mihinkään, sillä hänet ammuttiin jo helmikuun 7 p:nä yhdessä kuu-den toverinsa kanssa.

Edellä olevat muistot kauhutöistä toteavat mielestäni kyllin vakuuttavasti, että omistava luokka on sivistysvihollinen, että sivistyneistömme moraalinen keskitaso on sangen alhainen. Sillä moisia useassa tapauksessa ihan syyttömien ihmisten teurastamisia ei voi toimittaa muut kuin ihmiset, joilta puuttuu kaikki korkeat siveelliset har-

rastukset. Ja näyttää siltä, ettei tuo villiintyminen ollut yksin sota-ajan tuotetta, vaan että se jatkuu, tosin vähän hillitympänä, mutta yhä tuhoa ennustavana.

Älkäämme masentuko, toverit! Veljimme viaton veri kasvattakoon meissä uutta uskoa valoisampaan tulevaisuuteen ja antakoon voimaa sen saavuttamiseen.

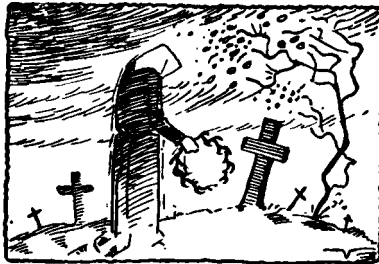
Olkaamme vakuutettuja, että asia, jonka esitaistelijoita on tuolla tavoin murhattu, on pyhä ja kallis. Se on oikea.

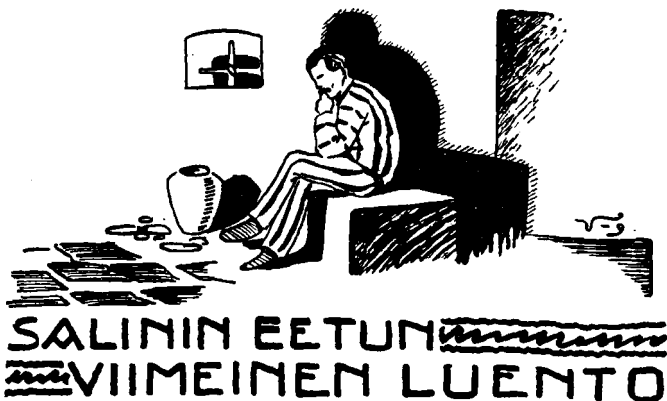
Kunnia kaatuneille!

Heidän muistonsa velvoittaa!

Piikkilankain takana, 5. 8. 21.

—i—i—.





## SALININ EETUN VIIMEINEN LUENTO

Kohtalokkain päivä entisten sos.-dem. kansanedustajain vaiherikkaista vankilassaolopäivistä on kai ollut tammikuun 23, vuonna 1919. Ei edes lokakuun 20 v. 1920, tunnettuine kymmenine kuolemantuomioineen ja useine elinkautisine vetänyt vertoja ensiksi mainitulle. Oltiinhan kuolemantuomioihin jo niin totuttu ja nähty lukuisia niiden täytäntöönpanoja, tai ainakin kuultu kiväärien ja kuularuiskujen rätinä, joka niin monta eloa sammutti, etteivät enää edustajien kuolemantuomiot herättäneet edes kuolemaantuomituissa kammon eikä kummastuksen tunteita, vaan päivästoin hilpeyttä siitä, etteivät vallassaolijat olleet meidänkään ryhmää liian köykäiseksi havainneet. Aivan toisenlainen oli tunne tammikuun 23.na, sillä silloin meille selvisi, että laillisuudestaan ja humanisuudestaan kerskuvat Suur-Suomen luojat aikovat tap-

paa huomatuimmat valtiolliset vastustajansa ei hirttämällä eikä ampumalla, sillä se herättäisi kiusallista huomiota länsimaissa, vaan hiljaa hivuttamalla nälkään ja viluun.

Tammikuun 23 päivänä meille ilmoitettiin valtiorikosylioikeuden päätös lopullisesta tuomiostamme. Tästä päivästä alkoi sitten rikoksiemme sovitusaika. Kaikki tähänastinen oli ollut ylimääräistä. Sen seurauksena oli, että meiltä heti otettiin pois kaikki omat ruuat ja vaatteet. Tästä eteenpäin piti meidän tulla toimeen sillä, mitä Suur-Suomi kykeni tai tahtoi vangeilleen antaa.

Vastaanottohuoneeseen vaatteita vaihtamaan jouduin yhdessä Saaren ja Salinin kanssa. Muistan hyvin, kuinka Saari ja Salin olivat puetut villa-alusvaatteisiin, villapaitaan sekä vahvoin päällyysvaatteisiin. Eetulla oli lisäksi hyvä turkki ja pitkävartiset huopasaappaat. Nyt otettiin kaikki tämä pois ja annettiin tilalle "kruunun" puku, johon kuului ohuet liina-alusvaatteet ja päällyysvaatteina raidallinen pumpulinen vangin kesäpuku ilman liiviä, sekä puukengät. Päähinettä ei ollut. Saari onnistui saamaan kaksi paitaa.

Ryhmämme oltua ensi kerran tämän jälkeen kävelyllä — minkälaisia me olimmekaan. Sitä ei voi sanoin kuvata. Koko armeijalla sopimattomat puukengät, raidalliset kesäpuvut, toisilla ulottuivat housunlahkeet vain polviin saakka. Usealla kintut paljaina sekä pää, ellei ollut sitä vastoin vartijan kieltoa pyyheliinalla peittänyt, ja ulkona 18 asteen pakkanen!

Erikoisesti muistan Yrjö Mäkelinin. Hän oli onnistunut saamaan — tai oliko se juuri tahallisesti hänelle annettu — pitkän talvijakun paitansa päälle. Mutta

miten tämä takki "sopi" ja minkä näköinen se oli? Sen hihat olivat vain kyynärpäihin ja suupuolesta niin paksun lian ja liman peittämät, ettei tiennyt minkä värinen kangas alkuun oli ollut. Miehistä löi repale repaletta. Hänet nähtyäni kaduin, kun oli sivistykseen päästänyt niin suuren aukon, että en ollut opetellut piirtämään. Ikuistamalla Yrjö tässä "juhla"-asussa, olisi siitä saatu mainehikas kuva edustamaan ulkomailla valkoisen Suomen punikkiteollisuutta. Varmasti se olisi tuonut ansaittua häpeää — ei puvun kantajalle, vaan sellaiselle valtiolle, joka urheilee kymmentuhansien viattomien vankien pitämällä, siitä huolimatta, että valtiolla ei ole varoja vankeja säädyllisesti puettaa.

Jos jo tällaiseen pukuun puettaminen keskellä kylmintä talvea tuotti meille kärsimyksiä, niin lisättiin sitä vielä sillä, ettei tämän muutoksen aikana kolmeen vuorokauden osastomme selkeä lämmitetty. Puut olivat sattuneet loppumaan. Arvaatte sen, miten tämä kaikki vaikutti jo ennestään heikontuneeseen terveyteemme. Etenkin vanhat ja lämpöiseen tottuneet toverit kärsivät siitä sanomattomasti.

Muutoksen jälkeen jouduin muutamaksi päiväksi asumaan Eetun kanssa samaan selliin. Selli oli kylmä kuin hauta. Minä, joka vielä olin joltisissakin ruumiinvoimissa, voin yhtämittäisellä kävelemisellä pysyä jotenkuten sulana, mutta Eetu, joka oli sairas, oli pähemmassa kuin pulassa, hän kun ei jaksanut kävellä. Päivät vielä menivät, mutta yöt olivat kamalat. Päivisin Eetu joko istui tai makasi sellin ainoassa sängyssä molempien ohkauset viltit peittona, sekä niiden painona minun pehkuinen patjani. Yöllä, kun tarvitsin patjani kivilattian pehmikkeeksi ja viltin peitoksi, kärsi toverini sanoin kuvaama-

tonta vilua. Mutta se ei vielä pahinta. Vilun seuralaisena tuli nälkä, kammottava nälkä!

Salinin terveys oli jo pitemmän aikaa ollut heikko ja ruokahalu huono. Valikoituja ruokia hän vielä söi, mutta ei voinut syödä lainkaan n.s. mannerheimin soppaa. Koe-tin vointini mukaan etsiä molempien soppa-annoksista kaikki lihanmurenet toverilleni, mutta eihän niitä senaikuksista sopista paljon löytynyt. Ainoa ravinto, mitä hän yhdessäoloaikamme nautti, oli pari silakkaa ja puolet silloisesta leipäannoksesta päivässä. Ja se ei ollut paljon, se.

Mutta merkillisen leimahteleva luonne hän oli. Kaikesta edellämainitusta huolimatta ei hän näinä päivinä surrut eikä nurissut. Päinvastoin hän rohkaisi minua-kin aina silloin, kun epätoivo tahtoi mielen vallata. Kerran tällaisena hetkenä, kun surin hänen kärsimyksiensä tähden, piti hän pienen luennon. Edellä olevan olen vain tahtonut kertoa siksi, että tuon luennon sisältö tulisi paremmin ymmärretyksi.

Hän istui patjain välissä tavalliseen tapansa ja sanoi:

”Jukka! Oletko nähnyt äitiä silloin, kun hän synnyttää? Tuo on merkillinen, suuri — jumalallinen hetki. Toisille äideille on helppo, lyhytaikaisia kipuja tuottava mutta löytyy äitejä, joiden synnytystuskat ovat kovat ja kestävät useita vuorokausia, jopa vievät äidiltä hengentkin, jolloin lapsikin voi kuolla. Toisinaan taasen äidilleen suuriakin tuskia tuottanut lapsi jää elämään, ja siitä vasta oikein tuleekin voiman ja tarmon ihminen ja äitinsä ilo.

Tunsin kerran äidin — siitä on jo kauan —, jonka synnytystuskat olivat kovat. Hän asui seinän takana. Jo

kahtena yönä oli tuon äidin voihkina ja tuskalliset par-kaisut rauhaani häirinneet. En jaksanut kuulla enem-pää, läksin pois asunnostani. Harhailtuani muutaman päivän palasin takaisin ja kuulin, että naapurissa oli kaikki käynyt lopulta onnellisesti. Onnellisempaa äitiä tuskin olen tavannut kuin hän, jonka esikoinen tuotti niin suuren tuskan.

Niinkuin on luonnossa, niin on yhteiskunnankin laita. Vanha synnyttää aina uuden. Harvoin synnytys voi olla tuskaton. Minä luulen, että uuden yhteiskunnan synny-tystuskat ovat alkaneet. Ne ovat mielestäni liian aikaisia ja siksipä uskonkin, että synnytys voi tulla pitkäaikai-seksi ja uhreja vaativaksi. Mutta ei se mitään, jos yksilöt sortuvat, jos minäkin sorrun. Se on luonnon laki. Minä olen onnellinen, että olen saanut olla mukana valmista-massa uuden tuloa, ja olisin onnellinen, jos voisin olla mukanaanne näkemässä, mitä ensi kymmenen vuotta tul-lessaan tuo. Mutta hyvä näinkin. Olen tehnyt, minkä olen oikeaksi katsonut. Olen vanha ja raihnainen, ettei sortumisestani ole suurta vahinkoa. Mutta sinä, joka olet vielä nuori, voit ehkä nähdä uuden ajan aamun koiton lähempää kuin minä. Voitpa olla mukanakin vielä sil-loin, kun se tulee. Pane vaan merkille, että se uusi tuleva on onnekaampi, elämän nautinnoista rikkaampi. Ja te tulette kuin äiti, joka on lapsensa ensi kerran nähnyt, unhoittamaan sen aiheuttamat tuskat ja kärsimykset.”

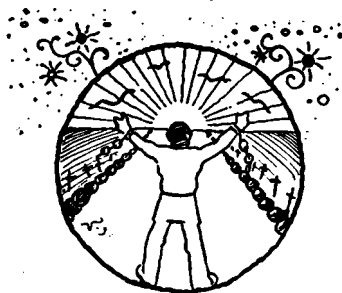
Eetu sortui. Hänen sortumisensa jouduttamisen alku-tekijänä oli vanhan yhteiskunnan viha uutta kohtaan ja aseina sillä oli nälkä ja vilu. Tuo viha jatkuu entisellään, ehkä raivokkaampana vielä. Se voi hidastuttaa uuden tuloa, mutta ei estää sitä. Se ikäänkuin toteaa, että syn-nytytuskat ovat pitkä-aikaiset ja kivut suuret. Mutta



uskokaamme kunnialla sortuneen esitaistelijan viimeisessä luennossaan lausumaan ajatukseen, että tämän jälkeen on tuleva onnekkaampi ja nautintorikkaampi elämä.

Ristikkojen takana, 29. 7. 21.

*Jukka.*





*Tammisaaren pakkotyölaitoksella kesällä 1921 pitämättä jäänyt esitelmä.*

*Kirj. I. L.*

*Alkulause:* Esitelmä kiellettiin seuraavilla perusteilla: 1) koska siinä muka ylistettiin laiskuutta; 2) koska "porvarillinen yhteiskunta ei voi sallia ruumiillisen työn ylistämistä henkisen työn kustannuksella; 3) koska hyökkäys yliopistoa vastaan oli sopimaton.

Ensimmäinen kohta oli arkaluontoisin. Vankilan johto epäili näet minua yhdeksi Tammisaaren pakkotyölaitoksessa tänä aikana käytäntöön saatetun sabotashin alkuunpanijaksi ja järjestäjäksi. Luultiin nyt, että esitelmäni vain tarkoitti sabotashin ylistämistä. Siksipä lieneekin tämä esitelmä yhtenä syynä siihen, että minut yhdessä muutamien muiden kanssa elokuun lopulla siirrettiin T:saaren pakkotyölaitokselta Turun Lääninvankilaan.

Maailmassa on esiintynyt niin monta ahkeruuden ylijääjää ja suosittelijaa, että kannattaa sanoa sana laiskuudenkin puolesta. Tämä sitä suuremmalla syyllä, koska laiskuus määrätystä mielessä on ollut edellytyksenä ei ainoastaan erinäisille taiteellisen luomisen muodoille, vaan myöskin järkielämän viisauden kukoistukselle. Laiskuus on itse asiassa kaiken viisauden äiti.

Tämä aihe johtaa minut kysymykseen, joka ei ole vähemmän mielenkiintoinen kuin se väite, minkä juuri esitin. Meidän länsimainen sivistyksemme perustuu ahkeruuteen, toimintatarmoon. Yhtä eittämätön kuin tämä tosiasia, on toinen: että n.k. itämainen sivistys perustuu laiskuuteen ja toimettomuuteen. Kun siis tahdon kaikella vakavuudella ja pätevyydellä todistaa väitteeni, että laiskuus on viisauden äiti, joudun esittämään, mitä yhteistä ja mitä erilaista on Lännen ja Idän kansojen sielunominaisuuksissa.

Joudun tällöin tutuille aloille. Ennenkuin bolshevikit olivat päässeet kääntämään ylösalaisin tämän muutenkin sekavan ja liitoksissaan natisevan maailman, matkustelin innostuneena tiedemiehenä itämailla tutkimassa kansainuskontoja. Vältin silloin kaupunkeja ja kaikkea sivistystä. Elelin köyhimmän kansan keskuudessa, ei "herrana helvetissä", kuten täällä eräitten mukaan \*),

---

\*) Kesällä 1921 kirjoitti entinen vankilatoverini, toimittaja Aug. Lindell, otsakkeella "Herra on herra helvetissäkin" tamperelaisessa Kansan Lehdessä: "Menkää vain katsomaan toht. Lasyn 'murjuu' (Tammisaaren vankileirillä), se on niinkuin nukenkaappi. Matot lattialla, kaiken maailman kuvat ja helyt seinillä ja kirjallisuutta parikymmentä nidettä kirjahyllyllä. Tämä on hyvä ja minä toivoisin sydämestäni, että kaikki vangit olisivat tällaisessa erikoisasemassa." — Tämän nukenkaapin kuvasi hiukan toisella tavalla vankilatoverini J. T. Suomen Työmiehessä heinäkuun 16 päivänä samana kesänä.

vaan ilman muuta omaisuutta kuin mitä jaksoin selässäni kantaa. Asuin kuukausimääriä, en kadehdittavissa nukenkaapeissa, vaan huoneissa, joissa maan multa oli lattiana, joissa oli vain avoin reikä seinässä ikkunan sijasta ja jonka kautta lehmät ja vuohet, hevoset ja kanat iltaisin astuivat yhteiseen ahtaaseen yömajaansa. Tällaisissa olosuhteissa tahdoin tutkia, miten suuret maailman uskonnot olivat alkunsa saaneet, niitten joukossa myös sen, jonka perustaja sai ensimmäiseksi kehdokseen köyhän talin seimen.

Näissä tällaisissa olosuhteissa pääsin perille sivistyksen siunauksesta, turmeltumattoman, köyhän kansan tunteista ja ajatuksista. Sen luokse minä aina pyrin, sen keskuudessa olen viihtynyt paremmin kuin missään muualla maailmassa ja siinä olen minä löytänyt sen viisauden lähteen, jonka rinnalla kaikki kirjat ja kaikki oppineet ihmiset ovat pelkkää turhuutta.

Luulen siis jonkun verran tuntevani itämaita ja olevani eräänlaisella pätevyydellä verrata toisiinsa niitten ja länsimaitten yleistä henkistä luonnetta.

Moni on hämmästyntynyt, että ulkonaisissa elämäntavoissa itämaalaiset useinkin ovat tottuneet johonkin aivan päinvastaiseen kuin me Lännessä. Se teistä, joka on saanut vanhan, kunnioitetun Herodotoksen historian käsiinsä, muistanee, miten hän jo teki tämän huomion kertoen muun muassa, että Egyptissä, päinvastoin kuin Europassa, syötiin ulkosalla, mutta toimitettiin tarpeet sisällä, että siellä, päinvastoin kuin meillä, miehet heittivät vettä istualla, naiset seisoalla j.n.e. Tämä pitää pääkohdissaan paikkansa vielä tänäkin päivänä kaikissa muhamettilaisissa maissa. Siellä tehdään monta muutakin asiaa päin-

vastoin kuin meillä, ilman että siihen useinkaan olisi ilmeistä syytä. Itämailla kulkevat naiset ulkonakin pelkissä housuissa, jotavastoin miehillä on hameentapainen, pitkä puku. Itämailla puku ei saa osoittaa, vielä vähemmän korostaa ruumiin muotoja, vaan sen täytyy päinvastoin niitä salata. "Hyvin istuva" puku olisi itämaalaiselle yhtä loukkaava kuin alastomuus. Me koetamme pitää jalat lämpöisinä ja pään viileänä. Itämaalainen kantaa keskellä kuuminta kesääkin usein jättiläismäisiä turkishattuja ja kulkee pakkasessakin paljain jaloin. Itämaalainen kantaa aina miekkansa oikealla eikä vasemmalla puolella. Samoin itämailla kaikki ruuvit väännetään kiinni vasempaan eikä oikeaan päin. Jos pyytää itämaalaista näyttämään vasenta korvaansa, niin hän ei koskaan tartu siihen vasemmalla, vaan erehtymättömästi oikealla kädellään. Egyptin entinen käskynhaltija, englantilainen valtiomies lordi Cromer kertoo, miten hän Intiassa ollessaan kerran tarkkaili kadulla kulkevaa poliisia. Kun paperi lensi poliisin eteen, ei hän suinkaan kumartunut nostamaan sitä ylös, vaan potki tohvelin jalastaan, tarttui paperiin varpaillaan ja otti sen sitten varpaistaan käteensä välttämättä kumartumista.

Tässä meillä on eräs esimerkki siitä ihmeellisestä *velt-toudesta*, mikä ehkä ennen kaikkea eroittaa itämaalaisen Lännen ihmisestä. Itämaalainen pystyy vain harvoin äkillisiin ponnistuksiin, eikä koskaan pitkällisiin ruumiillisiin rasituksiin. Hän voi käydä sotaa, koska siinä vain joskus vaaditaan hetkellisiä ponnistuksia, ja niitten välillä on pitkiä toimettomuusajoja. Mutta esim. urheilu jo vaatii enemmän voimia kuin mitä itämaalaisella tavallisesti on. Teollinen työ taas on niin yhtämittaisesti rasit-

tavaa, että kaikki itämaitten kansat ovat jääneet ja jäänevät siihen pystymättömiksi.

Monet pitävät ihmistä luonteeltaan laiskana. Minusta tuntuu, ettei tämä pidä paikkaansa länsimaisiin kansoihin nähden ainakaan Alppien leveysasteen pohjoispuolella ja vastaavissa ilmanaloissa. Täällähän pikemmin kärsitään toimettomuudesta. Mutta harva on se itämaalainen, jolle pakollinen toimettomuus olisi mikään rangaistus tai onnettomuus. Itämaalainen on epäilemättä luonteeltaan laiska.

Asiahan on aivan luonnollinen. Verrattain viileissä ja kylmissä ilmanaloissa täytyy ruumiin olla tasaisessa toiminnassa pysyäkseen lämpöisenä. Tästä ainakin ajoittaisesta välttämättömyydestä syntyy tottumus, joka ilmenee kaikissa elämäntavoissa. Itämailla sitävastoin, jossa kuumuus on hyvin painava, väsy helposti ruumiillisista ponnistuksista ja käy koko luonteeltaan veltoksi. Tämän huomaa pohjoismaalainenkin, joka joutuu itämailla asumaan kauemman aikaa. Kaikista aikaisemmista tottumuksistaan huolimatta veltostuu hänkin hyvin pian, ellei hänellä ole aivan erikoisia tilaisuuksia ruumiilliseen virkistykseen. Lisättäköön vielä, että itämailla ei elatus ylipäänsä ole kovasta työnteosta riippuvainen, ja että koko taloudellinen elämä on sangen alkuperäisellä kannalla. Muutamia ryhmiä voidaan pakottaa työhön, mutta se on silloin hyvin tehotonta, ja minkäänlaista kilpailua ei ole.

Kylmä sää siis lähinnä tekee ihmisen ahkeraksi, kuuma laiskaksi. Ei ole sen vuoksi mikään sattuma, että lauhkean ilmanalan kansat käyvät kaiken toimintatarmoon perustuvan sivistyskehityksen etunenässä. Tuntuu mah-

dottomalta ajatella Europan teollista elämää joskus ulotettuna Intiaan, Persiaan ja Arabiaan. Kuumuus ja siitä johtuvat elämäntavat tekevät sen mahdottomaksi.

Pidän siis todistettuna tosiasiana, että itämaalainen on luonteeltaan laiska. Tämä ei suinkaan ole mikään pahe. Laiskuuden ei näet tarvitse olla hedelmätön. Se voi pukeutua muotoihin, joilla on sangen suuri sivistyksellinen arvo. Mutta se saattaa epäilemättä olla myös kielteistä, jopa tuhoavaa laatua.

Laiskan on tavallisesti pakko elää toisten työstä. Sen vuoksi itämaalaiset ovat kauttaaltaan ryöstöihin ja sotiin taipuvaisia. Sota-ammatti on tyypillisimpiä laiskuriamatteja. Niin koko maailmassa. Ellei aina ryöstötilaisuuden vuoksi, niin siksi, että pienemmillä rasituksilla ja vaivoilla saa elää mukavasti ja saavuttaa ulkonaisen arvoaseman n.s. isänmaansa ja kaiken sivistyksen turvana. Typerinkin tappelupukari voi sodassa saavuttaa rikkauksia ja sankarin kunniaa.

Itämaalaisten sotahalu on siis ainoastaan eräs heidän luonnollisen laiskuutensa seuraus ja muoto. Toinen tämän saman laiskuuden ilmenemismuoto on mieltymys kauppatoimiin. Itämailla on tuskin sitä perhettä, jossa ei ainakin yksi sen miespuolisista jäsenistä olisi ammatti-kauppias. Tavaroitten välittäjinä ansaitsevat useimmat itämaalaiset elatuksensa. Siinä supistuu koko vaiva tavaroitten ostamiseen ja myytäväksi asettamiseen. Aamusta iltaan saa sitten istua tiskin takana myymässä sitä vähää, mitä ostetaan ja kuluttamassa suurimman osan aikaa piipun ääressä sekä keskustelussa naapurien kanssa, jotka itämailla tavallisesti käyttävät kauppa-

teja juttutupina ja samalla kahviloina. Kaupankäynti on siis noissa maanosissa vain eräs laiskuuden muoto.

Sitä on myös se seurusteluhalu, jota juuri koskettelin. Itä- kuten länsimaillakin on seurustelu vain eräs mielialan viehättävä tyydytys. Se kuluttaa aikaa tuottamatta mitään. Se tuntuu toiminnalta olematta kuitenkaan toimintaa. Siinä kuluvat tunnit yhtä helposti ja huomauttamatta kuin shakki- tai korttipelissä. Ovathan kaikki pelitkin vain laiskain leikkejä. Siksi tunnustetaankin itämaalaiset mestareiksi seurustelutavoissa, keskustelutaidossa ja monenlaisissa peleissä.

Alituiset keskustelut ja väittelyt eivät kuitenkaan jää aivan hedelmättömiksi. Niissä oppii hallitsemaan kieltä ja kielen rinnalla kehittyy ajatuskyky. Onhan keskustelu jo sinänsä eräänlaista filosofeeraamista. Ainakin se johtaa suoraa päätä filosofiaan ja elämänviisauteen. Itämaalaisen toimeton elämä synnyttää toiselta puolen sisäistä mietiskelyä, joka yhdessä väittelyhalun kanssa terottaa ajatuskykyä ja kehittää syvästi filosofisen mielenlaadun. Kovassa, väsyttävässä työssä aherteleva länsimaalainen ei läheskään samassa määrin jaksa syventyä elämän arvoituksiin. Eipä siis ihme, että mietiskelevä filosofia, hiustenhalkomiseen saakka kehittynyt viisastelu, syvä ja monipuolinen elämän viisaus ovat itämailta kotoisin. Ne ovat vain laiskuuden tulosta ja ilmausta.

Tämän puhetaidon ja järkielämän yksipuoliseen viljelemiseen perustuu itämaalaisten etevämyyys esim. kieliopissa ja matematiikassa sekä matematiikan avulla työkentelevissä tieteissä. Siis itämaiden tiedekin on suureksi osaksi itämaisen laiskuuden ja velttouden tuote. Tieteissä, joissa vaaditaan itsenäistä, käytännöllistä mie-



likuvitusvoimaa, s.o. keksintötaitoa yhdistettynä todellisuustajuntaan, tai sellaisissa, joissa ovat välttämättömiä pitkäaikaiset, sitkeät, rasittavat kokeilut ja ponnistukset, eivät itämaalaiset ole koskaan mitään mainittavaa aikaansaaneet. Sellaisia tieteitä ovat esim. kaikki teknilliset ja luonnontieteet sanan nykyaikaisessa merkityksessä, niihin luettuna myös fysiikka ja kemia.

Itämaalaisen mietiskelyn ja elämänviisauden tuotetta ovat edelleen uskonnot. Vain laiska ihminen voi kehittää uskonnollista ajattelua. Uskonnolle on ahkeruus ja yhtämittainen toiminta turmiollista. Työmies rautasorvin ääressä ei voi muistaa Jumalaa eikä sielunsa pelastusta. Siksi kaikki uskonnollinen elämä haihtuu Lännen sivistysmaissa, jotka teollisuus on vallannut. Itämailta ovat kaikki uskonnot tulleet, ja vain itämailla ne edelleenkin muodostavat kansojen koko maailmankatsomuksen, koska vain siellä ihminen ei ole ahkeruuteen ja yhtämittaiseen työhön pakotettu, vaan saa viettää elämänsä laiskuudessa. Laiskuus on korkeimman jumaluusasteen kehto.

Lopuksi ovat taiteelliset harrastukset vain eräs laiskuuden seuraus ja muoto. Tiedämmehän, miten kyvyttömiä meidänkin keskuudessamme taiteilijat tavallisesti ovat käytännölliseen työhön. Kukapa meistä kaipaisi enemmän velttota, toimetonta elämää kuin runoilija, taidemaalari tai kirjailija? Vain toimettomuudessa kukoistaa heidän mielikuvitusvoimansa. Siksipä itämaalaisilla onkin ennen kaikkea verrattomia runoaarteita. Joka tuntee intialaisten, persialaisten ja arabialaisten saavutukset tällä alalla, tietää, että meillä Euroopassa on vain toisarvoista sen rinnalle asetettavaa.

Kun siis itämaalaisen luonnollinen laiskuus kehittää

korkealle hänen ajatuskykyään ja järkeään, kehittää se toiselta puolen myös erinomaisesti hänen tunne-elämänsä. Laiska ihminen on usein juuri laiskuutensa vuoksi teräväjärkinen ja tunneherkkä. Mutta hänellä on eräs vika, joka on myös kaikille Idän kansoille ominainen: häneltä puuttuu kaikenlainen tahdonvoima. Hän ei pysty mihinkään, jossa vaaditaan järjestelmällistä työtä, tarmoa ja sitkeyttä. Hän on ruumiinsa puolesta voimaton ja sielunsa puolesta haaveilija, todellisuusarvojen käsittämiseen kykenemätön, suurin piirtein epäkäytännöllinen. Siksi on hän aina ollut heikko valtiomiehenä ja valtakuntien järjestäjänä. Poliitikassa on hän enemmän oikujensa kuin järkensä palvelija.

Tiedämme myös, että laiskuus usein merkitsee syntien ja rikosten välttämistä. Toimielias usein erehtyy ja tekee helposti syntiä. Laiskuuden avulla on aina päästy helpommin pyhimysten arvoon. Itämaalaiset ovat useinkin siveellisiä luonteeltaan. He saattavat ehkä valehdella, mutta heidän oikeudentuntonsa ja arvokkuusvaistonsa on useimmiten hyvin syvä. Tunnen perinpohjin sivistymättömiä turkkilaisia kansoja, joitten jokapäiväisen siveyden kanssa meidän n.k. sivistyneitten elämäntavat eivät kestä mitään vertailua. Se siveys ei tosin sisällä ahkeruuden hyvettä. Se ei johda työhön ja tuotantoon, vaan pikemmin (kansojen suuri kokonaisuus huomioonottaen) passivisuuteen ja alistuvaisuuteen, siis hyveisiin, joita itämailla aina on suositeltu ennen muita Kristuksesta aina Rabindranath Tagoreen saakka.

Jos mainitsisin pari toimintamuotoa, joita pitäisin meille länsimaisille erikoisen luonteenominaisina ja itämaalaisille kaikkina aikoina vieraina, niin olisivat ne:

teollinen työ ja urheilu. On melkein mahdotonta kuvitella mielessään persialaista tai intialaista kilpajuoksijaa. Itämaalainen saattaa ehkä pystyä työhön jossakin tehtaassa, mutta tuntuu mahdottomalta ajatella esim. Per-siassa teollisuutta europalaisessa mittakaavassa ja länsi-maisella työteholla. Itämailla pidetään käynnissä pieniä tehtaita vain alituisesti uudistuvalla ja melkein kokonaan ammattitaidottomalla työvoimalla.

Erotuksen itämaisen laiskuuden ja länsimaisen ahke-ruuden välillä voisi ilmaista myöskin siten, että itämaa-lainen pystyy etupäässä vain henkiseen työhön, länsimai-nen sen lisäksi myöskin kovaan ruumiilliseen työhön. Tämä viimeainittu se tietysti lopulta onkin se varsinai-nen työ, jotavastoin n.k. henkinen työ pääosaltaan on vain eräs laiskuuden muoto, siis, totta puhuen, ei laisin-kaan mikään työ.

Tarvitsee vain luoda silmäyksen yliopistoihimme tul-lakseen siitä vakuutetuksi, ellei edellä oleva selitys olisi jo antanut siitä riittäviä todistuksia. Vakuutan teille, kunnan toverit, tietäen mistä puhun, ettei saastaisempaa seuraa tapaa kuin Helsingin yliopistossa. Se on yliop-pilaihin nähden kaiken kyvyttömyyden ja laiskuuden pesäpaikka.

Siellä istuvat muka työssä sadat naiset joko sen vuoksi, että tuleva aviomies ei ole vielä ilmestynyt, tai siitä syystä, ettei enää ole toivoa hänen tulemisestaan. Nämä sulkasatoa sairastavat siipirikot hakevat siellä lohdutusta valistamalla sielujaan, jolle asialle ne heistä, jotka jo ovat joutuneet suhteisiin miehen kanssa, joka voi antaa heille avioelämän turvan ja nautinnot, eivät uhraisi mon-takaan ajatusta. Heidän muka henkinen työnsä on vain

huono vastike paremmille elämänarvoille, täydellisen toimettomuuden korvaaminen askartelulla, joka näyttää työltä ja tekopyhässä yhteiskunnassamme nauttii työn, jopa korkeampaa lajia olevan työn arvoa, vaikka se onkin pelkkää tyhjätöimitusta.

Asianlaita on suureksi osaksi sama miespuolisten ylioppilaitten suhteen. Sääntönä voi pitää, että yliopistoon joutuvat muka työskentelemään ja opintojaan jatkamaan vain sellaiset, jotka kyvyttömyydestä tai laiskuudesta eivät kunnolliseen työhön ryhdy. Olen istunut heidän keskuudessaan kolme-neljä vuotta, joten tiedän, minkä karvaista karjaa he ovat. Heidän "työnsä" on vain laiskain puuhailua. He "jatkavat opintojaan" ainoastaan sen vuoksi, etteivät he tiedä, mitä he muuten tekisivät. Vain kirjeissään heidän laiskuuttaan kustantaville lainantantajille ja isille kehtaavat he puhua muka henkisestä työstään. Tämä koskee ensi sijassa yliopiston lainopillista, toisessa sijassa sen jumaluusopillista, kolmannessa sijassa sen historiallis-kielitieteellistä ja neljännessä sijassa sen fyysillis-matemaattista tiedekuntaa.

Työtä on lopulta vain yhtä lajia: palkkatyömiehen työ, ruumiillinen työ. Kaikki muu on joko valetyötä tai ainakin helpompaa, mukavampaa, vähemmän rasittavaa ja kuluttavaa työtä. Tavallisesti väittävät oppineet ja lueskelijat tätä vastaan. He valehtelevat. Sitä todistavat heidän tekonsa. Muuten ei n.k. henkinen työ olisi niin houkuttelevaa kaikille laiskureille eikä ruumiillista työtä niin usein käytettäisi rangaistuksena.

Olen täten joutunut vertailemaan laiskuutta itämailla ja meillä. Kun se itämailla on luonnollista ja suureksi osaksi hedelmällistä, tuntuu se meillä päinvastoin luon-

nottomalta ja melkein kokonaan hyödyttömältä. Ilman-  
alamme ja sivistysolomme vaativat yleensä jokaiselta  
sellaista tarmoa, että laiskuus merkitsee jotain vahingol-  
lista ja häpeällistä. Itämailla se pidetään päinvastoin  
hyveenä ja ihanteena. Siellä on ruumiillinen työ alen-  
tavaa ja häpeällistä, jotain, johon vain köyhät ja sorretut  
ovat pakoitettut alistumaan. Jos joku huomauttaa, että  
meilläkin n.k. sivistyneet pitävät ruumiillista työtä alen-  
tavana, niin on siihen vastattava, ettei tavallisesti itse  
työtä pidetä häpeällisenä, vaan siitä työstä johtuvaa  
alhaista yhteiskunnallista asemaa. Itämailla on työ  
useimmille ihmisille joko onnettomuus tahi rangaistus.  
Itämainen sivistys, sen tiede, taide ja uskonto on lais-  
kuuteen perustuvaa, laiskuuden ja velttouden muoto.

Epäilemättä tarvitsisimme mekin Lännessä hiukan  
*sellaista* laiskuutta elämässämme. Sen on meille osoit-  
tanut mainio sosialistinen teoreetikko Paul Lafargue  
"Laiskuuden evankeliumissaan". Meillä on työ suurille  
kansanjoukoille muodostunut ei sivistykselle hedelmälli-  
seksi, vaan liikarasitukseksi, kykyjämme hävittäväksi.  
Sen on ilman viisaita väistökirjoja ymmärtänyt työväki,  
joka on pyrkinyt työpäivän lyhentämiseen. Siinä on sitä  
laiskuuden tavoittelua, josta sivistyksellemme on oleva  
vain siunausta ja johon aina tullaan pyrkimään, niin  
kauan kuin tavoitellaan ihmisluonteen kauneutta ja  
sisäistä täydellisyyttä.

8. VII. 1921.

---



*Keväinen tunnelma vankilassa.*

Se oli melkein kuollut, kun sen sain. Mutta nyt se on viileässä vesilasissa viroonnut, vesilasissa, joka on asetettu vankikoppini pöydälle.

Kävelen edestakaisin tässä pienessä huoneessa, jossa olen viettänyt jo monta pitkää kuukautta. Tässä huoneessa, jossa toisinaan minuutit ja tunnit ovat iäisyydeltä tuntuneet...

Mutta nyt tuntuu kuin tällä huoneella olisi sielu... Kuinka kaikki olisi muuttunut pehmeämmäksi, lämpöisemmäksi, valoisemmaksi...

Mistä se johtuu? Mikä sen aiheuttaa?...

Avaan akkunani ja mustien rautakaltereiden välistä virtaa huoneeseeni raikasta kevätilmaa.

Kauempaa, jostain mereltä kuuluu höyrylaivain pillien vihellyksiä ja kalalokkien kirkumista. Ja vankilan

piha on jo vapautunut lumesta ja kylmästä jäästä, ja nurmiset paikat alkavat siellä vihertää...

Se on siis tullut!

Kevät on tullut taas tuskien talven jälkeen. Ja kevät vaikuttaa... tänne vankilaankin se vaikuttaa...

Kevään lahja lienee myös tuo pöydälläni hymyilevä punainen tulppaani... Niin, kevään lahja se lienee — ja lahja myös häneltä, tuntemattomalta, joka punaisen tulppaanin kera on elinkautiselle vangille tervehdyksensä lähettänyt...

*Kaarlo.*





## OI, KUULKAA VALITUSTA

*Synkkä syksy saapunut jo on,  
viimat vinkuu, yltyy raivohon.  
Köyhän rinta rauhatonna on,  
nälkä saa sen epätoivohon.*

*Kuulen yössä heidän kuiskehen,  
kuinka lapsi pyytää anoen:  
"Äiti, äiti, mulla nälkä on."  
Katse raukan on niin toivoton.*

*Äiti sulkee lapsen syleilyyn,  
hänhän tuntee tuskan, surun kynn.  
"Lapsi raukka, mitä antanen?  
Äsken sait jo palan viimeisen.*



*Nuku, armas, nuku hetkinen.  
Aamulla ma leipää anelen.  
Ehkä joku jalo ihminen  
suonee meille leipäpalasen.” —*

*Äiti itkee, silmät himmenee.  
Lapsi eelleen hälttä kysellee:  
”Äiti, missä isä viipyy nyt,  
onko yöhön ehkä eksynyt?” —*

*”Nuku, armas, nuku sinä vaan.  
Isä kantaa rautakahleitaan.  
Linnan muurit meidät eroittaa.  
Rakkaittensa luo ei tulla saa.*

*Isä paljon kärsinyt jo on,  
puolestamme käynyt taistohon.”  
Lapsen silmään vierii kyynelpää.  
”Milloin isä kotiin ennättää?”*

*”Nuku, armas, nuku sinä vaan.” —  
Äiti lastaan tuuti helmoissaan.  
Synkät pilvet lepää yllä maan. —  
Äiti puhkee itkuun katkeraan.*

*Selja Augustin*





**PALANEN  
PIILESKIJÄN  
VAIHEISTA**

Muistikirjani lehdet sisältävät joukon tapahtumia siltä ajalta, jolloin punikilla ei ollut hengen turvaa Suomessa. Niiden todellisuutta muistellessa traagillisuudestaan huolimatta, löytää muistiinpanoista aina sellaistaakin, joka saattaa vain naurattaa ja johtaa hyvälle tuulelle siitä, että asiat sentään ovat näinkin kuin ovat.

Lähtemättä tässä esittämään piileskelyni vaiheita kokonaisuudessaan edes suppeassa muodossa, kerron vain satumasta, josta riippui, että vieläkin olen niiden kirjoissa, joita ei ole ammuttu, vaan on muuten annettu "ansaittu palkka".

Syksyyn mennessä 1918 olin toiminut maanviljelysharjoittelijana eräällä maatilalla Hausjärvellä, ja uskoin, että kaikki edelleenkin menisi hyvin sen onnen varassa, joka minua sattui suosimaan niissä monissa vaikeissa tilanteissa, joihin tuon tuostakin olin joutunut ja joita joka käänteessä sain varoa. Ollessani perunannostossa satuin

jollakin tavoin vilustumaan, josta mahdollisen tartunnan kautta seurasi n.s. espanjankuume, joka armottomasti vei vuoteeseen. Inhimillinen isäntäni, joka huomattuaan tilani vakavaksi, kutsui lääkärin Riihimäeltä. Tämä piti tilaani omaa olettamustani vaarallisempana, ja huomattuaan minut n.s. puolivillaiseksi ja kuultuaan nimitettävän pehtooriksi, antoi ankarat määräykset hoidon suhteen ja määräsi minut ensi tilassa toimitettavaksi sairaalaan Riihimäelle paareilla kantaen. Niinpä kantoivat minut sitten palvelustaloni työmiehet erään tuttavakseni lyöttäytyneen suojeluskuntalaisen avustamana Hikiän asemalle, josta edelleen paareilla maaten matkustin konduktöörinvaunussa Riihimäelle. Peläten jonkun mahdollisen tuttavan katsetta Riihimäen asemalla, painoin hatun lujasti kasvojeni peitteeksi ja kuuntelin, mitä parieni ympärillä hääräilevät arvelivat. Asemamiesten vakavalla nostolla tulin siirretyksi vaunusta laiturille, josta sitten voimattomuutta ilmaisevalla vaappuvaisuudella lähdettiin lääkärin osoittamaan yksityissairaalaan.

Kun asemalla vallinnut hälinä oli häipynyt korvistani, otin hatun silmistäni nähdäkseni kantajani. En tahtonut uskoa silmiäni, sillä kantajinani oli kaksi täydessä suojeluskunnan "formussa" olevaa nuorukaista, jotka vaappuvista liikkeistään päättäen eivät olleet tottuneet muuta kantamaan kuin kirjojaan Riihimäen yhteiskoululle. Luultavasti kuuluivat he johonkin sanitääriosastoon, jonka jäsenyys oli velvoittanut heidät tällaisen tehtävän suorittamiseen. Kun asemalta oli sairaalaan noin kilometrin matka ja pojilla kannettavanaan 70 kilon painoinen punikki, täytyi heidän matkan varrella useasti levähtää. Lepohetkinä tein heille monenlaisia kysymyk-

siä, joihin auliisti vastasivat. Kun täten sain myös tietää, etteivät he nauttineet mitään säädettyä palkkaa tehtävistään, ja kun pojat ilmaisivat tulisen janonsa, annoin heille sairaalaan päästyäni 10 markkaa "juomarahaa" palkkioksi tuodittelusta.

Sairaalassa otti minut hellästi vastaan hoitajatar, jonka nimi suomennettuna kuuluu Hampunkehräjä. Hän huolehti sittemmin hoidostani päivisin ja yövuorollakin sikäli kuin aikaa riitti kenttäoikeuden tuomarin kanssa "kurtiseeraamiselta". Kysyin varmuuden vuoksi lääkärin ja sairaalan omistajan nimiä ja sain kuulla, että lääkäri oli Riihimäen vankileirin lääkäri Stenbäck ja että sairaalan omisti Riihimäen synnytyslaitoksen johtajatar neiti Rantanen. Väistomaisesti vaivasi minua kiinnijoutumisen pelko lääkärin kautta samoin kuin tautinikin. Kumpiakkin täytyi torjua pitämällä yllä iloisuutta. Lääkäri oli todennut minun potevan kolmea eri tautia: espanjan-kuume, keuhkokuume ja oikean keuhkon tulehtuminen. Hän olikin hoitajattarelle sanonut, että minusta kyllä pian päästään, kunhan vain nukun. Kuumetta olikin 41 1/2 astetta. Yöksi annettiin lopun lieventämiseksi 3 milligrammaa morfiinia. Tulikipinäin säkenöidessä silmissäni ja verivaahtoa sylkien pysyttelin kuitenkin tahtoni lujuuksella hereillä koko yön, tämän hoitajattareni vakuutusten mukaan "jumalan säätämän" koettelemusten yön.

"Suojelusohranani", joka piti huolta tilani omaisille tiedottamisesta, oli alinomaisessa puhelinyhteydessä sairaalan kanssa, joka yhdessä sen seikan kanssa, että omaiseni vielä sähkösanomalla kysyivät tilaani lääkäriltä, kohotti minut tarkasti hoidettavien joukkoon. Sitä-

paitsi huolisi isäntäni kunnollisen ruuan riittäväisyydestä niin runsain käsin, että sitä oli yli oman tarpeeni, joka seikka oli omiaan varmentamaan käsitystä, että kysymyksessä oli todellinen pehtoori.

Menestyneestä uskottelusta huolimatta jouduin kuitenkin uutena hausjärveläisenä epäilysten alaiseksi tässä sairaalassa. Huomasin sen johtuneen siitä, etten arvannut liehakoida hoitajatartani, jolta puuttui kaikki muu paitsi jesuiittamainen siveellisyys. Hän johti nimittäin keskustelun aina uskonnolliselle ladulle ja piti tärkeänä, että sairas suorittaisi hänen edessään n.s. konfirmationin, ollakseen autuas jättämään tämän maailman. Hänen fanaattisuutensa sanottiin johtuneen siitä, että hän oli tätä kouluuttamista harjoittanut vankileirillä ja oli niin ollen hänelle tottumuksen orjuutusta. Vankileirillä oli hän myöskin oppinut ohranamaisen suhtautumisensa ihmisiin. Niinpä ensi aluksi hellä ja tehtävänsä mukainen suhtautuminen muuttui minuunkin nähden ohranamaiseksi, mikä sai alkunsa siitä, etten ollut halukas puhumaan uskonnollisista kysymyksistä. Lopulta hän kysyi, tokko olenkaan luterilainen, johon vastasin olevani roomalais-katolilainen. Myöhemmin oli hoitajatar sitten muistanut väärin, nimittäin että olin sanonut olevani kreikkalais-katolinen, ja oli tämän kertonut heilalleen, kenttäoikeuden tuomarille. Heidän otaksumaansa, että olisin venäläinen, oli omiaan vahvistamaan se, että kaikki karvani ovat hyvin mustat.

Eräänä iltana tultiin minulta vaatimaan papinkirjaa. Kun arvelin, ettei vaatimus suinkaan ollut virallinen, annoin lompakostani puimakoneen piirustuksen, jonka hän kiidätti tarkastettavaksi. Sen hän tietenkin toi heti

takaisin ja vaati tiukasti oikeata. Nyt työnsin neidille turvepehkulaskun, jonka hän niinkään vei tarkastettavaksi ja toi entistä nopeammin takaisin. Nyt ymmärsin äänensävyistä, että kysymys todellakin oli papinkirjasta. Annoin papinkirjan, josta he pääsivät yhtä paljon perille henkilöllisyydestäni kuin puimakoneen piirustuksesta tai turvepehkulaskusta, sillä se oli toisen henkilön, jonka nimeä oli päättänyt käyttää niin kauan kuin se suinkin onnistuisi. Papinkirjaa pidettiin useita päiviä tarkastettavana, ja oli sitä kuulemani mukaan kuljetettu joissakin virastoissa, ja ennen sairaalasta lähtöäni kertoi eräs hoitajattarista kaiken sen, mistä johtui tällainen vaatimus, jota ei esitetty toisille potilaille.

Sairaalassaoloni oli melko turvallista, joten mielialani pysyi virkeänä, varsinkin kun muistelin, että suojelekuntalaiset olivat kantaneet kansanvaltuutettua kuten herraa ainakin. Toipumiselleni sitävastoin oli haittana huoli siitä, miten onnistuisi Riihimäeltä poistuminen. Tultuani vihdoinkin sen verran voimiini, että jaksoin pysyä pystyssä, päätin lähteä ulos, varsinkin kuni sitä minulle suositeltiin. Huolimatta pelosta, että joku sattui tuntemaan, kävelin vapaasti pitkin Riihimäen katuja.

Olin luonnollisesti hyvin huonon näköinen, aivan kuin ne tuhannet, jotka samaan aikaan kituivat vankileireillä. Vastaantulijat katselivat sääliäni minua. Pistäytyessäni eräessä kaupassa kysyttiin, olenko äskettäin laskettu vapaaksi, johon vastasin myöntävästi. Kaupan neitokset olivat inhimillisiä punikeille, koska tarjosivat minullekin yhtä ja toista pientä ilmaiseksi. Selitin silloin asian oikean laidan, nimittäin etten ollut vapautettu vanki ja kehoitin antamaan antimet jollekin sellaiselle, joka näyt-

tää vapautuspassinsa. En kuitenkaan ruvennut vakuuttamaan sitä, etteivät he suuresti erehtyneet luullessaan minua punikiksi, sillä olinhan vielä siihen aikaan mies, joka, jos olisi saatu kiinni, olisi armotta viety mäkeen.

Päästyäni jälleen palvelustalooni yllätti minut hauska näky pienessä matkakorissani. Se oli pöyhitty, ikäänkuin siellä olisi ollut ohrana tarkastuksella, ja kaikki pikkuesineet olivat poissa. Tiedusteltuani niitä sain kuulla, että ne oli jaettu tyttöjen kesken muistoksi minulta, sillä kaikki olivat uskoneet lääkärin lausuntoon, ett enää tule toipumaan. Neitokset olivat myöskin löytäneet liivini taskusta ikuisen uskollisuuden merkin, mutta se ei voinut vaimentaa heidän jakeluvimmaansa, vaan aiheutti luonnollisesti tiukan urkinnan siitä, missä mitassa suhteeni ovat merkissä mainittuun henkilöön.

Uteliaat olivat nyt mielestään päässeet salaperäisyysverhon liepeeseen kiinni. He järjestivät urkinnan, jota "ohranani" tietämän mukaan johti paikkakunnan suojeluskunnan päällikkö. — Olin nuoren miehen näköinen ja esiinnyin nuoren — vieläpä itseäni muutamaa vuotta nuoremman — miehen kirjoilla. Urkkimaan tyrkyttäytyi nyt yksi kyläkunnan viehättävimmistä hempukoista, jonka teatraalinen esiintyminen herätti minussa epäluuloa. "Ohranani" kautta sain selville, että urkkijalauma oli suuri ja läheinen. Esiintymiseni varmuus kukisti pian eroottisesti esiintyvän urkkijan, jopa siinä määrin, että hän ryhtyi purkamaan kihlaustaan erään nuoren suojeluskuntalaisen kanssa, koska hän muka ihaili toistolaisia rauhanaatteen miehiä, jollaisena minäkin esiinnyin.

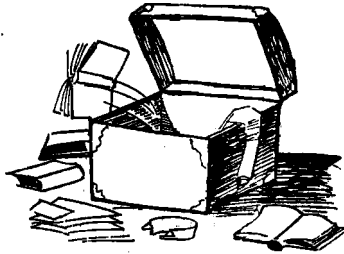
Tiedusteluvimma oli niin suuri, että paikkakunnan poliisille tehtiin kirjallinen ilmianto siinä mielessä, että

minut olisi kuljetettu Helsinkiin kuulusteltavaksi. "Ohra-nani" sai talosta, jossa kirje oli laadittu, käsiinsä sen konseptin ja toi sen minulle. Kirjeen laatijat olivat niitä mellastelevimpia "kuntalaisia", joten heitä vastaan oli helppo toimia ja ohjata poliisi uskomaan, että sellaisilla on vain halu aikaansaada rettelöitä. Oltuani poliisin puheilla tässä asiassa, tein häneen paljon luotettavamman vaikutuksen kuin ilmiantajat, ja heidän toimintansa minua vastaan osoittautui turhaksi.

Maatila, jolla piileksin ensimmäisen vuoden, sijaitsi val-tamaantien varrella. Siten tulin usein tekemisiin osa-tovereitteni kanssa. Karkulaisia ja piileksijöitä sain aut-taa, minkä voin, sillä niitä tapasin melkein joka päivä.

Ilahduttavinta oli jokaiselta tuntemattomalta osa-toveriltani kuulla, etteivät he olleet menettäneet uskoaan työväenliikkeen entistä luokkatietoisempaan nousuun, sillä aate oli nyt syöpynyt kaikille tämän koetuksen kautta vereen.

*Antti Kiviranta.*







Paljon on puhuttu ja kirjoitettu "valkoisesta vihasta", tuosta poliittisesta "rabies canina'sta" joka valtasi meidän rakkaan valkoisen isänmaamme porvariluokan muistettavana vuonna 1918 ja joka tauti yhäkin pitää porvaristoamme vallassaan niin voimakkaasti, että valkoisen vihan päätä ei vielääkään näy; ei ilmesty ketään tohtori Pasteuria, joka keksisi kylliksi voimakkaan seerumin ruton saastuttaman porvaristomme järkikullan pelastamiseksi. Mutta vaikkapa siitä onkin kirjoitettu yhtä ja toista, niin koskaan siitä ei voida puhua kylliksi paljon, siksi rumat ovat sen jäljet olleet, niin kirveltävät ne ruoskaniskut ja kidutuspihtien jäljet, jotka maamme köyhälistöluokka ruumiissaan tuntee.

Vallankumousyrietyksestämme, kansalaissodasta — tai "kapinasta", niinkuin porvaristomme rakastaa sanoa, — olkoon lupa olla eri mieltä, mutta se pitäisi kuitenkin olla selviö, että sen tuloa ei voitu ehkäistä, ja että sen avulla maamme työväestö tahtoi turvata olemassaolo-oikeuttaan,

yhtä ihmisen alkeellisimmista oikeuksista. Ettei se tässä yrityksessään onnistunut, se oli sen vika. Ja sen seurauksia on maamme köyhälistö saanut sen jälkeen kokea niin monessa muodossa kuin porvaristomme äly suinkin on kyennyt keksimään keinoja vihansa ilmaisemiseksi. Summittaiset teurastukset ilman pienintäkään oikeuden varjoakaan valkoisen vihan raivokkaimmin riehuessa veivät tuhansia ja taas tuhansia työläisluokan jäseniä turpeen alle, suuren joukon naisia ja alaikäisiä lapsiakin mukana. Useimpien heidän 'rikoksensa' oli, että he olivat työläisiä. Porvaristo tahtoi kerrankin antaa kouraantuntuvan todistuksen siitä, sosialistien aikaisemmin esittämästä väitteestä, että pahin peto on porvari, jonka rahapussiin kosketaan.

Kun porvarimme olivat suorittaneet tämän summittaisen veriorgiansa, päättivät he ruveta jakamaan 'oikeutta'. Sitä varten oli koottava lähes satakunta tuhatta työläisluokan jäsentä piikkilanka-aitojen taakse elämään 'risu-aidalla', kalliokalalla, mädäntyneellä kaalilla, sillin suolavedellä sekä ennen kaikkea pyhällä hengellä ja lahtarivartijain kirouksilla. Tällä menolla saatiin työläisiä jälleen tapetuksi kymmeniä tuhansia nälkään ja kulkutauteihin. Mitä vielä senkin jälkeen kaikeksi ihmeeksi pysyi hengissä, heihin ryhdyttiin sovelluttamaan sitä kuuluisaa valkosuomalaista valtiorikosoikeutta, jota varten täytyi oikeuden jumalattarelta sitoa ei ainoastaan silmät, vaan vieläpä kädet ja jalatkin, että oikeuden vaaka saatiin aina kallistumaan työläisten vahingoksi. Toisessa vaakakupissa oli näet koko ajan lisäpainona Mannerheimin verinen sapeli. Ja tällä tempulla saatiin teurastetuksi jälleen satoja tuhansia työläisiä — oikein lain mukaan — ja tässä työläisten hengiltä tuomitsemisessa

tuli jo ylituotantoakin, niin ettei viimeisiä viitsitty enää teurastaakaan, vaan jätettiin heidät henkiin, näytteeksi valkoisen Suomen armeliaisuudesta. Esim. Tammisaaren punikkikurjalassa oli viime vuonna satakunta sellaista punikkia, joita ei oltu ehditty teurastaa, vaikka tuomio oli annettu. Ja toinen mokoma oli sellaisia, joiden alkuperäinen kuolemantuomio oli ylioikeudessa "armosta" alennettu joko elinkautiseksi tai määrävuotiseksi.

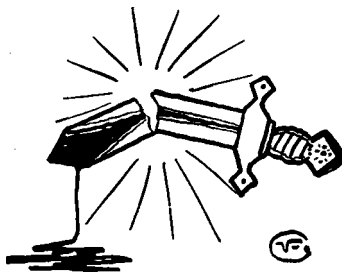
Paitsi noita henkeen kohdistuvia tuomioita osasi valkoinen valtamme käytellä lakikirjaansa myöskin kuritushuonetuomioita antaessaan. Elinkautisen kuritushuonetuomion erinomaista kurssia osoittaa, että vielä viime vuonna oli yksistään Tammisaaren pakkotyölaitoksessa neljäntäsataa elinkautisella tuomiolla koristettua punikkia. Muissa vankiloissa oli tietysti samassa suhteessa. Kun tuona kuuluisana valkaisukesänä kolme vuotta sitten valtiorikosoikeuksissa tuomittiin yli seitsemänkymmentä tuhatta työläistä, niin on arvioitava, että maamme köyhälistöluokalle lyötiin silloin kärsittäväksi noin *puoli miljoonaa vuotta kuritushuonetta*. Se on saavutus, jota ei olekaan joka maan porvaristolla näytettävänä. Ja meillä suomalaisilla punikeilla on eräänlainen kunnia, nimittäin kunnia taistella *maailman verenhimoisinta porvaristoa* vastaan. Tosin me mielellämme vaihtaisimme tämän kunnian johonkin kauniimmalta näyttävään, mutta kun meidän porvaristomme on itse vapaaehtoisesti tämän osan valinnut, niin pitääköön sen meidän puolestamme. Makuasioistahan ei sovi riidellä.

Edelläoleviin lyhyihin yhteenvetoihin valkoisen vihan saavutuksista on lisättävä ne lukemattomat työläisten omaisuuden ryöstöt, työväenjärjestöjen vainot, kymmenien tuhansien punaorpojen kärsimykset, vankileireissä

vuosikausia kidutettujen raskaat huokaukset, menetetty terveys, pirstotut kodit, hajoitetut perheet ja vielä näinä viimeisinä vankeusvuosinakin kymmenien sortuminen ennenaikaiseen hautaan, tekemään seuraa pahimman valkoisen sorron aikana sorakuoppiin sortuneille tovereilleen. Osoituksena siitä, että valkoinen porvaristomme edelleenkin niittää veriuhrjaan, olkoon mainittu, että viime vuonnakin sortui Tammisaaren punikkiparatiisista kolmattakymmentä työläistaistelijaa turpeen alle. Siten valkoinen viha edelleen harjoittaa apuharvennusta riveissämme.

Mittaamaton on se kärsimyksen kalkki, jonka porvaristo on asettanut työläisluokkamme tyhjennettäväksi. Mutta siitä huolimatta emme antaudu epätoivoon. Sillä meillä on varma luottamus, että porvariston valta on vain väistyvä paha. Se luokka on pääasiassa suorittanut historiallisen tehtävänsä. Elävän elämän laki vaatii sen väistymään sen tieltä, joka tuleva on. Viimeisillä voimillaan koettaa se vastustaa köyhälistön mahtavan jättiläisen nousua. Vaan se on turhaa, sillä luonnonlain välttämättömyydellä on köyhälistö nouseva porvariston verisestä pyövelipolitiikasta huolimatta.

*”Istuja.”*





Vuonna 1918 sijoitti Suomen porvaristo työväkensä korkeakouluun oppimaan suomalaista sivistystä. Joukossa oli nuoria, vanhoja ja suuri määrä alaikäisiä lapsiakin sekä naisia. Vankihuoneet sullottiin niin täyteen, etteivät kaikki mahtuneet pitkälle yön aikana. Niinpä oli erään koulun saliin sullottu yli kolmesataa henkeä. Ruuaksi annettiin kerran päivässä puolen litraa kaalivettä. Näлкä ja kurjuus uhkasi viedä hengen. Kauhua lisäsivät tiedot toisten tovereiden kohtalosta. Muun muassa saatiin kuulla, että vangit olivat pakotetut itse kaivamaan haudan, johon heidät sitten ammuttiin.

Eräänä aamuna huudettiin riviin kolmekymmentä miestä. Kenelläkään ei ollut tietoa, mihin viedään. Viidentoista vartijan saattamina komennettiin marssimaan, ja jonkun ajan kuluttua saavuttiin asemalle, jossa joukko suljettiin umpinaiseen, kokonaan pimeään vaunuun. Junan kiidettyä jonkun aikaa pysähtyi se, ja kuului komento: "marssikaa ulos, punikit!" Ulkona annettiin

kullekin lapio kouraan ja komennettiin marssimaan eteenpäin. Matkamme päämäärä oli — hautausmaa. Siellä komennettiin kiireesti kaivamaan hauta, johon tuli sopia sataviisikymmentä ruumista. Hauta määrättiin kaivamaan valmiiksi vielä samana päivänä. Hiki valui ruumiistamme, tuskan ja uupumuksen hiki, sillä luulimme kaivavamme hautaa — itsellemme. Paikalle saapui kuitenkin sattumalta hautausmaan vahtimestari, joka kertoi rautatievaunussa olevan 150 alastonta ruumista, jotka oli tarkoitus haudata juuri valmistumassa olevaan hautaan. Helpotuksen huokaus kohosi monen rinnasta huomatesaan vieläkin kerran säästyneensä surman luodilta. Mutta ankealta tuntui sentään mieli kaivaessa hautaa niin lukuisalle toverijoukolle.

Sittemmin meidät siirrettiin saksalaisten valvonnan alaisiksi. Valitimme heille ravinnon kehnoutta, mutta selittivät he Suomen hallituksen huolehtivan muonituksesta. Kun sitten käännyimme asianomaisten puoleen ravintoasiassa, vastattiin: ”Teitä tullaan ruokkimaan kuulilla.” Oltuamme noin viikon päivät saksalaisten suojeluksessa, siirrettiin osa meistä Sörnäisten kuritushuoneelle.

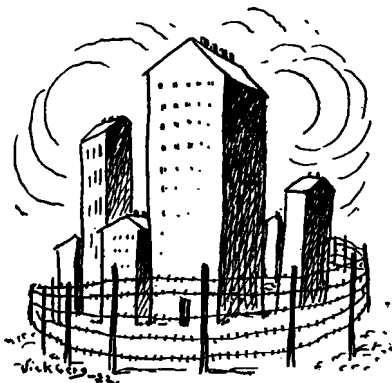
Vastaanottomme täällä oli samanlainen kuin punikkien kohtelu yleensä. Eräällekin vangille ärjyi vahtimestari: ”Kyllä ne nyt ovat sinunkin laulusi laulettu.” Ja tosiaankin saivat useat toverimme tämän laitoksen kautta tehdä viimeisen vaelluksensa. Yön aikaan kuritushuoneen kaameassa hiljaisuudessa alkoivat avaimet helistä ja ovet paukkua. Suojelijat olivat saapuneet etsimään uhrejansa. Monet toverit joutuivat seuraamaan heitä viimeiselle matkalleen.

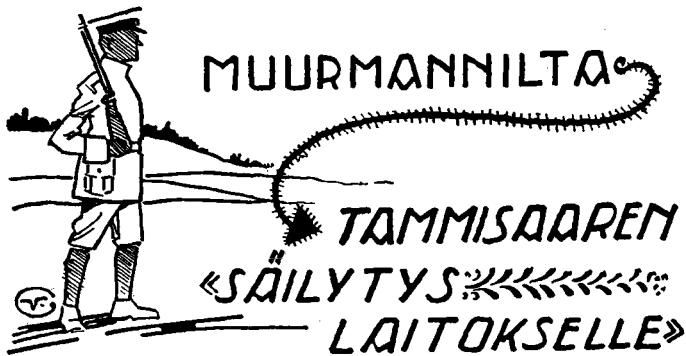
Lähes kuukauden ajan kesti tätä kauhua ja kidutusta. Tuskalla näki vanki auringon painuvan alas taivaan laelta, sillä hän tiesi sen painumisen merkitsevän yötä, yötä, jolloin joku saattoi tulla ja väkivalloin — jopa kiduttaenkin — riistää häneltä hengen.

Taas eräänä päivänä määrättiin kokoamaan tavarat. Nyt meidät siirrettiin Isoon-Mjölöön, ”kuolemansaareen”, kuten sitä sittemmin alettiin nimittää. Monia uhkauksia ja lyöntejä jouduimme tällä matkalla kokemaan. Saattajamme laskettelivat ”sukkeluuksiaan”, kuten: ”punikit lihaksi kun ruoka loppuu”, y.m. sen-  
tapaista.

Nämä muutamit tapaukset puhuvat selvää kieltä siitä, minkälaisen kohtalon alaisena ovat olleet kymmenet tuhannet vangit, puhumattakaan niistä, joita useita tunteja rääkättiin ja kidutettiin ennenkuin tapettiin. Eipä olisi monikaan uskonut suomalaista porvaristoa niin raa'aksi kuin se osoitti olevansa. Nyt olemme näissä kouluissa ainakin oppineet tuntemaan suomalaisen porvarillisen sivistyksen, joten osaamme antaa sille oikean arvonsa.

*T. P.*





Oli heinäkuun 13 p. 1919. Knäsöguban satamaraiteilla, Vienanmeren rannalla, oli kaksi junaa, kummassakin 30 umpivaunua. Ne olivat lähtövalmiina, viedäksensä "Suomalaisen Legionan" hyväksytyt jäsenet ylös Muurmanniin, sieltä sitten edelleen Suomeen siirrettäväksi.

Tämä Suomimatka johtui Tokoin y.m. aiemmin huhtikuussa samana vuonna englantilaisen sotilasjohdon kanssa tekemästä sopimuksesta. Sopimuksesta, joka laajuutensa y.m. seikkojen takia ei kuulu tämän kuvauksen piiriin.

Logionasta oli Suomen hallitus aluksi, todennäköisesti, omien rekisteriensä, kuin myöskin legionasta Suomeen karanneiden Väinö Verner Riikosen (Joensuusta) ja Alvar Johanssonin (Helsingistä) y.m. ilmiantojen perusteella eroittanut 80, muutama viikko myöhemmin 101 legionalaista, joita ei luvattu millään ehdoilla ottaa Suomen valkoiseen valtakuntaan — huolimatta siitä, että useat kielletyistä olivat bolshevistivastaisella toiminnal-



laan ansainneet englantilaisen upseeritittelin, jopa evers-  
tinkin, kuten Mr. Tokoi.

Nämä "mustat", kuten niitä Suomen valkoisen halli-  
tuksen asianomaisissa luetteloissa nimitettiin, olivat yllä-  
mainittuna päivänä klo 3: komennetut III komppanian  
kasarmin pihalle paraatiin, lähtöjuhlallisuuksia varten.  
Hyvästejä sanottiin, käsiä puristeltiin ja pyhiä, syviä  
lupauksia lausuiltiin, että he, lähtevät, eivät koskaan  
meitä unohda; ja että he tekevät kaikkensa meidän jää-  
mään määrättyjen hyväksi. Naiset, — sellaisiakin yllä-  
syysesineitä oli valkoisen Suomen syrjäisen Kuusamon  
kulmakunnilta valkoisten vapaussankarien enemmän tai  
vähemmän käyttäminä englantilaisen pisketin hajussa  
sinne saapunut, — näyttivät surullisilta, vieläpä monet  
itkivätkin. Oli joukossa Kirjalan kassapäitäkin sekä Vie-  
nan vennottaria, jotka olivat "Suomen mushikan hotsi-  
nu" ja miehekseen ottaneet.

Vihdoin tapahtui lähtö. Juna vihelsi lähtömerkin,  
viimeiset sanat vaihdettiin. Lähtijät kohottivat 3-ker-  
taisen "eläköön"-huudon, en tiedä kenelle. "Mustat"  
olivat paraatirintamassa, kiväärit kohosivat, oli määrä  
ampua 3-kertainen yhteislaukaus 5 panosta erällään.  
Komea helsinkiläinen upseeritoveri Vihuri komensi:  
"Valmiit! yks', kaks', — mutta veli, toimittaja Kalle  
Hämäläinen ja jotkut muutkin olivat olleet päämajalla  
— arvonsa perusteella — hieman liian kauan visiitillä,  
joten yhteislaukauksesta muodostui jatkuva, aika-ajoittain  
keskeytynyt yhteisrätinä, jota komennuslaskento silloin  
tällöin säesti.

Illalla olivat kasarmilla vallankumouksellisen mielialan  
vahvistajaiset. Rommia oli runsaasti, whiskyäkin vil-

jeltiin. Grammophoni soitti: "It's a long way to Tipperary". Mieliala oli kohonnut korkealle. Vihdoin Emil Elo, horjuen upseeripersoonassaan, katsoi olevansa pakotettu tulemaan Brittiläisestä Filharmonisesta seurasta sitä hillitsemään — ja katso, skandaali välttyi. Vihdoin vaikeni kaikki, makuusijoilta kuului kuorsaus ja ulkoa pihavartijan verkkainen astunta.

Lokakuun 16 päivänä saimme määräyksen valmistautua matkalle. Se päivä touhuttiin, yö nukuttiin täysissä pukimissa, päivällä ei enää ollut aseharjoituksia. Lähtöä ei kuitenkaan tapahtunut. Aamulla vedimme me tavara-vaunumme ylös 3 virstaa pitkän satamaradan päähän, pääradan varrelle. Odotettiin etelästä saapuvaa sotilasjuna. Sitä ei kumminkaan kuulunut. Saimme määräyksen palata takaisin kylään. 9 miestä jäi Mr Tokoin kanssa tavaroitamme vartioimaan. Muutama tunti lähtömme jälkeen saapuikin juna, mutta se ei suostunut meitä hakemaan, vaan otti tavaramme ja vartiomiehet mukaansa.

Sen yön odotimme Knäsössä. 3 vuorokautta aiemmin olimme sanoneet jäähyväiset viimeksi eronneille tovereillemme saman lahden rannalla, tovereille, jotka avovenheessä, vakaumuksensa käskeminä, lähtivät Vienan meren yli — tehtäviinsä. Meitä oli enää jäljellä 33 sielua. Nyt olivat tavaramme, tulkkimme ja Tokoimme menneet, ties mihin asti. Mieliala oli apea; eipä sitä lohduttaneet vienattaretkaan. Tanssia ei saatu, harmonikkakin kun oli mennyt siinä samassa avovenheessä ja Wesley'n bolshevikilaivasta ryöstättämällä pianolla ei kukaan osannut soittaa.

Seuraavana iltana tuli Kantalahdesta päivystäjäturi vaunujamme ja meitä hakemaan. Kantalahdessa tapa-

simme Elon ja pari muuta toveria. Tokoi oli matkustanut toisten kera Muurmanniin.

Matkaan lähdettiin. Ne, joilla oli paha omatunto, eivät sinä yönä nukkuneet. Odottivat vain milloin minkin sillan olevan rikkiräjätetyn, tiesivät bolshevikien sissijoukkojen olevanliikkeellä. Selkkauksitta kuitenkin matka sujui lähelle Suinuaa, jossa huomasimme erään mäen alla jääneemme kahden vaunumme kanssa pois junasta. Koetimme ilmoittaa kuljettajalle tapahtumasta ampuamalla ilmaan muutamia laukauksia, mutta turhaan. Juna mennä huristi kadoten pian näkyvistämme. Puoliuninen jarrumies musta lammasnahkaturkki yllään lähti juoksemaan jälkeen kadoten saman tien. Mitäs muuta kuin alas vaunuista ja vetämään. Mäen päälle päästyä läksimme luisumaan hyvää kyytiä alamäkeen. Pari miestä kävi jarruun. Ja — eikä aikaakaan, niin juna tuli takaperin hakemaan vaunujamme. Törmäys välttyi, vaunut koplattiin kiinni ja jatkettiin matkaa uudella uhalla pitkin Kuolajoen jylhän kaunistan kanjoonia. Ihailimme kuohuvia koskia, korkeita kukkuloita ja ihmettelimme radan äkkijyrkkiä kurveja.

Saman iltana saavuimme Muurmanniin. Menimme muutamat heti kaupungille, ja taivas sitä kirjavuutta, mitä siellä näki! Miltei kaikkia Aasian ja Europan rotuja ihmistyyppejä. Näimme siellä Suomen Muurmannin konsuliksi tituleeratun entisen halkourakoitsijan, joka työläisilleen ennen maksoi palkkoja keittämällä viinalla, ystävällisesti astelevan yhdessä entisen punakaartilaisen, ylioppilaaksi itseensä nimittävän, silloin legionan kirjesensorina ja Suomen hallituksen sala-apurina toimivan Itkosen kanssa, iloisella tuulella kumpikin. Liekö arvon konsuli luullut seurassamme tapaavansa entisen viinan-

keittäjänsä, jolla sivumennen sanoen vielä oli entisiä palkkasaatavia, kun kääntyi takaisin. Entispäivien asiakaansa oli kuitenkin jo aikaisemmin seurastamme eronnut.

Menin Merilaiselle. Tapasin siellä vuonolaisia, länsi-Muurmanskin kalastajakyläin naisia. He olivat tulleet aina Salmijärveltä ja Vaidogubasta saakka tapaamaan miehiänsä, jotka viruivat valkoryssän vankina Muurman-  
nissassa. He olivat kauniita, kauniimpia naisia saa kansamme keskuudesta etsiä, heissä oli meren välitöntä, avonaista ja reipasta ystävällisyyttä. Ja mikä ihmeellistä, he puhuivat virheetöntä, kaunista suomea! Kysyin, mistä johtuu, että he ovat säilyttäneet kielensä, vaikka ovat vuosisatoja vieraan kansan parissa asuneet.

— Olemme säilyttäneet kieleemme sanomalehdistön ja kirjallisuuden avulla. Vaikka melkein kaikki puhumme tyydyttävästi venäjää ja norjaa.

— Mitä lehtiä enimmäkseen levisi seudullemme? — kysyin edelleen.

— ”Työmies”, ”Kansan Tahto” ja ”Työläisnuoriso” sekä muutamia muitakin työväenlehtiä.

— Olette siis siis sielläpäin sosialidemokraatteja?

— Olimme, kuului vastaus. — Nyt olemme kommunisteja.

Juttelimme kauan. Yhtä vain he eivät voineet ymmärtää, sitä nimittäin, miksi legiona läksi Suomeen. Eikö vallankumousta voitu paremmin hyödyttää juuri Pohjois-Venäjällä, jossa valkoinen terrori oli ehkä juuri legionan ansiosta pysynyt edes vähän siedetyimmässä rajoissa? Myönsin sen. Mutta miten voin saada heidät ymmärtämään lähdön syytä, joita en täysin itsekään ymmärtänyt.

Seuraavana päivänä meidät sijoitettiin 12 virstan päässä sijaitsevalle Kuolan asemalle, jossa viikon päivät hoidimme hevosia ja kuuntelimme muulien musiikkia. Katselimme rintamalta palaavia junia rikkiammuttuine tykkeineen, pika- ja kuorma-autoineen sekä lentokoneineen. Teimme huomioita, laskimme aikaa rintaman murtumiseen ja valkoryssäin ja 'pokerien' häviöön. Olimme sotilasiasiantuntijoita, useimmat upseereita.

Sunnuntaina lokakuun 3 p:nä, sen jälkeen kun meidät oli mitattu ja valkoryssä nimemme kirjoihinsa ottanut ja passituksen antanut, astuimme höyrylaiva 'Cassell'ille, joka muutaman tunnin kuluttua siirtyi ulkoreitille. Päällikkömme, luutnantti Wetton ällistyi kansalaisiaan pitämällä erojaispuheensa suomeksi. Se sisälsi sekaisin Jumalaa ja kielivirheitä sekä harrasta uskonnollisuutta. Viimemainittu seikka ei kumminkaan estänyt häntä opetelemasta suomalaisia tansseja, eikä rakastumasta eräiseen toverittareemme, joka rakastuminen päättyi juhlassiin vihkiäisiin Lontoossa keväällä 1920.

Seuraavana yönä vieraili Suomen hallituksen käytyri viimeisen kerran laivalla hankkimassa henkilötietoja eräistä meistä. Päivällä lokak. 4 p:nä lähti laiva ulos Jäämerelle.

Aleksandrowskin ohi kuljettuamme tuntui ilmassa myrskyn myllerrys. Petsamon luona se jo oli mahtavan hurja. Kannella näkyi vain harvoja matkustajia. Nordkyn seuduilla olivat melkein kaikki merikipeitä. Laivan kapa-kassa kävi ryyppyjen tarjonta vilkkaaksi. Nordkapin länsipuolella joutui laivan toinen potkuri epäkuntoon ja sai vuodon toiseen kylkeensä. Jotenkuten matkaa jatkettiin Lofotenin saariston ohi ja seuraavana yönä ajoimme Lofotenin vuonoa pitkin. Ankkuroitiin, kun ei hätäsiree-

nilä saatu apua ja pantiin pumpput käyntiin. Siitä huolimatta ei laiva paljoakaan kohonnut. Aamulla saapui luotsi ja iltapäivällä saavuimme Narvikin satamaan, jossa viivyimme pari vuorokautta tilapäisen korjauksen takia. Lofotenin vuono oli kiehtovan kaunis jylhässä suuremoisuudessaan lokakuun kuutamovalaistuksessa. Tiesmäki kuvitteli näkevänsä jättimäisten nunnien monumenttaalisia statyeita läheisten vuorien varjoissa ja viivoissa.

Kolme päivää Narvikista lähtömme jälkeen saavuimme me Leith'in satamaan Skotlannissa, jossa viivyimme viikon.

Katselimme kaupunkia. Toverinani oli Kantalahden expoliisiprefekti, entinen helsinkiläinen miliisimies. Kävimme Edinburgh'in ikivanhassa linnassa, jossa vanhin osa lienee seitsemänneltä vuosisadalta J. Kr. Näimme Skotlannin viimeisen kuninkaan ja kuningattaren huoneet, näimme kruunut, kuvat sekä hurjan suuren miekan y.m. Surullisinta oli, että samassa linnassa virui eräs venäläinen toveri syytettynä bolshevistisen propagandan harjoittamisesta. Saimme vaihtaa vain muutaman sanan, nimeänsäkään en enää muista. Kaupungilla tapasimme myös erään; hän oli reipas toveri.

Kaupungissa vallitsi vakava työttömyys. Kaivoslakko oli juuri päättynyt ja Thomas kehoitti Englannin työläisiä kiitosjumalanpalvelukseen — voiton johdosta.

Kapakoissa — oli luonnollista, että niissäkin pistäysimme, — suhtauduttiin meihin aluksi epäluuloisesti. Luulivat valkoryssiksi, joita kaupungissa maleksi sadoittain, Saksasta karanneina. Selitimme olevamme suomalaisia punikkeja. Silloin kohtelu muuttui. Meille tarjottiin paikkoja pöydissä, laseja tilattiin ja tarjottiin. Tulkkimme sai selittää vaiheitamme.

Kaupungilla oli muuten katukokouksia, niinkuin Helsingissä ennen Boldtin aikaan. Mieliala työläispiireissä oli ehdottomasti myötämielinen Neuvosto-Venäjää kohtaan. — Kaupunki itse tekee ikävähkön vaikutuksen jyrkyine, savuttuneine kivimuureineen ja korkeine kukkuloineen. Puistoja on vähän. Ylhäisön kaupunginosat muodostavat poikkeuksen. Kaupungin ympäristö on eräs Englannin huomatuimpia kivihiihialueita.

Leithistä tuli laivaan myös 400 venäläistä valkoupseeria. Lie ollut kenraali korkein "jehu". Kuuluvivat matkustavan Judenitshin rintamalle.

Köpenhaminassa pysähtyi laiva muutamaksi tunniksi. Viiden päivän kuluttua olimme Narvan edustalla. Siinä lossattiin valkoryssät lukottomine tykkeineen, autoineen ja muine vehkeineen. Lossaus kävi kömpelösti. Meille tarjosivat puntaa päivässä palkkaa, mutta ei kukaan sattunut sapeliherrain rahaa haluamaan. Etäältä kuului tykkien jyskettä ja näkyi tulipaloja. Kolme päivää sen jälkeen kun olivat päässeet maihin, olivat Judenitshin joukot saaretut.

Marraskuun 10 p:nä saapui laivalle Suomen hallituksen Tallinnassa oleva asiamies. Hän oli todennäköisesti tehnyt sopimuksen Mr Tokoin kanssa meidän Suomeen luovuttamisestamme. Meiltä kysyttiin vain muodollisesti mielipidettämme. Että Tokoi tiesi kohtalomme, todistaneekin, että mainittu Suomen hallituksen asiamies jätti ukaasin, jossa nimenomaan sanottiin, etteivät Tokoi, Elo, Hämäläinen, Vihuri ja Tiesmäki saaneet oikeutta tulla maahan, että lisäksi kahdeksan muuta odotti ehdottomasti pitempiaikainen vankeus, eikä Tokoi, kysyessän suoraan asiaa, suostunut vastaamaan ketä ne kahdeksan

olivat. Kehoitti vain minua yksityisesti ajattelemaan Suomeen lähtöäni. Ymmärsin, että olisin saanut kunnian liittyä hänen seuraansa Kanadan-matkalle. Sen jälkeen sanoin Antti-Oskarille hyvästit.

Asiamme päättyi siis siten, että marraskuun 12—13 p.nä meidät siirrettiin Tallinnan karanteeniin. Suomen hallituksen asiamies vakuutti hallituksensa nimessä, että meidät kuljetettiin Helsingin edustalla sijaitsevalle Itä-Villingille, jossa aiemmin saapuneita legionalaisia tutkinnon aikana säilytettiin, käsiteltäväksi legionalais-sopimuksen puitteissa, s.o., että ne, jotka eivät pääse ehdottomaan tai ehdolliseen vapauteen, saavat oikeuden siirtyä johonkin Englannin heille osoittamaan maahan. Toiset meistä eivät vakuutusta uskoneet, ja siksi herra asiamies hankki tilaisuuteen Englannin sikäläisen sotilasattashen, joka myös antoi hallituksensa nimessä tahraamattoman kunniasanansa Itä-Villingille viennin vakuudeksi. Ja Mr Tokoi sanoi hymyillen: sehän on selvä, ja Hämäläinen sulki hänelle ominaisella tavallaan oikean silmänsä, ja me uskoimme, tai oikeammin: sotilaskurin vaikutuksesta ja velvoittamina emme saaneet epäillä.

Tallinnasta lähti ensimmäinen lähetys marraskuun 14 ja toinen 15 p.nä Suomeen. Olin jälkimmäisessä. Virolainen sotilaspatrulli saattoi meidät "Ebba Munck'ille" ja seurasi aina Helsinkiin saakka. Klo 5 ip. saavuimme Helsingin eteläsatamaan, jossa "Valkoisen Kustun" poliisikomentuskunta otti meidät lailliseen hoivaansa. Tullikäsittely oli nopea. Pian olimme kadulla ja poliisi lausui korkealla, karskilla äänellä: joka yrittää karkaamaan, sille ammutaan kuula kalloon. Matkaan, mars!

Useampien mutkien jälkeen saavuimme Kolerapara-



kille. Sinne meidät majoitettiin yöksi. Saimme pitkästä aikaa valkoisen isänmaamme hyvyttä: silakkaa, leipää ja riisivelliä. Vuoteissa ei ollut lakanoita eikä peitteitä. Erään matkakumppanimme veli oli poliisina vartioimassa — hyvin ystävällisesti he yön juttelivatkin.

Aamulla asemalle. Vartiointi oli ankara, uljaan suurenmoinen, niinkuin mahtavan valtion ainakin. Saa-  
vuimme Tammisaareen, jossa toimitettiin perinpohjainen besorkkaus. Omat vaatteemme saimme toki pitää. Oli marraskuun 16 p:n ilta 1919. Illallinen oli tympeää akanavelliä leivän ja silakan kera, höysteenä säädyttömän röyhkeä kohtelu.

Tutkintoaikamme oli verrattain lyhyt Suomen oloihin katsoen: 3—7 kuukautta. Mitään tutkintovangin oikeuksia meillä ei ollut, paitsi että saimme suuren riitelyn jälkeen ostaa tupakkaa.

Tutkinnot ja oikeuden istunnot tapahtuivat tavalliseen malliin. Paitsi ettei meitä rääkätty, mikä johtui kai siitä, että pari seurassamme ollutta käytyriä teki kylliksi ilmiantoja ja kolmas otti ehtoollisen, joten ohrana oli tyydytetty. Oikeuden päätöksestä ei saanut valittaa, vain anoa armoa, jota useimmat noudattivatkin. Istumaan jäi meistä lopuksi seitsemän miestä, näistä yksi pääsi vapaaksi 8-vuotisarmahduksessa.

Niin. Tähän voinkin jo lopettaa. Täällä meitä on nyt vielä jäljelle kuusi legionalaista, jotka nautimme Suomen "laillisuutta" noudattavan ja "rehellisyyttä" rakastavan hallituksen meille legionalais-sopimuksen perusteella lupaamaa ja Englannin takaamaa ja molempien hallitusten nimessä vakuutettua ja brittiläisellä ankanan vaka-  
valla sotilaskunniasanalla vahvistettua — vapautta ja

Kanadaan matkustamisoikeutta, joka täällä Tammisaaren pakkotyölaitoksen piikkilankojen sisäpuolella on sentään jotenkin ehdollista, etten sanoisi: rajoitettua.

Tammisaaren pakkotyölaitoksella, heinäk. 1921.

*Aslak Jarga.*





*Niin kauas koti mieltä jäi,  
myös rakkaat ystävät.  
Sai kaiho, kaipuu tilalle  
ja illat ikävät.*

*Jäi sinne muistot lapsuuden,  
jäi nuoruus-unelmain,  
ja hän, mi lempens' mulle soi,  
mun oma armahain.*

*Jäi sisko, veikot, vanhemmat  
ja hän, tuo rakkahin,  
jot' äsken vielä hellien  
sylissäin tuuditin.*

*Siks' kaihomielin muistelen  
ma kotiseutuain  
ja rakkaimpia, jotka myös  
mun oottaa tuloain.*

— esto —

---



Koska tämän kirjoittajalla on ollut tilaisuus kulkea Karjalan kansan keskuudessa ja juuri siihen aikaan, jolloin Suomen porvarien pelastusjoukot kulkivat siellä ryöstöretkillään, niin olen siellä tullut usein kuulleeksi, mitä Karjalan rahvas itse sanoo näistä pelastajistaan, minkälaisen käsityksen se on niistä saanut ja minkä kauhun ne ovat kansaan synnyttäneet.

Varmaankin on hyvin mielenkiintoista yleisön tietää, miten suuri erotus ja erilainen käsitys on Karjalan kansalla ja Suomen porvareilla tästä pelastuskysymyksestä.

Suomen porvariston on huomannut viime kuluneina vuosina niin kutsuttu "kansannousujen" aate. Sen aatteen suojaan on se panssaroinut riistämishimonsa, saadakseen sille siten inhimillisemmän nimen ja muodon. Innostaakseen joukkojaan ovat porvariston äänitorvet käyttäneet mielilauseita: pelastaa heimokansat bolshevismien vaarasta. Tähän kuoroon ovat yhtyneet porvarien

läheiset aatetoverit, jotka tahtovat esiintyä työväenluokan nimessä.

Me todelliset Suomen köyhälistöläiset yhdymme myös sydämestämme tuohon pelastushuutoon, mutta mistä ja kenen sorrosta on heimokansat pelastettava, siitä olemme eri mieltä.

Onhan historiallinen tosiasia se, että milloin porvarit ovat ryhtyneet jotain kansaa pelastamaan, niin on siitä aina ollut seurauksena orjuus. Tämän tosiasian tietää Karjalan kansakin aivan hyvin. Se tietää, etteivät Suomen porvarit tule suinkaan heitä pelastamaan, vaan ryöstämään ne suuret luonnonrikkaudet, jotka se nyt itse omistaa. Karjalan kansa on jo kyllikseen saanut kärsiä Suomen porvariston pelastustyöstä, jota siellä kaikenlaiset huligaanit ja roskajoukot ovat harjoittaneet.

Karjalan rahvas oli aivan kauhun vallassa. Se eli ainaisessa pelossa, sillä rajan takaa saattoi milloin hyvänsä tulla aseistettu ryövärijoukko rauhallisia asukkaita häiritsemään. Useissa kylissä oli pantu pikkupoikia metsänreunaan vahtiin, ja ne veivät heti kylään sanoman, jos sitä lähestyi joku tuntematon matkamies.

Kun meni sisälle johonkin taloon, oli ensimmäinen kysymys:

— A Suomen poikiako ollah?

Ja saatuaan kuulla myöntävän vastauksen, masentui talon väki. Puhe katkesi alkuunsa ja arkailen vastasivat he tethyihin kysymyksiin. Ei heillä ollut antaa mitään, ei saippuaa, ei maitoa. Kun tiesin, mistä tuo arkailua ja pelko johtui, oli minun helppo pelastaa talon väki painajaisesta. Selitin, etten ole suomalaisten pelastusjoukkoihin kuuluva,

enkä heidän vakoilijoitaan ja ettei heidän tarvinnut pelätä mitään. Näytettyäni vielä "dokumenttini" (passi) päästivät he helpotuksen huokauksen. Talonväessä tapahtui täydellinen muutos. Puhelu kävi vilkkaaksi, sajut pantiin kiehumään, maitoakin oli ja ruokaa sai matkamies yllin kyllin. Sitten seurasi sarja kertomuksia suomalaisten pelastajain tihutöistä, heidän murhistaan ja ruokatarpeiden ryöstöistään. Yksin heinäntekijäin eväätkin olivat pelastajajoukot heinäniityllä ryöstäneet.

Koska olin entinen punakaartilainen ja niin ollen mieluinen saalis pelastaja-murhaajille, lausuin talon väelle pelkoni pelastajain mahdollisesta tulosta heidän asunnolleen. Pelkoni oli turha. Talonisäntä selitti, etteivät ne pääse salaa kylään tulemaan, ja aivankuin peläten vihollisen kuulevan, selitti hiljaa, että heillä on vahdit metsän reunassa. Sitten hän kertoi, kuinka, kun heillä pari viikkoa aikaisemmin oli ollut eräs punakaartilainen, oli kylään tullut osasto pelastajia. Punakaartilainen oli piiloitettu ruispellon keskelle, jossa pitkän rukiin seassa pysyi tarkoin piilossa. Pelastajain mentyä kylästä pois tuli mieskin piilostaan. Minullekin kaiken mahdollisuuden varalta neuvottiin piilopaikka.

Näihin aikoihin valloittivat englantilaiset liittolaisjoukkoineen Muurmannin ja Vienan-Karjalan. Tästä syystä oli Karjalan kansa aivan sekaisin. Missä oli oikea hallitus, ketä oli toteltava? Yksi asia oli heille kuitenkin selvä. Suomalaisia pelastusjoukkoja he vihasivat äärimmäisyyteen saakka. Suomalaisia vastaan tahtoivat he taitella viimeiseen saakka. Viha suomalaisia kohtaan oli säilynyt perintönä Ruotsin vallan ajoilta, jolloin suomalaiset ja karjalaiset tekivät ryöstöretkiä toistensa asumille

alueille. Useissa kylissä kerrottiin noista kauhun ajoista seikkaperäisiä kuvauksia. Karjalan rahvaalla oli sama käsitys nykyisistäkin suomalaisista retkeilijöistä. Ja surullista kyllä, asia oli tosi. Uudet retkeilijät olivat yhtä raakoja kuin vanhankin ajan retkeilijät.

Liittolaiset, vallattuaan Karjalan, tekivät kaikkensa saadakseen kansan yleisen mielipiteen puolelleen. Karjalan väestölle annettiin vähän elintarpeita ja vaatteita. Liikkuipa huhuja Karjalan itsenäistytymisestäkin. On tuntematonta, miltä taholta huhut olivat lähtöisin. Englantilaiset, jotka olivat pääisäntiä, saivatkin osittain kannatusta. Heidän toimestaan muodostettiin n.k. Karjalan Legiona kesällä 1918. Legionaan liittyivät Karjalan vahvimmat miehet, mutta sillä ehdolla, että eivät taistele Neuvosto-joukkoja vastaan, vaan Suomen valkoisia vastaan. Legiona taisteli englantilaisten johdolla suomalaisia vastaan suurella menestyksellä. Suomalaisten täytyi vetäytyä rajojensa taa. Näin vapautui Karjala besorkkaajistaan.

Kun Saksa kukistui ja suomalaiset sen mukana, niin ei Karjalan Legionalle jäänyt vihollista. Englantilaiset tahtoivat nyt viedä Karjalan joukkoja Neuvosto-Venäjän joukkoja vastaan, mutta siihen ei Legiona suostunut. Se tiesi, että Venäjän työläisarmeija on Karjalan pelastaja ja englantilaiset sen sortajia. Englantilaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet Karjalan kansan mielipidettä. Legionan sotilaita vietiin pakolla Neuvosto-joukkoja vastaan taistelemaan, mutta sekään keino ei auttanut. Rintamalle saavuttuaan menivät kaikki neuvosto-armeijan puolelle ja alkoivat taistella liittolaisia vastaan.

Kylissä kulkeissani kyselin, mikä hallitus kansan mie-



lestä oli paras. Keskustelut kävivät poikkeuksetta seuraavaan tapaan:

— Oliko Nikolain hallitus hyvä?

— Ei ollut. Leipää oli kyllä, jos oli millä ostaa. Verot olivat suuret. Metsästä ei saanut ottaa puita muuta kuin sen minkä metsäherrat antoivat; jos otit, jouduit linnaan. Viljelyksiä ei saanut tehdä jokiahteille, missä olisi ollut parasta maata, syystä, ettei tukkiyhtiöiden tarvinnut maksaa vahingonkorvausta poljetuista niityistä. Kyytirasitukset olivat raskaat. Milloin herrat kulkivat, täytyi olla kyyditsemässä. Puhua ie saanut politiikasta mitään, tai joutui Siperiaan. Kouluissa täytyi lukea venäjää. Oikeuslaitokset perin huonot. Ja paljon muuta — — —

— Onko englantilaisten komento hyvä?

— Ei ole, nyt ei ole mitään. Normaa (elintarveannos) saa vain nimeksi; miehet viedään sotaan. Kotona jäävät työt tekemättä, perhe kurjuuteen.

— Haluavatko karjalaiset liittyä Suomeen?

— Ei, ei! Siitä he eivät tahtoneet kuulla puhuttavaan. Suomessa oli vain pursuja, ryövärijoukkoja.

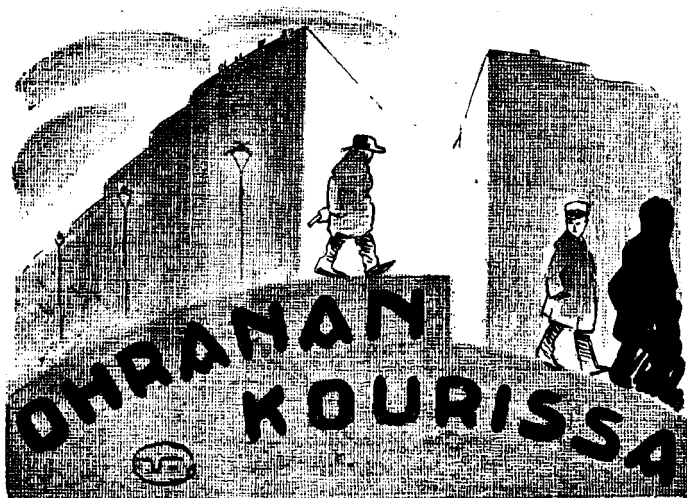
Sitten kerrottiin aina, kuka oli missäkin kylässä pursu. Montaa ei niitä ollut, kaksi tai kolme korkeintaan, toisissa kylissä ei yhtään. Nekin olivat säännöllisesti kauppiaita, entisiä tukkipomoja ja pappeja. Nämä eivät suinkaan voineet edustaa Karjalan kansaa. Kansa niitä vihasi.

— Oliko Leninin hallitus hyvä?

— A vot, Leninin hallitus oli hyvä. Silloin oli leipää, metsästä sai puuta niin paljon kuin tarvitsi, jokiahteet sai viljellä, talon tehdä mihin parhaaksi näki, veroa ei juuri mitään, vain nimeksi. Asiat järjestettiin niinkuin parhaaksi nähtiin.

Lohdutin heitä aina, että kyllä pian Leninin joukot tulevat ja ajavat englantilaiset pois. Iloiten vakuuttivat he sen itsekin tietävänsä. — Pian tulee puna-armeija. — Muutamissa taloissa näyteltiin kirjeitäkin, joita puna-armeijassa palveleva perheen poika oli kotiväelleen lähettänyt.

*Augustin.*



Heinäkuun 2 p:nä 1919 klo 8 aikaan illalla kävelin kaikessa rauhassa Fredrikinkatua pitkin, kunnes rautatien yli vievällä sillalla Töölössä kuului aivan lähelläni huudahdus: "siinähan se on". Parinkymmenen metrin päässä Viertotieltä päin tuli minua kohti 3 miestä, joista kaksi heti tunsin entisiksi kansakoulutovereiksi. Huudahdus tarkoitti siis ilmeisesti minua, ja siitä päättäen oli minua odotettu täällä. Astelin kuitenkin kaikessa rauhassa Rautatiekadun yli katukäytävälle. Sinne oikaisi myös tuosta kolmiosta minulle tuntematon mies, vetäen colt-pistoolin piippuun kuulan ja ojentaen sen päätäni kohti. Toiset, vanhat toverini, jotka nyt nähtävästi olivat ohranalta ryyppyrahoja "firaaplaamassa", jäivät vähän matkan päähän seisomaan.

— Kuka te olette? kysyi revolverilla uhkaava mies.

Kun siihen vastasin ilmoittamalla henkipattona ollessani käyttämäni nimen, näytti hän paperossilaatikon kannesta kuvaani puhutellen minua nimeltäni.

— Vai niin, mitenkä L. näin vaan kadulla kävelee? — Samalla hän alkoi haastaa riitaa siitä, mistä olin ylioppilaslakkini saanut. Tuppipuukkoni riistettiin myös pois.

Väittelyn aikana kokoontui paikalle useampia herraspukuisia, mutta lurjuksen naamalla varustettuja miehiä, jotka vihjasivat, että pitäisi jo johonkin lähteä. Mutta ensimmäinen puhuttelijani ei suostunut siihen ennenkuin joku Rautio tulee. Kun jonkun ajan kuluttua joukkoon ilmestyi lättäkäpäläinen hengästynyt nuorimies, asettui tämä toiselle puolelleni ja ensimmäinen puhuttelijani toiselle puolelle. Tässä kolmen miehen sakissa saavuttiin sitten Bulevardin- ja Albertinkadun kulmassa olevaan entiseen santarmilaitokseen.

Jo matkalla ilmeni, että saattajani olivat hyvin iloisiaan tapaamisestani, kehuen m.m., ettei heillä ole vielä ollut näin suurta miestä hallussaan, johon vastasin itse mielestäni pitäväni 160 cm:n pituista miestä verrattain pienenä. Mutta huoneeseen päästyämme vasta ilo alkoi. Kun taskuni oli tyhjennetty ja ylioppilaslakkini heitetty pöydän alle, komennettiin minut tuolille istumaan siten, että oven raosta voi nähdä minut. Tirkistelijöitä tuntuikin olevan useita. Arvelin noiden tuttavienikin koettavan vielä päästä varmuuteen siitä, olivatko<sup>es</sup> vain myyneet oikean miehen. Näytteillä oloni aikana tapahtuneessa keskustelussa kuulin myös, että toinen saattajani oli nimeltään Blomberg.

Kun tällainen näytteillä oleminen ei tuntunut kovin miellyttävältä, lähdin kielloista huolimatta kävelemään.

Pöydällä olevien tavaraini joukossa näin päällimmäisenä blokin, jonka ensimmäisellä lehdellä oli pari puhelinnumeroa, joita mielestäni ei nyt enää tarvittu. Juuri sisään astunut Rautio alkoi silloin huutaa: "se ottaa myrkkyä, se ottaa myrkkyä", ja hyökkäsi yhdessä Blombergin kanssa minuun kiinni. Kahden miehen painamana kaaduin lattialle, jossa B. asettui polvilleen rintani päälle ja puristeli kurkustani. R. osotteli revolverilla hokien: "ammunko, ammunko?" Kun silmäni nähtävästi alkoivat jo olla tavallista enemmän päästä ulkona, nostettiin minut lopulta tuolille istumaan ja tuotiin vettä juotavaksi. Nähtävästi pelkäsivät pyörtyväni. Kahakassa hävisi toisesta telefoninumerosta puolikas. Mikä se mahdollisesti oli, koetimme sitten moneen mieheen arvailla.

Tästä välikohtauksesta tuskin selvittyämme, ilmestyi huoneeseen myös muuan mies, jota toiset nimittivät tuomariksi ja jonka sittemmin tulin tuntemaan tuomari F. J. Klemetiksi. Käsiänsä hieroen lausui hänkin ilonsa tuttavuudestamme, lisäten erikoisen merkitsevästi: "Eikä tämän vangitsemisesta tiedäkään vielä kukaan." Sitten seurasi tavallista punikkien sättimistä.

— Olin minäkin ennen sosialisti, mutta nyt olen niin valkoinen, että ampuisin veljenikin, jos tulisi Suomeen, innostui Rautio siitä kehumaan.

Hetken valmistelujen jälkeen alkoi kuulustelu, joka tapahtui siten, että Klemetti kyseli ja Rautio ja Blomberg säestivät sivusta, joskus oikein sakilaismaisesti.

Kun en heti vastannut kysymykseen, mikä on täydellinen nimeni, löi Rautio nyrkillä vasten kasvojani, että pää sattui takana olevaan seinään ja nenästäni alkoi vuotaa verta. Myöhemmin huomasin Klemetin merkinneen pöytäkirjaan, että olin muka tunnin ajan kieltänyt

nimeni, jättäen mainitsematta tärkeimmän, nyrkin iskun ja verisen nenäni.

Isän ja äidin nimestä oli taas vähällä tulla kiistaa, kun en muistanut heidän isänsä nimiä, enkä pitänyt sitä niin tarpeellisenakaan. Sen sijaan tuntui herättävän jonkunlaista tyytyväisyyttä se, kun kysymykseen, kuulunko kommunistiseen puolueeseen, ilmoitin olleeni Suomen Kommunistisen puolueen perustavassa kokouksessa ja siellä liittyneeni puolueeseen. Kaikenlaisilla yllätyksillä koetettiin sitten tyrkyttää osallisuutta jos jonkinlaisiin asioihin. Niinpä esim. työntää Klemetti eteeni pakan venäläisiä lehtiä ja sanoo:

— Tässähän on sen Lisinskajan paketti.

— Mitä se minuun kuuluu? kysyn.

— Tehän sen lähetitte sinne Katajanokalle. Tässähän on kirje, etkö tunne tätä? Minulle näytetään numeroita täynnä olevaa paperilappua.

— Mistä minä voisin sen tuntea?

— Tiedättekö, mistä se löydettiin? kysyi Blomberg. — Se löydettiin .. (seurasi tarkempi määrittely ja ilkeä naurunhohotus).

— Lisinskaja on nyt tallella — sanoo Klemetti. — Liian hyvä se olisi teille ollutkin. Hänen miehensä on jo kai kenraali nykyään.

Kun oli useita asioita, joista ei päästy yksimielisyyteen, ja oli jo puoliyö, lopetettiin kuulustelu ja minut vietiin kuuluisalle Ratakadun poliisiasemalle. Täällä tuli seuraavien 6 viikon aikana asunnokseni koppi, jossa päiväläkin ainoa valonantaja oli 10 kynttilän sähkölamppu. Ainoina huonekaluina oli tukko olkia lattialla. Viereisessä kopissa kirkuivat juopuneet naiset melkein joka yö.

Jo klo 11 aikaan seuraavana aamuna haki Blomberg

minut Albertinkadulle, jossa hän n. 50 cm. pituinen kumpu edessään pöydällä suoritti kanssani lyhyen keskustelun. Mutta jo 4 aikaan iltapäivällä tulee hän taas mukanaan pitkä, kumaraharteinen, hyvin keuhkotautiselta näyttävä ja tihrusilmäinen mies. B. komentaa minua ottamaan vaatteet päälleni ja taas vaelletaan aamuista tietä. Toista saattajaani kutsuttiin Sigurd Hambergiksi.

Huomasin jo matkalla, että huolimatta siitä, että kielto-laki oli pari päivää aikaisemmin astunut voimaan, olivat saattajani runsaasti maistelleet "miestä väkevämpää". Vuoron perään horjahtelivat he päälleni tai talojen seiniin. — Ohranan huoneustoon saavuttua komennettiin minut istumaan edellisen illan kuulusteluhuoneen edessä olevaan huoneeseen. Blomberg pistäytyi toiseen huoneeseen, tullen hetken kuluttua takaisin aamulla näkemäni pampun kädessään.

— Där är härädshövdingen också, sanoi hän tullessaan matalalla äänellä toiselle miehelle jättäen välioiven vähän raolleen.

— De ä' bra, oli vastaus.

Pampun kädessä hyökkäsi B. nyt minua kohti huutaen:

— Sanotko milloin olet käynyt Tainion luona ja milloin Tannerin?

— En milloinkaan.

Pampun liikkeiden varottamana olin tämän aikana jo noussut ja koettanut selkä edellä vetäytyä ulompaan nurkkaan. Mutta pienessä huoneessa ei ollut paljoa pakenemisen mahdollisuutta ja yhdellä hyppäyksellä oli B. kiinni takkini rintapielissä alkaen hosua pampulla hartioihini. Hetken päästä onnistuin saamaan itseni irti, jolloin pampun heiluttajakin jäi hengähtämään. Mutta

pian alkoi sama kamppailu Blombergin koko ajan hokiessa juopuneen itsepäisyydellä: ”Milloin kävit Tainion luona, milloin Tannerin luona?”

Koetin kyllä osoittaa, miten järjetöntä tällaisen tunnustuksen vaatiminen on heiltä, kun he juuri itse olivat edellisenä iltana oman käsityksensä mukaisesti selittäneet Tannerin ja Tainion johtaman puolueen sekä sen puolueen välistä eroavaisuutta, johon olin ilmoittanut kuuluvani. Mutta heidän hämäret aivonsa eivät tietenkään pystyneet siinä mitään ristiäitä huomaamaan.

Nyt tuli myöskin Hamberg avuksi osottaen jotakin kohtaa taskukirjastansa, jossa muka olisi ollut merkittynä, milloin heidän väittämänsä tapaaminen olisi pitänyt tapahtua.

— Tässä on vielä, milloin olit Turussa, kolme viikkoa sitten olit Tampereella. Minähän olin eilen sinua sieltä hakemassa, siksi en joutunut olemaan täällä kiinniottamassa. Mutta minä sain vasta sähkösanomalla tietää, että käytät ylioppilaslakkia, tolkkutti H. sammaltaen ja nyrkkiään heristäen.

— Turussa en ole käynyt koskaan, enkä Tampereella sitten v:n 1917 — vastasin siihen. Silloin alkoi pamppu taas heilua.

Lopulta haki H. esille erään nimillä varustettuja kirjeenkuroja sisältävän laatikon. Jonkun kuoren päällä näkyi olevan m.m. ”Asta Pekkarinen”. Muutaman kuoren sisältä ottamiensa kirjeitä alkoi hän nyt vaatia minua omistamaan. Kun en voinut sitä tehdä, sain yhtäkkiä nyrkillä päähän niin, että vaivuin lähellä olevalle tuolille istumaan ja hetken aikaa meni kaikki mielestäni ympäri ja saatoin vain suurella vaivalla pysytellä tuolillani.

Kun jälleen sain tajuntani, seisoi tuomari Klemetti



edessäni. Hambergin nyrkin iskun aiheuttama hiljaisuus oli nähtävästi houkutellut hänet tulemaan viereisestä huoneesta katsomaan, miten "pehmeä" olin. Hän vei nyt minut parin huoneen läpi huoneeseen, jonka ovesa oli "Valvontaosasto". Osottaen erästä nurkassa olevaa sanomalehtikasaa sanoi hän: "Tuollaista rojua te lähettätte sieltä Venäjältä. Siinä on nimittäin Eskilstuna III lasti."

— Onko tämä tässä teidän nimenne? — kysyi hän lopuksi näyttäen "Kommunistinen vaalilippu"-nimistä julistusta.

— Kyllä se tarkoittaa minua — myönsin. — Mutta kuinka tuomari antaa tällä tavalla minua rääkätä. Ottakaa huomioon, että ennemmin tai myöhemmin minä tulen siitä tekemään julkisen jutun kuin myöskin, että olen entinen kansanedustaja.

— Miksi ette sitä heti sanonut?

— Ei sitä ole minulta kysyttykään.

— Mutta teidänhän olisi pitänyt kertoa kaikki.

— Ei kai teillä ole oikeutta rääkätä muitakaan ihmisiä. Ei tuomari kai muista, minkälaisella maineella Troberg erosi tästä laitoksesta. Sitäpaitsi nämä teidän miehethän ovat juovuksissa.

— Ovatko ne muka juovuksissa?

Rääkkäyshuoneeseen tultuamme vei K. poliisit hetkeksi viereiseen huoneeseen, josta palattuaan hän otti hattunsa ja salkkunsa kutsuen poliiseja seuraamaan häntä. Kolmannella, vähän käskevämmässä sävyssä annetulla kutsulla nämä lähtivätkin, joskin ilmeisen vastenmielisesti.

Bulevardin- ja Fredrikinkatujen kulmaan tuli Klemetti yhtä matkaa, mutta jatkoi sitten suoraan eteenpäin, meidän kääntyessämme Fredrikinkadulle. Tuskin olimme

kulkeneet 10 metriä, kun B. komentaa kääntymään ympäri. Kun katselin neuvottomana ympärilläni, tempasi hän taas revolverin ja ojensi sen minua kohden hihkaisten: 'Mennäänkö, vai?' Ihmisistä tyhjällä kadulla ei autanut muu kuin totella ja lähteä varmaa selkäsaunaa kohden.

Ohranan huoneustoon tultuamme alkoi sama kina Tannerista, Tainiosta, Turussa ja Tampereella käymisistä y.m. Nyt hoiti kinaa pääasiassa Hamberg, kuitenkin ilman pamppua. Kuuntelijana esiintyvän B:n pää alkoi nuokkia ja lopulta hän poistui viereiseen huoneeseen, josta pian alkoi kuulua äänekkästä kuorsaamista. H:n ja minun välinen keskustelu jatkui tällä aikaa.

— Työmies minäkin olen, vaikka nyt olen täällä. Minä olin Hyvinkään tehdasta muuraamassa; sinä tiedät Hyvinkään tehtaan. Mutta minä olen kärsinyt maailmassa niin paljon ja tahdon nyt ansaita rahaa — muutti H. äkkiä puheenaihetta. Samassa otti hän pöydän alta viinaa sisältävän limonaadipullon. Maistettuaan itse ensin, tarjosi hän minullekin. Sanoin olevani raittiusmies.

— Onko teillä suurikin palkka? — kysäsin pidättääkseni keskustelun vähemmän erimielisyyttä synnyttävissä asioissa.

— Ei palkka ole kuin 1,000 mk. kuukaudessa, mutta me saamme matkapäiviltä y.m. korvauksia, niin että tulee kolmekin tuhatta kuukaudessa. Rahan tähden minä täällä vain olen. Mutta kyllä minä olen toisia teikäläisiä päästänyt menemäänkin.

— Ei kukaan tuolla tavalla rahan edestä hakkaa, kuin te nyt olette tehneet minulle.

— Kyllä me hakkaamme niin kauan kun et maksa

meille jotakin. Ja me tässä talossa määräämme. Meitä ei päästettäisi mitenkään tästä eroon.

— Aivanko te sitten otatte koko homman kiristämisen kannalta? Jos sitä pitää valita jonkun rahamäärän ja selkäsaunan välillä, niin mieluummin minäkin koetan tuhannen tai kaksi jostakin hankkia, ennenkuin tällaista räökkäystä siedän.

— Ei se riitä. Meitä on neljä miestä, jotka täydymme saada osamme. Huomenaamulla tulevat Rautio ja Sandström jatkamaan tämäniltaista menoa ja heidän pitää myös saada osansa.

Niin juopuneen puhetta kuin tämä olikin, oli kuitenkin vaikeaa ratkaista, miltä kannalta nuo puheet oli otettava. Mutta jollakin tavalla teki mieli koettaa siirtää pampun esilleottoa edes toiseen kertaan. Kysäsin siis:

— No, mikä se taksa sitten olisi?

— Lupaa nyt jotakin.

— Mistä minä tiedän luvata?

— Vähintäänkin 20,000 pitää saada, mutta sitte ei myös tarvitse pelätä selkäsaunaa. Minä hävitän kaikki raportit ja kuulustelussa saat puhua mitä tahdot. Me kyllä hommaisimme vapaaksikin, mutta se ei käy päinsä, kun sinusta on jo ilmoitettu ministerille ja kaikille.

— Mutta eikö yhtään vähempi riitä? Sellaista summaahan on aivan mahdotonta mistään hankkia.

— Ei riitä.

— ? ? ?

— Jos et sitä hanki, niin huomenaamulla jatketaan.

— Mutta minä en tiedä, mistä sen saisin. Jos ei muu auta, niin pitää koettaa sitte jostakin tiedustella. Viekää siis minut vielä tänä iltana muutaman omaiseni luokse,

jotta voin pyytää häntä sitä hankkimaan. Mutta niin-  
kuin sanottu, mitään varmaa en voi sanoa saamisesta.

— Nyt on niin myöhä jo, että nyt se ei käy päinsä ja  
minun täytyy neuvotella toisten kanssa siitä, sanoi tähän  
Hamberg.

Hetken perästä tuli Blombergkin silmiään hieroen huoneeseen. H. selitti jotain hänelle ruotsiksi, jota en ymmärtänyt. Sen jälkeen alettiin minua kuljettamaan Ratakadulle. — Täällä olisi pitänyt käydä makaamaan, mutta pampun tuttavuutta tehneet selkä ja kyljet eivät sopineet mitenkään olkia vasten. Vaatteet päällä heit-  
täydyin siis suulleni niiden päälle. Pari seuraavaakin yötä oli siten vietettävä.

Seuraavana päivänä sain asuintoverikseni tohtori Ivar Lassyn ja illalla erään suojeluskuntaan kuuluvan koulu-  
laisen, joka oli ollut vähällä joutua ohranan huoneus-  
tossa saman kohtelun alaiseksi kuin minä olin ollut iltaa ennen. Tuomari K:n apulainen oli puoliväkisin riis-  
tänyt hänet juopuneiden miesten käsistä, jotka uhkasivat häntä kepeillä.

— Kokemusperäinen filosofia on kaikkein paras filo-  
safia, tuumiskeli nuorukainen putkan oljilla. — Minä olen tähän saakka epäillyt kertomuksia ohranan rääk-  
käyksistä, mutta kyllä se näkyy olevan liiankin totta.

Lisätodistukseksi näytin hänelle ja Lassylle mustel-  
mista kirjavan selkäni ja mustan silmäni. Nuorukainen pääsikin seuraavana päivänä pois.

Olin jo unohtanut hätälupaukseni koettaa pelastaa selkänahkani rahalla, kun Blomberg hakee lauantai-  
iltana minut ohranan huoneustoon. Että asemani tun-  
tuisi juhlallisemmalta tuli täällä huoneeseen, johon B. sijoitti minut, pari miestä revolverit käsissä, ollen niitä

puhdistavinaan. Tällöin kysyi B., vieläkö pysyn antamassani lupauksessa. Sanoin olevani valmis lähtemään heidän matkassaan mainitun omaiseni luo asiaa järjestämään. Jostakin syystä ei sillä kertaa kuitenkaan puhuttu sen enempää, vaan vietiin minut takaisin putkaan. Mutta 7 p:nä heinäk. tuli B. luokseni putkalle selittäen, että he eivät voi nyt viedä minua kaupungille, mutta voisin tiedustella rahoja kirjeen kautta, jonka he toimittaisivat perille. Lyhyehkön kinastelun jälkeen ja perusteilla, joiden selittäminen täytyy jättää toistaiseksi, suostuin lopulta kirjoittamaan kirjeen. Mutta sitä kirjoittaessani rupesi B. vaatimaan, että kysyisin 30,000 :—. Viimein suostuin siihenkin. B. sai kirjeen haltuunsa. Vastauksen siihen piti tulla jo samana päivänä.

Kun vastausta nähtävästi ei kuitenkaan tullut, saapuivat B. ja uusi tuttavuus, Sandström, putkalle. He veivät minut vartijan huoneeseen, jossa tiukattiin, miksi vastausta ei tullutkaan. Niinkuin minä olisin sitä tiennyt. Sitten alettiin jälleen uhkailla selkäsaunalla ja komennettiin riisumaan paita pois päältä, että voitiin nähdä, vieläkö vanhoja pampunjalkia näkyi. Lopuksi vaadittiin todistamaan henkilölle, joka toi minulle ruokaa, että olin kirjoittanut puheenaolevan kirjeen. Teinkin sen.

Kului taas viikko ilman, että kirjeestä enempää kuin vastauksestakaan mitään puhuttiin. Vartijalta vain kuulin, että 8 p:n iltana oli minulle tuotu putkalle rahapaketti, jonka poliisit heti korjasivat. 15 tai 16 päivänä vietiin minut ohranan huoneustoon, jossa B. näytti pääasiassa 500 markan seteleitä sisältävää rahatukkoa sanoen :

— Nyt sinun pitäisi antaa nämä rahat meille omakäisesti, muuten meitä voidaan syyttää kiristämisestä.

— Kun olette rahat saaneet, niin minä en niihin koske.

Olin nimittäin omituisen sanontatavan johdosta tullut vilkaiseeksi vastapäätä olevaan oveen, ja sen alta näkyi heiluvan miehen jalan varjo. Siitä jo arvelin olevan jotain erikoisia suunnitelmia.

— Mutta me toimitamme sinut vapaaksi, jos annat nämä meille. Me emme nimittäin uskalla pitää sinua täällä, jos otamme rahat. Sinulle hommataan passi ja saatetaan Ruotsin rajalle, vakuutti Sandström.

— Miten sellainen karkaaminen voisi sitten tapahtua?  
— kysäsin.

— Me laitamme meidän uneliaan Lahtisen sinua kuljettamaan ja sitten lähdet juoksemaan vain väkijoukkoon, sanoi S.

— Ja sitten te teette suojeluskuntalaisten tavallisen tempun; ammutte kuulun selkään. Minä en lähde minnekään juoksemaan, jos tahdotte minusta päästä, tulee teidän viedä minut jonnekin ja jättää siihen.

— Ei minun kuulani ainakaan ole vielä kehenkään sattunut, selitti Sandström. — Rajaseudulla se on erittäin.

— Mutta kuka tuolla oven takana on? kysyin.

— Ei siellä ketään ole — — — se on siivooja — — — voit sinne katsoakin — — — siellä taitaa olla pojat — — — voi ne tulla tännekin, jos tahdot, tapaili Blomberg.

Kun juoksin ovelle, pujahti muuan ohrana, Kuusinen nimeltään, ovesta ulos. Kinailu rahoistakin päättyi melkein heti, kun en suostunut niitä ottamaan väliaikaisestikaan haltuuni.

Jonkun päivän kuluttua pidetyssä kuulustelussa kysyttiin m.m. mainittuja rahoja, jolloin Blomberg ja Hamberg väittivät minun heitä houkutelleen ottamaan ne vapaaksi

päästäkseni. Mainittu Kuusinen ei voinut silloin sanoa muuta kuin, että hän kuuli puhuttavan jotakin rahoista, erottamatta mitään selvää. Täten hän selitti hovioikeudessaakin, mutta 9 kuukauden päästä hän oli jo kuullut lahjaksi antamisestakin puhuttavan.

— — — — —  
23 p:nä heinäkuuta olin taas ohranan huoneustossa klo 7 illalla. Raution ja erään Haloseksi kutsutun ohranan tuotua minut sinne, tulivat saapuville myöskin Blomberg ja Hamberg. Pöydällä oli käärmemäiseen kiemuraan kierrettynä pamppu, jonka ympäri oli solmittu nuoraa. Kaikista merkeistä voi siis jo päätätä, mistä oli kysymys.

Kun sattumalta olin saanut putkalla tavata asianajajani, tuomari Pekkalan, jolloin olin hänelle valittanut edellisestä pahoinpitelystäni, tuntui se miekkosia erikoisesti kiukuttavan.

— Jos minä olisin ollut läsnä, olisin minä työntänyt Pekkalan toiseen putkaan, kehäsi Halonen.

Minulta tahdottiin erityisesti tietää, kenelle olin lähettänyt Suomeen rahoja. Kun en niistä tiennyt mitään, tarttuivat Blomberg ja Hamberg kiinni pääpuoleeni ja Raution käydessä jalkoihin kantoivat he minut huoneessa olevalle pienelle pöydälle paiskaten minut siihen suulleni. Koettaessani vastustaa, huusi Rautio Haloselle: "Lyö sitä tyrille." Tätä ei kuitenkaan tehty. Sen sijaan tarttui Halonen pamppuun alkaen sillä voimainsa takaa hutkia istumalihaksille. Kiemurtelin ja sätkin ja onnistuin sitten jonkun ajan kuluttua pudottautumaan lattialle. Siten sain pienen lepo hetken, sillä Halosen täytyi myös antaa kätensä levätä.

Väliajalla tuli Rautio taas luokseni nyrkki puristettuna ja aikoen lyödä kasvoihini, mutta Halosen kehoituksesta

jätti hän sen tekemättä. Tämä nimittäin varotti kasvoja rikkomasta. Jostakin syystä tuntuivat miekkoset olevan kiukuissaan myös siitä, että olin maininnut olevani entinen edustaja. En voinut sitä muuten käsittää kuin että Klemetti oli kehoittanut olemaan räökkäyksissä varovainen.

Vähän ajan kuluttua kävivät miehet taas käsiksi minuun ja minut kannettiin entiselle paikalle. Kun edellisellä kerralla, paitsi potkimista, olin myöskin koettanut huutaa, työnsi Blomberg likaisen pyyhinliinan suuhuni. Tätä tehdessään hoki hän hammasta purren: "Minä olen Blomberg, minä. Minä, joka olen vanha lahtari, kyllä minä uskallan puristaa." Halonen heilutteli taas pampua paraan taitonsa mukaan. Kiemurrellessani onnistuin saamaan pyyheliinan hetkeksi pois suustani, jolloin parkaisin keuhkojen täydeltä. Tästä kai säikähtyneenä päästivät räökkääjäni minut taas seisomaan.

Huutoni oli nähtävästi kuulunut myös siivoojana toimivan vanhan naisen huoneeseen, koska hän juoksi pihalle ja tuli aivan lähelle sen huoneen akkunaa, jossa me olimme. Toisia se näkyi vähän pelottavan, mutta Hamburg rohkaisi miehiä sanoen: "Perkele, minä menen vaikka ja annan ämmällekin tuosta pampusta."

Tämän jälkeen oikaistiin minut vielä pari kertaa pöydälle. Lopulta näyttivät räökkääjät kyllästyvän hommaansa. Pääsin tuolille istumaan ja Halonen tarjosi vettä juotavaksi, nähtävästi pelosta että pyörtyisin. Kun kieltäydyin sitä juomasta, vakuutti Halonen, ettei siinä myrkyä ole ja sen todistamiseksi maistoi itse lasista.

Lukuunottamatta räökkäyksen alussa tapahtunutta tunnustukselle kehoitusta, puhuttiin sen aikana yleensä hyvin vähän. En oikein käsittänyt, tapahtuiko räökkäys



vain räökkäyksen tähden, vai tarkoituksella pakottaa puhumaan poliisien mielen mukaan. Silloin tällöin hoettiin kyllä: "Vieläkö kerrot Pekkalalle?"

Kun olin poliisien mielestä kylliksi levännyt räökkäyksen jälkeen, lähdettiin Ratakatua kohden. Kadulla komennettiin minut kulkemaan Raution rinnalla, Halosen tullessa vähän taampana ja Hambergin ja Blombergin seuratussa etäämmältä.

Heti Raution ja Halosen poistuttua putkalta pyysin klosettiin. Tiesin ennestään, että putkan vartijat pelkäsivät joutua räökkäyksen todistajiksi, sillä totuuden puhuminen tiesi niille aina varmaa paikan menoa. Tämän tähden varasin klosetista lähteissäni kaikki housunnapit auki ja sellin ovelle tultuani pudotin ne vartijan edessä alas, sanoen: "Katsokaa tätä!" Tämä tapahtui nähtävästi aivan odottamatta, ettei vartija muistanut kääntää päätänsä pois päin, vaan huudahti ihmeissään:

— Lyökö ne sentään noin kovasti! — Istumalihakseni olivatkin kuin verinen lihamöhkäle.

Tällä onnistui voittamaan vartijan säälän siinä määrässä, että hän kertoi Raution ja Halosen ennen putkalta lähtöään varottaneen pitämään minua tarkasti silmällä, sillä minulta olisi muka tavattu joku kirje. Mistään kirjeestä ei kuitenkaan ollut koko iltana mitään puhetta.

Seuraavana aamuna pyysin vartija Sunqvistin ilmoittamaan omaisilleni heidän ruokaa tuodessaan, että olin sairas, ja että heidän tulee hommata minulle lääkäri. Hän lupasi ilmoittaa vain ohranaan siitä. Jonkun ajan kuluttua tulikin putkaani piiskurina toiminut Halonen. Hän vakuutti, ettei lääkärin kutsumisesta ole mitään hyötyä, "sillä meillä on omat lääkärimme".

Siitä huolimatta vaadin sitä. En tiedä, minkälaiset terveiset Halonen lie vienyt, mutta mitään lääkäriä en saanut.

Hermojännitys vai mikä lie vaikuttanut, että olin todella kuumeessa koko päivän. En voinut lainkaan olla ylhäällä ja omat, samoin kuin talonkin ruuat jäivät syömättä. Mutta tämä nähtävästi pelasti sinä iltana uudelta räikkäykseltä. Kuulin nimittäin, kuinka Blomberg ja Hamberg klo 8 aikaan illalla laskeutuivat meluten portaita alas kellariin, jossa putkat sijaittivat. Heti sen jälkeen näkyi koppini ovesta olevasta tähystysreiästä kiihkuva silmä ja miehet tuntuivat vaativan vartijaa avaamaan koppini oven. Äänestä ja liikkeistä päätäten olivat miehet vahvasti juovuksissa. Tästä kai johtui, ettei Sundqvist suostunut avaamaan koppini ovea, vaikka hän olikin vartijoista ainoa, joka puolusteli räikkäyksiä ja Hambergin vakuutuksen mukaan sai heiltä säännöllistä palkkiota ohranalle tekemistään palveluksista. Nyt hän kuitenkin tuntui vakuuttavan minun olevan todella sairas. "Se valehtelee!" tuntui Hamberg ärjyvän. Myöhemmin kuulin hänen kertovan kahdelle vartijatoverilleen, että hän ainoastaan siten sai B:n ja H:n lähtemään tiehensä, kun viittasi olevan vielä vapaita putkia heitäkin varten. Mutta vielä pitkän aikaa kuului putkan päällä olevasta poliisien päivystysluonesta juopuneiden rähinää.

Koko ohranan hallussa oloaikani vahdittiin minua hyvin tarkoin; vartijoita haukuttiin puhumisestakin kanssani. Niinpä en koko kuuden viikon aikana päässyt kertaakaan saunaan. Mutta erään onnellisen sattuman kautta onnistuin kuitenkin ilmoittamaan ulkonaoleville tapahtuneista räikkäyksistä kuin myöskin mistä voivat vastaisuudessa päättää räikkäyksen tapahtuneen.

Poliisien käytyä pari kertaa uhkailemassa putkassani, aina myöhään illalla ja kerran oikein kuuden miehen voimalla, tulivat Halonen ja Rautio taas heinäkuun 31 p:n illalla hyvin kiihtyneinä putkalle komentaen minut pukemaan ylleni. Halonen otti vartijalta käsiraudat taskuunsa.

Ohranan huoneustolle tultua oli Sandström siellä avaamassa ovea. Hamberg ja Blomberg yhtyivät meihin ovelle. Ohrana-agenttien liikkeistä ja silmäyksistä näkyi, että joku erikoinen seikka oli heidät katkeroittanut. Pian pääsin selville, että lehdessä oli ollut jotain räökkäämistäni. Minulta tahdottiin nyt tietää, mistä olin saanut selville heidän oikeat nimensä. Varsinkin Halonen kiroili putkain huonoa vartioimista, kun sieltä tällä tavalla tiedot tulevat julkisuuteen.

— Eihän tässä voi mitään tehdä. Jos sinne ei saada omia miehiä, niin minä lähden paikalla talosta pois, vakuutti hän.

Niinkuin hän olisi missään muualla voinut elatustaan hankkia.

Minut vietiin kuulusteluhuoneeseen ja riisuttiin aivan alasti sekä tarkastettiin, näkyikö selkä- ja istumalihaksissa vielä pampun jälkiä. Osotuksista päättäen oli kai vielä joitakin jälkiä näkyvissä. Vaatteiden tarkastuksessa löytyi myös paperilappu, johon olin merkinnyt päivämäärän jolloin räökkäykset ja keskustelut poliisien saamasta rahasta olivat tapahtuneet sekä asianomaisten henkilöiden nimet. Taskussani olleen pienen taskupeilin heitti Halonen säpäleiksi muuriin.

Tämän jälkeen sain paidan päälleni, ja Halonen pani käteni raudoilla selän taakse. Sitten kävi Rautio takaa-

päin lujasti minusta kiinni. Kun Hamberg vielä oli käynyt kynä kädessä istumaan pöydän päähän ilmoittaen rupeavansa kirjoittamaan nimiä, alkoi Halonen molemmilla nyrkeillään hieroa kylkiluitani.

— Miltä Laitisen patentti tuntuu? kysyi hän välillä. Halosen väsyttyä jatkoi tätä Blomberg.

— Tulehan sinäkin, Sandström, sinullahan on lujat kädet, sanoi tämä taas jonkun ajan kuluttua. Olin seisonut kaiken aikaa hammasta purren paikallani, mutta kun Sandström pisti sormensa alimmaisten kylkiluideni väliin, parkasin keuhkojen täydeltä. Sillä houkuttelin siivoojaisen taas ikkunan taakse kurkistelemaan.

Nyt tuli myöskin pieni väliaika, jolloin Halonen tarkasti paidan alta, millaisia jälkiä hierominen sai kyljissä aikaan.

— Tiedätkö mikä sinä nyt olet, sinä olet suuri p—a, sanoi hän samalla hampaitaan kiristäen.

— Sinä olet päättänyt olla luja, mutta me olemme myös päättäneet pakottaa sinut puhumaan, pisti Blomberg pöydän äärestä.

— Minulla ei ole teille mitään sellaista puhuttavaa, kuin te tahdotte, sanoin. Siksi ei minun ole tarvinnut tehdä siitä mitään erityistä päätöstä.

Halonen alkoi taas hieromisen.

— Vieläkö toimitat sellaisia tietoja? yritti Hamberg sanoa, mutta toiset keskeyttivät sanoen: — Ei, ei, ei saa mitään siitä puhua. — Seuraavalla väliajalla oli Rautio taas lyömäisillään kasvoihin, jolloin käsieni ollessa yhä sidottuina en olisi voinut vähääkään puolustautua, mutta toiset estivät sen.

Tällekin räähkäykselle tuli sentään loppu. Ohranoiden nyrkitkin kai heltyivät lopulta. Tavallisuuden mukaan

annettiin nytkin aikaa vähän tointua, etten kadulla kulkiessani näyttäisi kovin rääkätyltä. Putkalle tultua pantiin siellä toimeen kotitarkastus, jolloin minulta takavarikoitiin isälleni kirjoittamani ja 26. 7. päivätty kirje ja kahden markan postimerkit. Molemmat menivät viimeistä tietään, vaikka olin paperin saanut ohrana Kuusisen kädestä ja postimerkit ostattanut vartijalla ja putkasta-kin yleensä sai ohranan kautta kirjoittaa. Tästä keitettiin vielä myöhemmissä tutkinnoissa juttu, että minulta olisi muka takavarikoitu kaksi luvatonta kirjettä.

Erityisen lujalla pidettiin minua sen tähden, että olin onnistunut hankkimaan heinäkuun 17 p:nä vahvistetun Suomen Tasavallan hallitusmuodon. Moneen kertaan tahdottiin tietää, kuka sen oli minulle antanut, vaikka heidän tietensä minulla oli ollut muitakin kirjoja. Mutta hallitusmuodossahan oli ainakin yksi pykälä, jota ohrana säännöllisesti rikkoi. Siksi se erityisesti hermostutti. Ja tämän tähden minulta poissa ollessani vartijan ilmoituksen mukaan Rautio ja Halonen veivät Stafin: "Kansanvaltainen valtiosääntö", kun olin sanonut hallitusmuodon tulleen sen mukana. Kirjaa en saanut koskaan takaisin.

Kotitarkastuksesta selvittyäni aloin kylmällä kääreellä hautoa kuin tulella polttavia kylkiäni. Sitä jatkoin seuraavana päivänä puoleenväliin, sillä oli uhattu illalla jatkaa samaan tapaan. Olin myöskin tullut siihen käsitykseen, että oli turhaa odottaa rääkkäyksiä miltään taholta keskeytettävän, vaan oli koetettava kärsivällisyydellä väsyttää rääkkääjäänsä.

Mutta aivan odottamatta tulivat saman päivän iltapäivällä ohranan miehet Kuusinen, Lindblom ja Erikson kysyen, rääkkäsivätkö eileniltaiset kuulustelijani minua.

Vastaukseksi näytin runnellut kylkeni, jonka johdosta he kehoittivat kirjoittamaan omakätisen selostuksen tapah-  
tumasta. Sen teinkin. Myöhemmin sain tietää, että tämä  
johtui siitä, että Suomen Sosialidemokraatti oli mainin-  
nut edellisen illan räökkäyksestä.

Seuraavana päivänä tulivat Kuusinen ja Lindblom  
hakemaan minua ilmoittaen vievänsä minut laitoksen  
uuden päällikön, varatuomari Hukkisen puheille. Ohra-  
nan huoneustossa vietiinkin minut pitkän, laihan herran  
eteen, ollen huoneessa myös tuomari Ainio ja ylioppilas  
Rannikko.

Laiha herra kysyi näyttäen edellisenä päivänä kirjoit-  
tamaani raporttia :

- Onko tämä teidän kirjoittamanne?
- On.
- Pysyttkö vielä siinä tekemässänne ilmoituksessa?
- Tietysti pysyn.
- Näyttäkääpä niitä kylkiänne.

Vedin paidan pois päältäni ja selitin, että olin pitänyt  
niissä kylmiä kääreitä. Kaikki kolme herraa riensivät  
katsoimaan, tunnustaen, että 'kyllä siinä on jotakin'.

— Miksi te sitten niitä haudotte, että niistä on vai-  
keampi saada selvää?

Selitin kuinka räökkäystä oli luvattu jatkaa ja kun lai-  
toksessa ei ollut turvaa mistään laista, niin täytyi minun  
koettaa muuten varustautua räökkäyksiä kestäämään.  
'Eihän tämä ole mikään laillinen eikä lain pohjalla toi-  
miva laitos.'

— Kyllä tämä laillinen laitos on, vakuutti Hukkinen.

Nyt kutsuttiin räökkääjät sisään.

— Oletteko te pahoinpidelleet häntä? kysyi pääl-  
likkö heiltä.

— Emme! huusivat kaikki yhteen ääneen.

— Voitteko sen vanhoa?

— Kyllä voimme!

— Mitä se sellainen hierominen sitten on? kysyi päällikkö minuun päin kääntyen.

— Se on sairassvoimistelua, ehätti ohrana Halonen siihen vastaamaan ilakoiden.

— No, no, älkääpä nyt sentään kovin! kivahti päällikkö.

— Tässä laitoksessa näyttää 4—5 poliisia voivan tehdä mitä tahansa, kenenkään voimatta sitä estää, sanoin tähän.

— Jos me olisimme käyttäneet kaikkia keinoja, niin kyllä me olisimme saaneet noin hintelän miehen puhumaan, intoili Halonen. Muuten minä pyydän päästä eroon koko jutusta, sillä hän ei ole minun kundini, niin että eihän minulla olisi ollut mitään hyötyä hänen rääkkäämisestään.

Kun vielä oli kuulusteltu edellisenä päivänä luonani käyneitä poliiseja, kysyi Hukkinen, joko lääkäri on käynyt luonani. Kuultuaan, ettei ollut käynyt, lupasi hän koettaa toimittaa minut vielä samana päivänä lääkäriin, jonka hän sitten tekikin. Lindblom ja Kuusinen määrättiin kuljettamaan minut putkaan.

— Älkääkä enää rääkätkö, muistakaakin se, varotti Hukkinen lähtiessä.

Ohrana Kuusinen oli kysyttäessä häneltä kylkieni näköä edellisenä päivänä vastannut arkailien ja kiemurrellen, vaikka hän edellisenä päivänä oli paheksunut rääkkäystä. Kun matkalla kysyin syytä tähän, puolustautui hän sillä, että "emmehän me voi mennä tovereiden päälle

todistamaan, vaikka emme sitä itse teekään, kun ne vielä ovat meidän päälliköitämme". (Sandström ja Hamberg olivat nimittäin ylietsiviä.) Tähän selitti Lindblom, että "eihän ne meidän päälliköitämme ole".

Pari päivää myöhemmin tuli tohtori Bengelsdorf vielä putkalle uudestaan tarkastamaan kylkiäni. Molemmissa lääkarintodistuksissa todettiin vain kyljissä olevan 4 kertaa 5 cm suuruiset mustelmat. Nämä esitettiin minulle elokuun 5 ja 6 p:nä Helsingin Etsivässä osastossa oikeuskanslerin määräyksestä pidetyssä tutkinossa. Kerrotuani miten kaikki oli tapahtunut, kysyin lopuksi tutkijalta, tuomari Mangströmiltä, kuulusteleeko hän myöskin henkilöitä, jotka voin nimetä todistajikseni. Vastaukseksi tähän alkoi hän ärjyä: "Ulos, ulos!" Kuitenkin oli hän kirjoittamansa pöytäkirjan loppuun merkinnyt, että minä en muka voinut esittää mitään todistuksia väitteeni tueksi. Kun hänen kysymyksensä johdosta, mitä nyt sitten vaadin räökkääjiltäni, vastasin vaativani lainmukaista rangaistusta sekä sellaisiin toimenpiteisiin ryhtymistä, että tällaiset räökkäykset eivät ole mahdollisia, esitti hän uuden kysymyksen:

— Ettekö te koskaan ole rikkonut lakia vastaan? Kehaattekin esittää sellaisia vaatimuksia.

Näissä kuulusteluissa kuljetti minua muuan Helsingin asemalta äskettäin ohranaan tullut Eriksson. Matkalla kysyin häneltä, joko hän on ollut monessa räökkäyksessä mukana.

— En ole ollut vielä yhtään. Minä en ole vielä niin raaka, mutta sisua minullakin kyllä on. Eikä tästä hommasta tule ilman sitä mitään, vastasi hän.

Kun Viipurin lääninvankilan kirkon eteisessä kysyin



rääkkäyksissäni mukana olleelta Rautiolta, miksi hän oli eronnut ohranasta, vastasi hän :

— Ei yksi jalo nuorukainen sentään viitsi olla sellaisessa laitoksessa.

— Niin se minustakin kyllä tuntuu. Mutta kuinka te sentään saatoitte olla mukana sellaisissa rääkkäyksissä? kysyin häneltä.

— Täytyihän minun tehdä mitä määrättiin.

Loppunäytös ohranan kourissa olostani suoritettiin Helsingin raastuvanoikeudessa keväällä 1920, jolloin minua syytettiin poliisin lahjomisesta. Esitin silloin saatavissa olevat todisteet rääkkäyksestä, jolla minut oli pakotettu kirjoittamaan aikaisemmin mainittu kirje, sekä vaadin poliiseille rangaistusta. Kun kaikki poliisit olivat tehneet valan sen puolesta, etteivät olleet rääkänneet minua, ja kun tuomari Klemetti oli ainoastaan kuullut minun huutavan poliisien käsissä, selitti raastuvanoikeus, ettei mitään rääkkäystä ollut tapahtunut ja tuomitsi minulle 2 kuukautta vankeutta poliisin lahjomisesta.

*J. Lehtosaari.*





Erään Kaakkois-Hämeen kaupungin katuja astelee, suuri joukko naisia järjestetyissä riveissä ja aseistettujen suojeluskuntalaisten ympäröiminä.

Mikähän tuo kulkue on? Ovatkohan he kentältä vapautettuja pakolaisnaisia? Ei! Niitä he eivät voi olla. Varhain liikkeellä oleva tapauksen näkijä herää kylmään todellisuuteen. Kysymyksessähän on tietysti viimeisinä viikkoina niin yleiseksi tullut joukkomurhaaminen . . . Niin se on . . .

Kulkue kääntyy metsään, jossa kaupungin hautausmaa sijaitsee.

Hautausmaalle johtava portti narahtaa, aukenee, ja hiljainen urhottarien kulkue astelee tähän teurastusaitaukseen.

Kuularuisku käyttäjineen odottaa äskenkaivetun haudan reunalla saalistaan.

Vielä joku askel . . .

”Seis!”

Kulkue pysähtyy.

”Kuularuisku on vietävä kauemmaksi”, kuuluu päällikön määräys, ja hän jatkaa: ”sillä meillä on tänään tavallista enemmän tehtävää. Onhan tänään kesän ensimmäinen juhlapäivä ja vapaa valkoinen Suomikin tahtoo uhrata runsaan veriuhrin ensimmäiselle juhlapäivälle, joka sen vapautta on todistamassa!” Tätä sanoessaan katsahtaa hän naisiin ja naurahtaa ivallisesti.

Naiset asetetaan rinnakkain vastapäätä kuularuiskua, jonka takana käyttäjä kiiluvin, vertahimoavin silmin odottaa käskyä, joka on hänelle antava tilaisuuden tehdä mielitehtävänsä ”kapinan kukistamisen tarkoituksessa”.

”Alkakaa!”

Tr tr trrr rrrr . . .

Voihketta, sadattelua, syytöstä ja kirousta naisjoukosta. Toiset lyyhistyvät kokoon, ennenkuin kuolettava luoti on heidät lopullisesti saavuttanut, mutta kuularuiskunkäyttäjällä on kyllin taitava heidät sieltäkin tavoittamaan.

Vielä joku silmänräpäys ja kaikki ovat kaatuneet . . .  
Hiljaisuus . . .

Nuori, kultakutrinen tyttö nousee istumaan, niin että verinen rinta näkyy yli toisten kaatuneiden ja huutaa heleällä, mutta uhmaavalla äänellä:

”Oi teitä, te konnat, jotka verta janootte! Oi teitä, jotka aatetta tappaaksenne ihmisen tapatte! Uusissa merkeissä on Suomen työväki tämän jälkeen nouseva vapautta ja oikeuttaan hankkimaan. Niin, uusissa merkeissä . . . tulevaisuutta . . . suurien . . . aatteiden johta-

mana . . .” Hän laskeutuu maahan ja verinen rinta korahtaa viimeisen kerran.

Valkoiset olivat jääneet kuin kivettyneinä kuuntelemaan tytön huutoa ja tytön vaivuttua maahan oli heidän vaikea saavuttaa entinen kivettynyt sieluntilansa. Päällikkö rohkaisi kuitenkin itsensä ensimmäiseksi, otti mauseripistoolin kotelostaan ja ampui sinne tänne joitakin laukauksia. Tämä ”ihmisrakkautta” osoittava teko oli tosin turha, sillä kaikki olivat jo kuolleet . . . kuolleet ja kylmenneet . . .

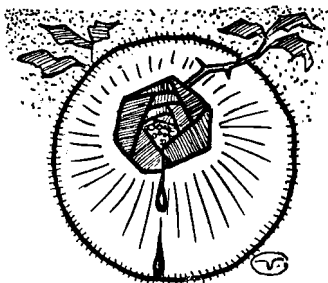
— — — — —

Päivemmällä tuotiin joukko miesvankeja, jotka kantivat siskojensa, äitiensä, rakastettujensa tai ehkä taistelutovereittensa veriset ruumiit hautaan.

He peittivät haudan, sydänten itkiessä kyyneleitä . . . kaihon, pettymyksen kyyneleitä.

Oli hiljaista . . . Vain tuuli soitti suruhymniänsä. Se soitti velvoituksen säveliä jälkeenjääneille veljille ja sisarille.

*M. Lanz.*





Olin säilynyt kansalaissotaa seuranneesta terrorista ja oleskelin Helsingissä, sillä kotipaikkakunnalle meno olisi merkinnyt samaa kuin vapaaehtoisesti antautua kidutettavaksi. Elokuun 5 p:nä 1919 kävellessäni Siltasaarekadulla hyökkäsi eteeni mies, ja aseella uhaten tiedusteli nimeäni. Ihmettelin mitä hänellä on sen kanssa tekemistä, oliko tarkoitus anastaa rahani? Kinastellessamme saapui paikalle passipoliisi ja vaadin häntä ottamaan haltuunsa päällehyökkääjäni. Silloin suostui tämä näyttämään paperinsa, Terijoen rajakomendantin antama valtakirja lentävä-etsivä Tammiselle. ”Mennään poliisi-asemalle”, komensi poliisi. Lähellä seisova, polkupyöräänsä nojaava mies sai seurata mukana. Poliisi-asemalle saavuttua kutsuttiin minut ensiksi kuulusteluun. Pöydän takana

istui pitkäviiksinen, karkean näköinen mies, joka tiedusteli olemustani syntymästäni saakka. Saatuaan kaikki vastaukset tahtoi hän nähdä passiani. Minulla sattui olemaan passi Juho Vainion nimelle. Annoin sen hänelle. Passiin oli kuitenkin tullut pieni erehdys, sillä ikäni oli passiin merkitty kymmenisen vuotta nuoremaksi. Seli-tin, että siihen oli tullut väärä merkintä ikäni suhteen. Sen jälkeen lausui pidättäjäni: ”Tämä mies vangitaan ja toinen tarkastetaan.” Sain poistua käytävään ja keralani pidätetty Oivo — sain myöhemmin kuulla, että se oli hänen nimensä — kutsuttiin sisään. Käytävää var-tioitsi yksinkertaisen näköinen poliisikonstaapeli. Minulla oli papereita, joitten en missään tapauksessa olisi suonut joutuvan vangitsijoiden käsiin ja katsoin nyt hetken tul-leen niistä vapautua. Kysyin sen vuoksi heti käytävään tultuani klosettia. Auliisti sen poliisi neuvoikin, eihän hän ymmärtänyt siinä minkään sotajuonen piilevän. Tyh-jensin kiireisesti taskuni klosetin vesiputkeen. Aika pal-jon niitä papereita olikin, sillä putki tuli aivan täyteen, vaikka työnsin käteni niin pitkälle kuin yletyin. Ei ollut aikaa muuta tehdä, sillä tiesin hyvin, että jos pidättäjäni saa nähdä minun käyneen klosetissa, seuraa siitä tarkas-tus siellä ja niin ei saisi tapahtua. Tultuani takaisin kut-suttiin minut heti uudelleen sisään ja tehtiin perinpohjai-nen tarkastus. Missä ei mitään ole, ei siitä etsiväkään mitään löydä. Lompakko, muistikirja ja suojeluskunta-laisen käsikirja olivat ainoat, jotka kelpasivat, kellon ja muut pikkuesineet sain pitää mukani. Tarkastus oli päättynyt tuloksettomasti ja minut passitettiin puoli-pimeään koppiin.

Istuin hämärässä kopissa ja aprikoin asemaani. Ensimmäisessä ottelussa olin suoriutunut voittajana, mutta koh-

taloni ei silti näyttänyt valoisalta. Tiesinhän olevani tekemisissä surullisen kuuluisan Suomen ohranan kanssa, jolle tuskin keskiaikaiset kidutuslaitokset voivat vetää vertoja, minkä sainkin kokea, kuten tässä kertomuksessa myöhemmin selviää. Tunnin ajan kopissa oltuani käskettiin minut ulos ja vietiin automobiiliin, jossa jo Itkonen ja Oivo istuivat. En ollut aavistanutkaan, että Itkonen myös oli vangittu. Olin ollut hänen seurassaan viimeksi edellisenä päivänä. Saattajinamme olivat etsivät Hamberg ja Sandström sekä eräs kolmas vanhempi mies, jota en myöhemminkään tullut tuntemaan. Matkamme vei Ratakadulle. Siellä merkittiin taas nimemme, asuntonne y.m. kirjoihin. Minä en muistanut asuntoani Lahdessa, jossa passini näytti asuntoani olevan. Vastasin siis ylimalkaan asuvani siellä torin varrella. Tämä ei kuitenkaan tyydyttänyt etsiviä, koska minut raahattiin erikoiskoppiin, jossa etsivä Hamberg lausui:

— Kyllä se on sillä tavalla, Vainio, että on sanottava asuntonne siellä Lahdessa.

Kysyin, mitä sitte seuraa, jos en sano.

— Kyllä täällä saadaan puhumaan, oli vastaus, johon Sandström lisäsi:

— Täällä ei otetakaan henkeä heti, vaan siinä on kärsimistä, ennenkuin se lähtee.

Sanoin, että kyllähän kuolema kidutuksesta vapauttaa, ettei se minua peloita, mutta koska te tuommoisen asian takia kehtaatte uhkailla, niin se on Rautatienkatu 2.

— Tiesipä se Vainio asuntonsa, — hymyilivät etsivät, — kun kovalle pannaan. Minä hymyilin myös, sillä en tiennyt, onko Lahdessa edes sennimistä katua.

Kolme päivää sain nyt olla rauhassa, sitte vietiin Albertinkadulle. Hakijoina olivat Hamberg ja Sandström.

Mennessä tiukkasivat he taas nimeäni, sanoivat olevansa selvillä, ettei se ole Vainio. En ruvennut heille tekemään selkoa, vaan ilmoitin lyhyesti sitä nimeä nyt käyttäväni. Menimme kahden huoneen läpi kolmanteen, joka sijaitsi pihan puolella. Huone muistutti hollitupaa tai kolmannen luokan kapakkaa. Miehiä istui tuoleilla ja pöydillä ympäri huonetta hatut päässä ja paperosseja poltellen. Vaalea herrasmies asettui pöydän taakse, selaili papereitaan vähän aikaa ja kysyi sitten minulta:

— Sanokaapa, mikä on nimenne?

— Vainio, vastasin.

— Ei se ole Vainio. Me olemme ottaneet Lahdesta selvän, eikä siellä ole koskaan asunut sen nimistä miestä.

— Sepä vahinko, vastasin. Olen kyllä aikaisemmin käyttänyt toistakin nimeä.

— Sanokaa se!

— Hupli, sanoin rauhallisesti.

Vastaukseni näkyi hämmästyttäneen herroja pahasti, sillä vähään aikaan eivät he kyenneet mitään sanomaan. Sandströmin muisti palasi ensin ja hän kirjasi: Väinö Hupli.

— Oletteko Väinö Hupli? kysyi tutkijanikin.

— En ole, vaan Jalmari, vastasin.

Tutkijani kutsui nyt puhelimella tuomari Hukkista saapumaan pian. Hetken kuluttua tämä saapuikin ja alkoi kuulustelun. En osannut kaikkiin kysymyksiin herrojen mieliksi vastata, enkä luule, että sitä olisi kukaan kuolevainen voinut tehdä, niin paljon ja moninaisia niitä tehtiin.

— Eiköhän tietäisi, jos otettaisiin pamppu, sanoi joku etsivistä.

— Ovatko pampun avulla paremmin tietäneet? kysyin.



- Kyllä ovat tietäneet, vastattiin.
- No mitäpä sitte muuta kuin koetatte, sanoin.
- Ymmärtäähän Hupli leikin, sanoi tutkijani. Ei täällä ketään ole lyöty.

Vanhoja ja uusia kapinoita siinä udeltiin, kyseltiin kirjapainoja ja olenko minä "Veikko" tai tunnenko minä "Veikon". Kapinoista en tietänyt, kansalaissodan vaan. Kirjapainoja tiesin: Sosialidemokraatin ja Hufvudstadsbladın, veikoista tiesin Väinön, Eemelin ja Eetun.

— Sinä saat ottaa tämän miehen tutkittavaksesi, sanoi Hukkinen sille, joka oli pannut kuulustelun alkuunkin. Tuomari Leppäseksi hänet minulle eräs etsivä esitti. Tämä Leppänen tutki pari kertaa, eikä siinä muuta uutta ilmennyt kuin että Itkosen puheen perusteella myönsin tulleeeni Venäjältä helmikuulla 1919, kun sitävastoin aikaisemmin olin sanonut tulleeeni jo syksyllä 1918. Sitten vietiin minut lyhyen vääräsäärisen miehen, kanslisti Nikanderin luo, joka luki muutamia raporteja, joissa kolme miestä oli todistavinaan, että olin kiihoittanut punakaartiin. Hän ilmoitti lopuksi:

— Teidät siirretään lääninvankilaan odottamaan oikeuden päätöstä. Uskoin jo verrattain helpolla päässeeni ohranan kynsistä. Tämä uskoni kuitenkin osoittautui auttamattoman vääräksi.

Viikon päivät sain olla lääninvankilassa Katajanokalla, kun Hamberg ja Sandström taas tulivat noutamaan minua. Albertinkadulle sitä mentiin. Käsitin, että asiasani alkoi toinen vaihe. Pöydän takana istui tällä kertaa Nikander.

— Tunteeko Hupli Haapalaisen, kysyi hän tiukasti.

Minulta oli jo aikaisemmin kysytty samaa, siksi vastasinkin, että eikö jo kerta antamani vastaus riitä.

— Haapalainen sisään, komensi Nikander. Ja Haapalainen tuotiin. — Onko Hupli käynyt kaupassasi Katajanokalla? kysyttiin Haapalaiselta.

— Niinkuin olen sanonut, niin kaksi tai kolme kertaa, valehteli tämä onneton itku kurkussa. Huomasin, että tuota heikkohermoista miestä oli rääkätty kovasti. Sen osoitti jo hänen ulkomuotonsakin.

— Eikö Huplia nyt hävetä, kun valehtelee? kysyi Nikander.

— Minulla ei ole mitään häpeämistä, mutta se, että olette rääkänneet miehen siihen tilaan, ettei tiedä mitä puhuu, on asia, jota tuomarinkin pitäisi hävetä.

Silloin julmistui tämä raakalainen, paiskasi äkäisesti kirjansa kiinni ja sanoi:

— Kyllä sinä saatana vielä puhut! Sen jälkeen alkoi hän ruotsiksi keskustella Hambergin ja Sandströmin kanssa. En ole täysin ruotsinkielen taitoinen, mutta sen verran ymmärsin, että pieksemiseni oli kysymyksessä ja toimeenpano lykättiin seuraavaan aamuun, kuten minulle ilmoitettiin. Vietin levottoman yön kopissa, joka oli niin tarkkaan tyhjennetty, ettei edes olkia oltu jätetty, vaan sain virua kylmällä lattialla ilman makuuvaatteita, vilusta väristen. Aamulla klo 1/4 aikaan saapuivat Hamberg ja Sandström noutamaan minua. Albertinkadun ohranaan saavuttua olivat siellä ovet vielä lukossa. Vanha puhdistajavaimo avasi oven. Menimme samaan huoneeseen, jossa olin ennenkin ollut. Hetken perästä saapui sinne Blomberg pullollinen spriitä mukanaan. Sandström haki vesikarahviinin ja lasit ja herrat istuivat pöydän ääreen nauttimaan. Minut käskettiin viereiseen huoneeseen, ovi jätettiin auki, että voivat pitää minua silmällä.

Kun pullo tyhjentyi, saapui Sandström luokseni käsiraudat kädessä ja sanoi:

— Hupli viedään nyt toiseen taloon. Pannaan nämä käsiin. — En tiedä miten olin niin typertynyt, että annoin hänen ilman vastarintaa panna raudat käsiini. Vasta kun hän alkoi niitä ruuvata lihaksieni sisään, huomasin, minkä tyhmyyden olin tehnyt. Huomautin, ettei hän niitä enään tiukkaisi. Tämä roisto vain nauroi ja sanoi:

— Ei se mitään. Huplilla on vain niin paksut kädet.

Sen jälkeen haki hän vanhan likaisen palttoon ja pampun, kuminen, noin 60 senttimetriä pitkä, johon ympäri oli kierretty sormenpaksuista nuoraa. Toisetkin saapuivat nyt huoneeseen.

— Joko Hupli nyt tietää sen, mitä kysytään? alotti taas Sandström.

— Mitä te sitten tahdotte minun tietävän? kysyin.

— Kuka on "Veikko"? Missä on kirjapaino? Mihin käyvät avaimet, jotka otettiin taskuistanne? Ja oletteko käynyt Haapalaisen kaupassa?

— Olen jo kerta niihin kysymyksiin vastannut, ja enempää en voi niihin sanoa.

— Eihän Oivokaan mitään tiennyt, kun ensi kerran oli täällä, mutta kun tuotiin uudestaan ja pantiin käsiraudat käteen, niin kylläpä poika puhui, kehuskeli Sandström.

— Mitä se sitte puhui?

— Se kertoi, missä Huplilla on se huvila, jossa suoje-luskuntalainen kirjapainoa käyttää ja mistä hän kuljetti lentolehtisiä Haapalaisen kauppaan.

— Ei suinkaan se teille ole satuja ryhtynyt kertomaan, vastasin.

Samalla sattui pampun isku sääreeni, likainen palttoo lensi pääni yli, tartuttiin päähän ja jalkoihin kiinni, sekä kaadettiin yli pöydän. Iskuja satoi selkääni voimakkaasti, ne tunkeutuivat luihin saakka. Päätäni puristettiin lujasti, luulin tukehtuvani siihen paikkaan. Jalkani olivat kuin ruuvipuristimessa. Sandström heilutti pampppua ja kehäsi:

— Minä lyön kovasti. Olen urheilumies.

En kykene kuvaamaan sitä tuskaa, jota tunsin; koko ruumiini oli kuin tulella. Tein epätoivoisen ponnistuksen ja onnistuin saamaan käsiäni sen verran liikkumaan, että saatoin painaa käsiraudoilla Hambergin käsiä, jolloin hänen otteensa heltisi, ruumiini heilahti ja putosi lattialle. Iskuja satoi yhä, olin kumminkin saanut suuni vapaaksi, joten saatoin huutaa. Kuinka kauan tätä kesti, en osaa sanoa, sillä tunsin menettäväni tajuntani. Verta tuli suustani, huutoni heikkeni, enkä enää voinut jäsentäkään liikuttaa. Tulin taas tajuihini, kun minua potkaistiin ja sanottiin:

— Nouse ylös siitä.

En kumminkaan kyennyt omin voimin liikahtamaan, jolloin kiduttajani nostivat minut tuolille istumaan, seisomaan en olisi kyennytäkään. Raudat päästettiin käsistäni, mutta olivat ne ehtineet puristaa syvät vaot ranteesiini, jotka vielä kahden viikon kuluttua näkyivät. Puhdistajavaimo kävi kuivaamassa veren pois lattialta, kun Hamberg ensin oli koettanut sitä saappaallaan pyyhkiä, onnistumatta kumminkaan.

— Kyllä huuti kovasti, sanoi vaimo poistuessaan.

— Täällä teitä vain lyödään, mutta kun sitte viedään Viipuriin, niin siellä teidät syödään elävältä, alotti Sandström keskustelun. Johon Blomberg lisäsi:

— Teitä piestään nyt joka aamu ja viedään sitten rajalle ja pannaan karkaamaan.

— Minkäpä sille voin, tehkää kanssani miten haluatte, sanoin. Ratakadulle mentäessä sanoi Sandström:

— Jos punaiset vielä tulevat valtaan, niin silloin me ammumme kuulan kalloomme.

— Ei silloin enää piiskureita tarvitakaan, vastasin minä.

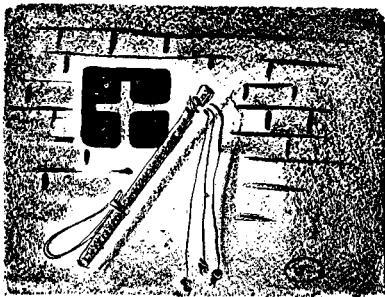
Ratakadulla sain virua taas viikon. En voinut istua enkä maata, selkäni oli aivan mustana ja pakotti kovin. Monta kertaa ajattelin lopettaa päiväni. Asetin kravattinauhani ilmajohtoon ja sovitin sitä kaulaani. Elämisen halu oli kuitenkin voimakas ja päätin vielä koettaa kestää, ja jos sitte en jaksa, niin hyvästi, maailma. Odotin joka aamu piiskureita ja se sai ruumiini vapisemaan. Viikon kuluttua he taas saapuivatkin samaan aikaan kuin edellisellä kerralla. Pamppu ja raudat olivat taas valmiina. Päätin nyt koettaa kompromissitietä, sillä ruumiini ei mitenkään olisi pamppua jaksanut kestää. Keskustelun tulos oli se, että muista vaatimuksista luovuttiin, kun vaan ilmoittaisin, että olen käynyt Haapalaisen kaupassa ja mihin käyvät avaimet. Kun Nikander oli vakuuttanut, että räökkäys lopetetaan, suostuin nämä kertomaan ja olihan siinäkin valhetta kerraksi. Kumminkaan en vielä päässyt rauhaan. Useampaan kertaan käytettiin kuulus-telussa ja uhkailtiin, vaikkei enää lyöty. Huvittavalta minusta tuntui niiden suuri epäluulo Tanneria, Hakkilaa ja velimiestäni kohtaan. Kun erään avaimistani saivat sopimaan veljeni oveen, olivat vakuutettuja siitä, että toiset käyvät Tannerille ja Hakkilalle. Ja kyllä nekin nimensä kuulivat, olisivatpa vain itse olleet kuulemassa.

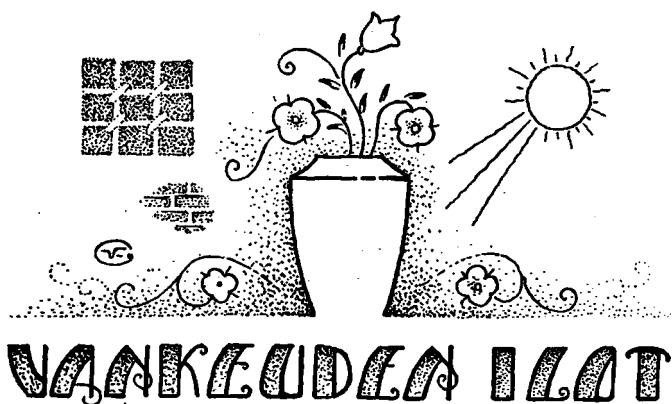
En ole koskaan tuntenut itseäni niin iloiseksi asunnon

vaihdoksesta kuin päästyäni pois tuosta kauhun paikasta, vaikka uusikin oli vankilan selli.

Kuvaavana seikkana mainitsen vielä, että kun valituksen johdosta Ritavuoren määräämä tutkinto totesi pahoinpitelyn tapahtuneen ja ilmoittivat pahoinpitelijät rangaistaviksi, saapuivat nämä oikeuteen ja valallaan vakuuttivat, ettei mitään pahoinpitelyä ole tapahtunut. Eikä heitä myöskään ole rangaistu. Tutkintopöytäkirjoja ei eduskunnan jäsenkään ponnisteluistaan huolimatta kyennyt hankkimaan. Todettiin, että pahoinpitely on tapahtunut, mutta kutka sen toimittivat, sitä ei sanottu. Sellaista oli minun kokemukseni mukaan valkoinen oikeus.

*Jalmari Hupli.*





# VANKEUDEN ILAT

(Muistiinpanovihkosta.)

Merkillinen otsikko tällä kyhäyksellä — eikö totta? Voiko ihminen tosissaan ja täydellä järjellään ollen puhua vankeuden ilosta? Onhan vankeuden tarkoituksena ankean mielialan synnyttäminen. Ja kertovathan kaikki vankilakuvaukset piinasta, ruumiin ja sielun kärsimyksistä. Löytyisikö tuskan vastakohtakin: ilo, vankeuden ilo?

Löytyy! Se tulee toisinaan, tiesi mistä, mutta tulee joka tapauksessa. Se tulee hiljaa hiipien ja asettuu rintaan yhtä herttaisesti, kuin kauan kierrellyt ihmislapsi asettuu syntymäkotiinsa, jonne hän pitkien vuosien kuluttua on elämää kokeneena palannut. Ja silloin täyttyy vangin sisin pyhästä hartaudesta, jonka lähtökohtaa ja tekijöitä asianomainen ei voi saada selville.

Syvän kiitollisuuden tunne siinä hartaudessa on kuitenkin pääasiallisimpana aineksena. Olet kiitollinen, tietämättä kuitenkaan mistä sitä olisit. Siitäkö ehkä, että

vielä elät ja hengität? Et, sillä tuntuupa siltä, että pian tapahtuvasta kuolemastasi olisit kiitollisempi. Eikä se ole terveydenkään aiheuttamaa mielihyvätunnetta, sillä tällainen juhlahetki saattaa tavata sinut silloinkin, kun sairaana lojut koppisi kurjalla vuoteella. Et pääse eritelytietä selville ilosi olemuksesta, sillä se riemu, joka sinua kohti kiirehtii, näyttää tulvivan kaikkialta, koppisi kaltereistakin, joiden pitäisi olla omiaan synnyttämään vain kammottavia mietteitä.

Se ei ole tietoisuutta siitä, että sinä *olet* ja kuitenkin, se on sitä. Se *ei ole* sitä sentakia, koska ilosi on niin syvää, että sinä tahtoisit olla *olematon*, ja se *on* sitä siksi, koska tunnet mielihyvää sen johdosta, että *olet* osa kokonaisuudesta. Se on atomin iloa ajattelevassa ja toimivassa persoonassa. — Mutta kynähän on niin kömpelö väline tämänlaisten asioiden esille tuomiseksi.

En kuitenkaan malta olla jatkamatta. Onnistuisinko osaksikaan, jos sanoisin, että sinä tunnet samanlaista olemisen iloa, kuin yksinäinen, vienoin soittimen ääni mahtavassa sinfoniassa. Senkin ilon kuvittelen perustuvaksi siihen, että se saa kaikkine erikoisominaisuksineen hukua sävelvirtaan. Ja vertaus vesipisarasta kosken kuohussa käy laatuun myöskin, luullakseni. . . . Mutta kuitenkin ovat nämä kuvat vielä liian karkeita. Niissä on toisessa ainetta, toisessa muuta aistittavaa. Vaan pääsimmeköhän lähemmäksi, jos sanoisimme, että sinun riemusi on verrattavissa happierän riemuun, happierän, jonka puu imee erääseen tuhansista lehdistään, happierän, joka katoaa — ei katoa, vaan muuttuu. Ja miksi se muuttuu? Olemme tulemassa perille: Se muuttuu elämän edellytyksestä aistimin tunnettavaksi *elämäksi*.



Näyttää todellakin, kuin henkisen rikkautemme Sesam näin avautuisi. Uuden yhteiskuntaelämän happi näissä ”Kuolleissa taloissa”. Miten ihanaa! Luulisitko, vapaa toverini, että näin on? Jos myönnät luulevasi, niin silloin olet myöskin osallinen vangin ilohetkistä. Olemme kätkössä, olemme kadotettuja, häipyneitä. Mutta aikain tuuliin saattaa meistä eritä eteeristä elämää, mikä suotuisiin olosuhteisiin jouduttuaan voi antaa vauhtia tulevaisuuden ylenemiselle. Jos tämän voisimme pitää tosiasiassa, niin kuinka rajattomasti riemuitsisimme. Sillä nytkin jo, kun arasti uskallamme sellaista osaa ajatella, valtaa meidät hiljainen, mutta samalla niin sanomattoman suloinen ja autuaallinen onnen tunne.

Ja olkoon, että tämä kaikki on harhanäkyä. Olkoon, että meitä ei tarvita enää edes happena hyödyttämään tulevaisuuden historian puutarhoja — me kuitenkin aina silloin tällöin nautimme kainosta ja epäitsekästä onnesta, pyydämme saada kadota, mielihyvän tuntein poistua sen suuren tieltä, mikä *tuleva on* ja minkä tulemista kukaan ei voi estää.

Uskovaiset uneksuvat persoonallisesta ylösnousemuksesta. Miten itsekästä ja poroporvarillista tuo! Me harvoina onnen hetkinämme nautimme katoamisen heikymästä — ei niin kuin ihminen, joka toivoo kärsimystensä päättymistä — vaan, vaan — niin, toveri, kuvat loppuvat, hienoimmatkin vertaukset tuntuvat karkeilta. No, annetaan olla — —

Mutta jotakin sentään vielä. Henkistä sairautta ja hempeämielisyyttä tämä ei ole. Eikä myöskään alistumista, täytymyksen tyytymystä. Jos voisin tästä riemusta kirjoittaa, niin kuin tahtoisin, niin siinä kuulain

sielukkuus muodostaisi ilmapiirin, jossa kaikuisi eheän malmin soinnukas ja kumea jymy. Mutta minä en siihen kykene — sanonpahan vain lopuksi: älkää meitä ainoastaan säälikö, vaan kadehtikaa myöskin, sillä meillä on tavaraa, jota ei raiskaa ruoste eikä kalva koi. On ilo, mikä kärsimysten korvaukseksi tulee vangituille lahjana jumalilta.

*Yrjö Mäkelin.*





Entiseen aikaan — ennenkuin Suomen valkoinen mies oli käynyt ”vapaussotansa”, täyttänyt lukuisat sorakuopat työläisluokkamme maallisilla jäännöksillä ja pistänyt tappamatta jääneestä Suomen kansan osasta lähes puolet vankileireihin — katseltiin vankilassa ollutta miestä kokolailla toisin silmin kuin sellaista kuolevaista, jonka papin-kirjassa luki: rokotettu ja puhdasmaineinen. Tavallisesti oli sellaisesta retkestä seurauksena, että mies katsottiin merkityksi loppuijäkseen. Muistanpa itsekkin, millä pelonsekaisella kunnioituksella poikasena katselin ensi kerran oikeata rautavankia. Mielestäni ei minulla ollut vähintäkään halua olla hänen housuissaan.

Mutta maailmassa on viime aikoina paljon muuttunut. Kun lähes puolet kansasta on käynyt vankilakurssin läpi, ei vankila heille tunnu enään niinkään ihmeelliseltä laitokselta, niin omituinen ja omalaatuinen kuin sen sisäinen yhteiskuntajärjestys onkin. Ja kun itsekkin olen

saanut tehdä matkan Viipurista Helsinkiin tukevat jalkaraudat kintuissa, niin on rautavankikin menettänyt silmissäni kaiken mielenkiintonsa. Kaikkeen näet tottuu tässä maailmassa. Talon tapoihin totuttuaan alkaa valtion täysihoitolainen vähitellen huomata huvittaviakin piirteitä tuon korkealla muurilla ja piikkiaidoilla eristetyin yhteiskuntansa elämässä. Kun tässä esitän jonkun pikapiirroksen täysihoitolaisen mieleen jääneistä kokemuksista, niin älköön ihmeteltäkö, jos asioita ei ole aina katseltu siltä vakavalta kannalta, jonka kuritushuonevangin synkkä "ammatti" oikeastaan edellyttäisi.

### *Ensimmäiset kokemukset.*

Kun ensikertalainen pistetään kuuluisana "valkaisu-kesänä" valkoisen Suomen verrattomaan piikkilankahäkkiin, annetaan niinimatto patjaksi ja toinen peitteeksi, niin vetää se ensi aluksi silmät jonkun verran pyöreiksi. Tällaisillako vehkeillä sitä todellakin täytyy ryhtyä elämäntaivalta ainakin toistaiseksi jatkamaan. Yhtenä "pahimmista" on kuitenkin kunnia saada aivan yksityinen huone, joten siinä suhteessa olen edullisemmassa asemassa kuin monet muut saman kohtalon alaiset, joiden on täytynyt retkensä aloittaa kymmenien asumissa yhteishuoneissa, joiden nurkassa oleva kaikille välttämätön "maalaisliiton vaaliurna" pilaa ilman miltei mahdottomaksi. Sairaanhoidajattaren välityksellä saan sittemmin oikeat vuodevaatteet, joten elämä siltä puolen alkaa tuntua melkoisen helpommalta. Kun vähän myöhemmin saapuu samaan, tarkasti vartioituun murjuun toinen niinikään paha punikki, niin tulee liika yksinäisyyskin pois-tetuksi. Tottumattomuus talon komentoon on eräänä

päivänä aiheuttaa minun saamaan lahtaripäällikön nyrkin ''päin pläsiäni'', kuten hän suvaitsi sanoa, kun uskalsin ulkona vaihtaa jonkun sanan vartijan kanssa. — Niihin aikoihin oli tapana antaa punikkien ''karata'' sillä yleisesti tunnetulla seurauksella, joka ei lähempiä selityksiä kaipaa. Minullekin nähtävästi valmistettiin sellaista tilaisuutta, koska eräänä iltana kuulin oveni takana nimeäni mainittavan ja sanottiin, että lukko kyllä avataan, itse saan sitten pitää huolen karkuun pääsemisestä. Olin kuullut samanlaisia karkaustapauksia, joten pidin parhaana kiittää vain tarjouksesta.

Lyhyen vankileirikokemuksen jälkeen annettiin vuorokauden kestävä kurssi myös etsivän osaston putkassa, jossa seurakseni oli valittu kaunis kokoelma Merkuriusjumalan palvelijoita. Toiset olivat nähtävästi alallaan jo varsin pitkälle kehittyneitä, toiset vasta alottelija-asteella. Niinpä oli eräs heistä syytettynä ainoastaan varastetun tavaran salaamisesta. Kun hän näytti olevan vähemmän varustettu siinä epätasaisessa taistelussa, joka oli alkava hänen ja oikeusviranomaisten välillä, niin katsoin asiaksemi antaa hänelle joitakin menettelyohjeita, joista hän toisissa olosuhteissa olisi ehkä saanut suorittaa maksun asianajajalle. Että joukossa oli myös vanhoja tekijöitä, siitä sain käsityksen m.m. siitä, että eräällä oli taitoa ''puhaltaa'' vartijan pöydältä eteisestä Fennia-laatikko käydessämme aamulla kasvojamme pesemässä. Vartijan silmät sattuivat olemaan kiintyneinä jonnekin muualle ja silloin käveli paperossilaatikko miehen taskuun. Tosin siitä tuli tiukka kysely vähän myöhemmin, mutta eihän paperossilaatikkoo kukaan ollut nähnyt, kuten luonnollista oli.

Kaikki asianomaiset mutkat tehtyä löysin eräänä syksyisenä päivänä itseni Sörnäisten kuritushuoneelta, jossa ne muutkin kaikki pahimmat säilytettiin. Siellähän se "ansaittu palkkakin" sitten annettiin. Täällä kiintyi huomio ennen kaikkea sosialidemokraattisen ryhmän jäseniin, jotka "pyörivänä parlamenttina" saivat puoli tuntia päivässä tallustella ympyrässä vankilan pihalla palkkioksi siitä, että yleensä parhaansa mukaan olivat koettaneet ehkäistä vallankumouslaineemme nousua. On mielenkiintoista seurata sitä päämaalitonta taivallusta sivultakäsin. Yrjö Mäkelin tallustelee selkä suorana, kädet selän takana. Eetu Salin kävelee etukumarassa pitkin konkariaskelin ja kädet edestakaisin heiluen, nuo samat kädet, joita hän puhuessaan on monta kertaa pyyhkäissyt vastakkain ja kehaissut: Sosialismi Suomessa alkoi siitä, kun Eetu Salin meni suutarinoppiin. Jussi Kujala harppailee kuin kyntömies auransa jäljessä, Jalavan Os-kari pistelee lyhyillä takaulottimillaan minkä ehtii, ettei vaan sakista jää, Lankilan Jukka heittää ohimennessään ärsyttelevälle vartijalle myrkyllisen vastasanan j.n.e. Sama karuselli pyörii päivästä päivään ja aina puhutaan, että eiköhän sitä pian mennä...

### *Unohdettu hyvätyö.*

Sörkässä ollessani kuulin eräältä vankitoveriltani jutun, joka taas kerran osoittaa, kuinka hyvätyöt, jotka olemme lähimmäisillemme tehneet, usein tulevat unohdetuiksi, kun taas päinvastaiset tekemme kaikin keinoin tulevat muistossa pysytetyiksi. Kertojani oli mies yli keski-ijän, itsensä valkokenraali Mannerheimin kasvin-kumppaneja. Poikavuosinaan oli tämä nyt elinkaudek-

seen kuritushuoneeseen tuomittu punakaartilainen tehnyt tulevalle kenraali ja kunniatohtori Mannerheimille erään tärkeän palveluksen, jonka herra kenraali matkatessaan sitä laveata maailman tietä oli kerrassaan unohtanut.

Jokainen tietysti käsittää, että Mannerheimkin joskus maailmassa on ollut nuori ja että hänelläkin on sykkinyt tunteellinen sydän, vaikka se sittemmin onkin käynyt kuivaksi ja kovaksi kuin huonosti parkittu pohjanahka. Miksipä muuksi kuin tunteellisuudeksi voi sanoa sitä, että kehittymistilassa oleva miehenalku alkaa katsella paremmalla silmällä kauniimman sukupuolen edustajaa, vaikkapa tämä huomion esine sattuisi olemaan niinkin alhaisella portaalla yhteiskunnassa kuin karjapiikana. Niin omituisesti se vaan kerran maailmassa oli tapahtunut, että tuleva kenraali oli Louhisaaren kartanon karjapiihassa kisaillut karjapiian kanssa, jossa työssä kysymyksessä ollut kertojani oli ollut avullisena, mikä on inhimillisesti hyvin ymmärrettävää, olkoonpa kysymyksessä paroonin alku tai proletaari. Mutta siinä karjapiian jäljessä juostessaan oli tulevalle tsaarilliselle hovimiehelle ja myöhemmin vapaan Suomen "Valkoisen ruusun" ritarille käynyt niin ohrasesti, että hän oli kompastunut ja kaatunut istualleen erääseen lehmän jättämään "nimikorttiin" — lehmillä kun on sellainen paha tapa, että ne jättävät nimikorttejaan sellaisiinkin paikkoihin, jossa tunteileva herrasmiehenalkukin sattuu joskus liikkumaan.

Tapaus oli epäilemättä tunteita jäähdyttävä ja kertojani sanoi sen vetäneen nuoren paroonin naaman vähemmän tyytyväiseksi. Silloin ei auttanut muu kuin hänen ryhtyä paroonin housuja puhdistamaan vihreästä aineesta, vahingon aiheuttajan heittäessä ilkamoivia silmäyksiä hei-

hin molempiin. Ja aikansa työtä tehtyään olikin hän saanut housut siinä määrin puhtaiksi, että nuori Mannerheim voi lähteä ihmisten ilmoille, ehkä sentään hiukkasen asianomaisella hajulla varustettuna. — Kuinkahan olisi käynytään, jollen minä silloin olisi puhdistanut kenraalin housuja? — filosofeerasi kertojani. Tuskinpa hän niillä haisevilla housuilla olisi kelvannut edes tsaarin hoviin hoviherraksi, eikä miehestä siis olisi voinut tulla kenraalia. Niin olisi valkoinen sotakin jäänyt voittamatta eikä meillä olisi tilaisuus juhlia voittoisaa kenraalia, ei vihkiä häntä kunniatohtoriksi eikä pitää hänestä muutaakaan melua. Ja kuitenkin on tämä sama mies unohtanut tuon hyvän työni niin tarkoin, ettei päästä minua ristikon takaa pois, vaikka hänellä siihen olisi valta milloin tahansa.

Näin tuumiskeli tuon unohdetun hyväntyön tekijä Mannerheimin valtakaudesta Sörkässä istuessaan. Ja mielestäni oli miehellä täysi oikeus ihmettelyyn. Sillä jos minä olisin ollut Mannerheimin sijassa ja minulle joskus olisi tehty moinen palvelus, niin omin käsin olisin häneltä käynyt sellin oven avaamassa.

Mutta kiittämättömyys on maailman palkka.

### *''Kasvatusta.''*

Tällä retkellä ollessaan on punikki saanut tutustua useampaankin kasvatustaipaikkaan. Meistä kun pitäisi kai-kista vielä koettaa tehdä hyödyllisiä porvarillisen yhteiskunnan kansalaisia, niin on valkoinen setä koettanut meitä kuljetella vankilasta vankilaan, jotta täydellisesti oppisimme tuntemaan hänen hyvät tarkoituksensa meihin nähden. Ja varmaankin ovat nämä matkat olleetkin



hyödyllisiä, sillä siten on saanut mitä moninaisimpia kokemuksia. Kuka tahansa meistä nyt tuntee maamme vankilakomennon niin tarkalleen, ettei sitä tarvitse mennä toiselta kysymään. On tutustuttu vankilavirkamiehiin ja heidän tapoihinsa, joten jokainen voi milloin tahansa ryhtyä luennoimaan vankilaimme sisäisestä järjestyksestä aivan tyhjentävästi.

Kun vankilain tarkoituksena on kasvatus, niin on niissä myös kasvatusvirkamiehiä. Sellaisia ovat papit ja opettajat. Lappeenrannan työvankilassa ollessamme kiinnitimme erityistä huomiota näihin kasvatustuoliin. Molemmat olivat tavallaan mielenkiintoisia, sillä he kuuluivat vanhuutensa perusteella vankilan vakinaiseen inventaarioon. Opettajan kanssa oli ilo seurustella, sillä hän osasi aina olla samaa mieltä kuin vankikin ja hänen opetustunneillaan oli kerrassaan nautinto istua. Varsinkin uskontotunnit olivat erinomaisia, huomio, jota en koskaan ennen koulussa ollessani ollut havainnut. Selitys tähän on siinä, että niillä yleensä puhuttiin kaikesta mausta, vaan ei opetusaineesta. Opettajalla oli näet lähes kahdeksankymmenvuotiselta elämänsä taipaleelta — josta hän oli viettänyt 50 vuotta vankilassa, niin paljon elämäkokemusta, että niistä riitti serveeraamista kuulijoille tarvitsematta paljon poiketa varsinaiseen opetusaineeseen. Jos siihenkin joskus eksyttiin, niin voi hän esim. kertoa jutun, että nyt on löydetty ne nuotitkin, joiden mukaan Israelin lapset pasuunaa puhalsivat, kun Jerikon muureja kaadettiin... Kun pappi oli opettajan kanssa huonoissa väleissä, niin kävi hän joskus kuuntelemassa opetustunnilla. Mutta opettaja oli konstinsa oppinut. Vaikka hän olisi ollut hauskaakin juttua esittämässä, niin

papin ilmaantuessa muuttui se täysin kristilliseksi. Niinpä tuli iloisen jutun jatkoksi kerrankin: — — niinkuin Luteruskin sanoo, että paastota ja ruumiillisesti itsensä valmistaa on kyllä hyvä ulkonainen tapa.

Opettaja tahtoi myös osoittaa tuntevaansa valtiollisia asioita, ja kun hänellä siellä nyt istui luokallaan entisiä valtiopäivämiehiäkin, niin kuvasi hän kerran, miten se valtiopäivätyö käy.

— Siellä ne istuvat yhdessä isossa salissa — niin hän jutteli —, puhemies on siellä edessä korkeammalla. Kun hän kopauttaa vasaralla pöytään, niin silloin se istunto alkaa. Sitten esitetään asia käsiteltäväksi. Puheenvuoroja pyydetään monta yhtäaikaa. Yksi menee pönttöön ja puhuu pitkään ja leveästi, että niin ja niin sen asian pitää mennä, silloin siitä hyvä tulee. Mutta sitten menee toinen hänen peräänsä ja sanoo, ettei se ole sinnepäinkään, kuin tämä edellinen puhuja esitti, vaan niin sen pitää mennä kuin hän selittää. Hänen peräänsä menee kolmas ja sanoo, että molemmat edelliset eivät ymmärrä koko asiasta hölyn pölyä, vaan se pitää tehdä niinkuin hän sanoo. Kun sitten kaikki ovat sanoneet sanottavansa, sanoo puhemies, että nyt tästä äänestetään niin ja niin. Ja kun puhemies kysyy: ”Jaa vai ei”, niin silloin ne edustajat kaikki kiljaisevat niin että karsta katosta kari-see. Toiset huutavat ”jaa” toiset ”ei” ja sitten puhemies sanoo, mikä puoli voitti ja kolauttaa nuijansa pöytään. Silloin se asia on lukossa . . .

Vakuudeksi kysyy opettaja entisiltä edustajilta, että eikö se eduskuntakomento niin käy kuin hän on selittänyt, ja entiset edustajat vakuuttavat, että aivan on jullileen kerrottu niinkuin se tapahtuu.

Mutta jos oli opettajan kasvatustyö miesten mieleen, niin sitä kovakorvaisempia oltiin papin opetuksille. Hän oli kerta kaikkiaan ottanut opetustoimensa väärältä kannalta: aikoi näet tehdä punikeista valkoisia. Siinä tarkoituksessa piti hän tapana langetella taivaan tuomioita kapinallisille, joita varten esivalta ei miekkaa hukkaan kannan. Tiesipä hän yhtä ja toista Venäjän kauheuksista aina lasten teurastuksiin asti. Kun tällainen hengenrieska ei tahtonut oikein upota mieliimme, niin seurauksena oli huonot välit. Jos vanki joutui johtokunnan tuomittavaksi jostain kurinpidollisesta jutusta, oli papilla tilaisuus osoittaa paimenrakkauttaan lampaille. Hänellä olikin kuulemma johtokunnassa istuessaan tapana esittää:

— ehdotan tälle kristiveljelle yhden vuorokauden enemmän pimeätä kuin herra johtaja — jos silmät kestävät. — Ja tietysti vangin silmät kestävät, kun vaan johtokunta niin tahtoo. Seurauksena papin kasvatustoiminnasta oli, että tyytymättömyys häneen kasvoi niin suuresti, jotta hänen saarnoistaan valitettiin oikein ”vallan korkeuksiin” asti. Tuloksena siitä oli pakollisen kirkossakäynnin loppuminen, josta taas vuorostaan seurasi, että vapaaehtoisiaakaan kirkossakävijöitä ei lopulta ollut ketään. Sekö lienee pastoriin vaikuttanut niin pahasti, että hän näki hyväksi sairastua ja ottaa puolen vuoden virkaloma vähän ennen ”puhtaasti poliittisten” siirtoa Tammisaareen.

Vartijakunta tietysti oli myös osallisena ”kasvatustyössä”. Niinpä eräs vartijoista katsoi asiakseen antaa vangeille sellaisia lohdullisia tietoja, että jos sota Neuvosto-Venäjän kanssa puhkee, pääsevät punikkivangit tämän maallisen elämän vaivoista, sillä selkäpuoli silloin täytyy

olla puhdas kaikista epäluotettavista aineksista. Käsittää helposti, millä tunteilla punikit sellaisia juttuja kuuntelivat ja että se tietysti oli omansa herättämään lämpimiä tunteita "rakasta isänmaata" kohtaan.

### *Yhtä ja toista pientä.*

Vankilassa tietysti täytyy olla vakinainen sairashoitokin lääkäreineen, ja sairashuoneineen, Lappeenrannassa oli se kuitenkin laadultaan aivan omaperäistä. Lääkettä oli siellä kahta lajia: pulveria ja eräänlaista pajunkuorivettä pullolääkkeenä. Olipa sitten vaikka silmä kipeä, jalka nyrjähtänyt tai vatsa "juoksevilla tilillä", niin sai lääkkeeksi toista tai toista. Kaikesta päättäen on vankilalääkärinä yhtä helppo olla kuin jonakin tehdaslääkärinä. Tunsin kerran erään tehdaslääkärin, jonka yleislääkkeenä kaikille oli n.s. matosatsi. Niinpä määräsi hän kerrankin eräälle luokseen tuodulle työmiehelle annettavaksi matosatsin, vaikka mies oli — katkaissut jalkansa. Yhtä viisasta oli sairashoito Lappeenrannan vankilassa ja uskallan vakuuttaa, että varsin helposti otan suorittaakseni vankilalääkärin tehtävät samaan tapaan kuin se sielläkin suoritettiin, vaikka en ole kallista lääkärinkoulua käynyt, en avannut yhtään lääketieteellistä kirjaa, lukuunottamatta Vistrandin "Kotilääkäriä", jolla on se ominaisuus, että jos sieltä rupeaa lukemaan minkä tahansa taudin tunnusmerkkejä, niin kohta alkaa tuntea senmukaisia oireita ruumiissaan.

Lukijat kai tietävät, että vanki saa olla omaistensa kanssa kirjeenvaihdossa. Mutta se ei saa tapahtua ilman sensuuria. Jokaisessa vankilassa ovat sitä varten omat sensuuriviranomaisensa. Lappeenrannassa hoiti sitä

tointa johtajan rouva. Hän oli niin "tunnollinen" tuossa työssään, että lahtari-sana ei missään tapauksessa saanut esiintyä kirjeissä. Niinpä eräs vanki sai kotoaan kirjeen, jossa sanottiin, että eräs nimeltä mainittu vangin tuntema teurastaja oli kuollut. Mutta pahaksi onneksi oli kirjeen lähettäjä tullut käyttäneeksi sanaa "lahtari" teurastajan sijasta. Sensuurirouva vainusi tässä, että siinä haukutaan valkoisen Suomen urhoollisia suojeluskuntalaisia, ja niin veti hän terवासudillaan tuon vaarallisen sanan yli. Aivan yhtä vaarallista oli pusujen lähettäminen kirjeessä. Ne rouva armotta tervasi, sillä se oli hänen mielestään liikaa herkkua punikin ja hänen akkansa välillä. Lieventävänä seikkana mainittakoon, että rouva oli jo yli keski-ijän. Tämä rouvan esimerkki innosti erästä vartijaa niin, että hän puolestaan kielsi erään miehistä suutelemasta vaimoaan tämän käydessä häntä tapaamassa. Mutta tästä edesottamisestaan saikin vartija sittemmin pysyvän liikanimen itselleen.

Olen joskus lukenut että amerikkalaiset vankilat ovat niin edellä europalaisista, että niissä esitetään teatterinäytöksiäkin. Niin ihmeeltä kuin se meikäläisissä oloissa kuuluukin, niin voin puolestani ilmoittaa olleeni uuden vuodenpäivänä 1921 teatteriesityksessä Lappeenrannan vankilassa. Erään murjun pojat olivat näet saaneet päähänsä, että vankilassakin täytyy viettää Aleksis Kiven syntymäpäivää, koska kirjailijan kohtalo tuntui niin läheiseltä niin monelle köyhälistöläiselle. Ja niin olivat pojat harjoitelleet Kiven "Kihlauksen" täydelliseen esityskuntoon. Jostakin oli hankittu naisen tukkakin — miten sellaiset hankinnat tapahtuvat, jää aina vankien salaisuudeksi — ja niin tuli eräästä pojasta aika mukava

Herrojen Eeva. Vapaatunnin aikana kokoontui murjuun toistenkin murjujen asukkaita ja siten saatiin aikaan täydellinen teatteriesitys valkoisen Suomen vankilassa. Hyvinhän se tietysti kävi, sillä onhan punikeilla taitoa yhdelle ja toisellekin alalle. Näin erikoisissa olosuhteissa vietetty Kiven päivä pysyy tietysti läsnäolijain mielessä pitkät ajat.

Vangit ja vartijat ovat luonnollisesti aina ikäänkuin pienellä sotakannalla keskenään. Pahansuisuille "pampuil-le" koetetaan keksiä pikku kompastuksia. Yksi sellaisia kiusallisia vartijoita oli Lappeenrannassa Pakarinen nimeltään. Hän piti tarkkaa lukua siitä, että vangit menivät nukkumaan heti kellon soitua klo 9 illalla. Mutta eräänä iltana ei Pakarinen saanut yhdessä murjussa millään keinolla yhtä miestä nukkumaan. Mies istui vain pöydän ääressä lukemassa silmälasit nenällä. Vaikka Pakarinen olisi kuinka oviristikkojen läpi kiljunut, että mene jo siitä nukkumaan, ei lukija ollut tietääksenkään. Viimein väsyi vartija komentamiseen ja virkkoi:

— Istu sitten vaikka aamuun asti!

Ja aamuun astihan se mies istuikin, sillä se oli poikien vartavasten vaatteista tekemä räsyukko, joka oli tehty asettamaan Pakarisen vartijasisua koetukselle.

Toinen samantapainen temppeu tehtiin eräälle toiselle vartijalle. Miehet menivät ilmoittamaan, että nyt on siellä murjussa yksi mies kuolleena. Vahtimestarikin riensi kiireesti sitä katsomaan ja aivan oikein! Makasihan siellä mies eräässä sängyssä, kengät jalassa ja pyyhe-liina silmillä. Mutta kun ruvettiin "kuollutta" lähemmin tutkimaan, muuttuikin se vaatteista muovailuksi miehen kuvaksi. Asiasta tuli tutkinto ja miehet selittivät

sen tehneensä sitä varten, kun asianomainen vartija ei koskaan tahdo saada miehiä laskiessaan selville heidän lukumääräänsä, niin päättivät he tehdä yhden varamiehen, jotta miehiä on varmasti riittämään asti. Seuraus siitä oli, että vaateukon päällä olevat pukukappaleet otti vahtimestari takavarikkoon, jotta saisi sillä tavoin juonen "johtajan" selville. Mutta kun asianomaiset olivat olleet siksi viisaita, että hankkivat nämä vaatekappaleet varastosta omilla keinoillaan, ei kukaan mennyt niitä vahtimestarilta perimään ja niin jäi juonen alkuunpanija selville saamatta.

Jos vangin elämä onkin yksitoikkoista, niin huomannette näistä muutamista pikapiirroista, että on siellä sentään kosteikkojakin joukossa, vaikkapa eletäänkin piikkilankojen ja ristikkojen takana.

*"Täysihoitolainen."*

## MUISTELMIA VALKOHELVETISTÄ.

### *Tosiperäisiä tuokiokuvia.*

Olen rukoillut taivaalta unhoituksen armolahjaa, vapautukseni valkoisten voittajien kosto-armeijoiden inhoittavista muistoista. Olen tehnyt voitavani poistaakseni aivoistani sinne syöpyneet kauheat kuvat täällä tapahtuneista kaameista tihutöistä.

Mutta siinä en ole onnistunut. Täällä Tammisaaren leirillä, Suomen työväenluokan vapausunelmien kolkolla Golgatalla säilyvät aina niiden lukuisien ristien muistot, joilla liha meidän lihastamme ja veri meidän verestämme uhrattiin kapitalistisen egoismin uhreina.

Tuon tuostakin välähtää sieluni silmiin sarja mitä kamottavimpia näkyjä, sillä jokainen kasarmi, jokainen alueen kolkka muistuttaa jostain verisestä tragediasta. Nämä hirmunäytelmät kietovat yöunenikin verisiin ja kalmalta löyhkääviin käärinliinoin ja niissä kohottavat minut katsomaan ilkeydellä kyllästettyjä pyövelimenoja. Vapaudun näistä painajaisunista vihlovalla huudolla, johon sitten herään. Ja sen jälkeen ei enää ole unesta puhettakaan. Muistot ovat jälleen saaneet vallan ja kuljettavat minua mukanaan, niinkuin lumottua lasta.

Näiltä muistojen kiertomatkoilta onnettomien osatoverieni kovan kohtalon paikoille piirrän tässä muutamia *tosiperäisiä* tuokiokuvia vapaudessa olevien luettaviksi.



*”Tapa, mutta älä räökkää!”*

Kesäkuulla 1918 olivat vangit nälästä jo niin heikkoja, että tuskin jaksoivat mennä jonottamaan sitä niukkaa ruoka-annosta, mikä kiduttavan hitaasti ja raakamaisesti jaeltiin. Eikä tuo jonotus ollutkaan mikään leikin asia; sillä 3—4 tuntia sai osa vangeista kulkea jonossa, ennenkuin pääsi jakelupaikalle. Ja kun tuo aika oli pysyttävä jonon sisällä, sivulle liikkumatta, niin oli se nälän heikontamille mitä piinaavin urakka.

Moni siinä jonotuksessa uppui kesken ja kaatui jonon sivulle. Jos sattui olemaan jo ruokansa saaneita vankitovereita läsnä, niin pääsi siten uupunut näiden avulla jonnekin suojaisempaan paikkaan. Mutta jos niin onnellisesti ei tapahtunut, niin joutui tuo onneton niin sanotulle ”tulilinjalle”, jossa paukahti kivääri tai iski vartijan rautainen keppi.

Niinpä tapahtui erään päivällisjakelun yhteydessä seuraava tapaus:

Jostain Viipurin puolesta kotoisin oleva noin 18-vuotias tyttönen oli joutunut jonon loppupäähän. Kovin hän näytti nälän heikontamalta ja uupuneelta. Sitäpaitsi oli hänen jalkansa kipeä rintamalla saamastaan kuulan haavasta, joka hoidon puutteessa oli kehittynyt kuumeiseksi. Mutta nälän kiihoittamana yritti hän tuskistaan huolimatta laahustaa eteenpäin. Kun jonossa milloin tuli pysähdys, istahti hän maahan lepuuttamaan haavoittunutta jalkaansa. Sitten hän taas tempautui ylös ja riensi toisten jälkeen.

Vähitellen oli hän käynyt yhä heikommaksi. Uupumus valtasi painajaisen tavoin hänen olemuksensa. Ja kipu jalassa kävi myös entistään ankarammaksi. Mutta ham-

masta purren ja miltei epätoivon vimmalla hän sittenkin yritti eteenpäin. Horjuen, pysähtyen ja maahan nojaten hän vaelsi. Mutta sittenkin eteenpäin jonon viimeisessä rivissä . . .

Tätä onnettoman tuskaisaa vaellusta oli jo pitemmän ajan syrjästä ja tytön huomaamatta seurannut häijyn-ilkinen, vahingoniloinen silmäpari. Se vilhuilu oli kuuluisan piiskurin, vartija Södermarkin pöhöttyneestä juopponaamasta. Södermark oli tapansa mukaan vaanimassa saalista petomaiselle raateluhalulleen. Hänen kädessään oli rautainen, isolla käsinupilla varustettu sauva, joka jo monelle punavangille oli tullut tunnetuksi.

Suurella nautinnolla hän oli jo kotvan aikaa seurannut tytön ponnistelua ruuanjakelupaikkaa kohti. Ja aina kun tyttö heittäytyi maahan lepäämään, hypähti Södermark pantterin tavoin häntä lähemmäksi, niin että hän vihdoin oli jo ihan tytön takana.

Aivan jakelupaikan lähistöllä näytti tyttöparalta kaikki voimat loppuneen. Taisi saada pyörtymiskohtauksen. Avutonna ja hervottomana hän retkahti maahan, johon hetkeksi vaipui pitkälleen.

Nyt oli hetki lyönyt! Pantterin hyökkäyksen hetki oli koittanut!

Yhdellä pitkällä loikkauksella Södermark oli tytön vieressä. Raskas rautasauva heilahti ilmassa ja jymähtäen putosi tytön päähän. Samassa kuului raaka karjaisu:

— Vai tähän sinä, senkin portto, makuusijasi otat! Etkö osaa panna jalkaasi liikkeelle!

Taas iski sauva tytön päähän, josta tirskahti ilmoille paksu verivirta.

Silloin tointui tyttönen. Epätoivon vimmalla hän ko-

hottautui pystyyn ja veren virratessa pitkin kasvoja rinoille, hän repäisi auki ohkaisen puseronsa ja paljasti pedolle neitseellisen povensa.

— Tapa, senkin verihurтта, mutta älä räökkää! — huu-dahti hän Södermarkille ja pyyhkäisi samalla kasvoistaan kouransa verta ja heitti sen tämän silmille.

Salaman nopeudella lensi Södermarkin käsi taskuun. Revolveri vähälähti ja ojentautui uhmaavana seisovan tytön veristä päätä kohti. Mutta ennenkuin sormi oli ehtinyt sattua liipasimeen, iskettiin takaapäin kiväärin perällä revolveria pitelevä käsi alas.

Eräitä köyhälistöluokkaan kuuluvia sotilaita oli sattunut kulkemaan lähistölle. Kuultuaan tytön äänen, olivat he kiinnittäneet huomionsa tapahtumaan ja sekaantuivat siihen ratkaisevalla hetkellä. Södermark joutui sotilaiden pideltäväksi. Hänet he veivät mukanaan vastalauseista huolimatta.

Näin pelastui sillä kertaa uljaan työtön henki ”tulilinjalla” . . .

*”Antakeehan olla, jotta peällysmies näkee.”*

Osa vangeista käytettiin jo kesällä 1918 erilaisiin töihin. Mitään korvausta ei näille työstä maksettu. Ainoana etuna suotiin heille ylimääräinen ”risuaita” tai selluloosaleipä-murikka ja sopantähdettä.

Joskus tapahtui niin, että joku työttömistä ja kovin nälkiintyneistä vangeista sai voittamattoman himon lisäravintoon. Sellaisessa tapauksessa koetettiin pujahtaa rautalanka-aidan raosta houkuttelevalle ruuanjakelualueelle. Tietysti tämä oli kovin uhkarohkeaa, sillä siten oli vaarassa joutua ”tulilinjalle” ja tulla ammutuksi.

Mutta kuningas Nälkä on hirmuisen pakottava herra. Se tekee alamaisestaan vaaroja uhmailevan orjan, tahi oikeammin, sokean ja arvostelukyvättömän olennon, joka syöksee ruokaa kohti niinkuin sääski lampun liekkiin.

Niinpä tapahtui heinäkuun puolivälin paikkeilla, että eräs vangeista oli sortunut mitä ankarimman nälän lumoihin. Hänen jokainen solunsa ja veripisaransa ulvoi ruokaa. Mitä lajia hyvänsä, mutta ruokaa! Millä keinolla tahansa, mutta ruokaa!

Oli päivällisaika. Työtätekeville vangeille jaettiin juuri heidän annoksiaan. Tämä juolahti tuon onnettoman nälkiintyneen mieleen.

Heikkoudesta vavisten, mutta kiihkosta loistavin silmin hän kulki viekoittelevaa ruuanjakelupaikkaa kohden. Lähelle päästyään hän pysähtyi ottamaan selkoa tilanteesta.

Savolainen ilkimys, vartija Jääskeläinen, näytti olevan vartijana jakelupaikkaa ympäröivän aidan portilla. Oli kohan siis yrityksestä luovuttava? Jääskeläisen kanssa ei sopinut leikitellä. Hän oli niitten moraalittomain savolaisten lurjusten lurjusmaisimpia.

Näin ajatellessaan ja aikoessaan jo kääntyä takaisin niine hyvineen, huomasi hän Jääskeläisen lähtevän kävelemään portilta poispäin, ja siten ikäänkuin valmistavan hänelle otollisen tilaisuuden aidan raosta ruuanjakelupaikalle pujahtamiseen. — Odotettuaan kunnes Jääskeläinen oli ehtinyt hieman loitommalle, syöksähti hän aitaa kohti.

Mutta hän ei ottanut huomionsa Jääskeläisen 'leikillisyyttä'. Tämä oli arvannut nälkäisen miehen meiningit ja päätti viritellä ansan.

Heti kun nälkäinen mies oli saavuttanut aidan ja pistänyt toisen jalkansa sen raosta lävitse, kääntyi Jääskeläinen päin ja ojensi kiväärinsä. Kuului pamaus . . . Nälkäinen mies retkahti piikkilangan päälle kuolleen . . .

Vankijoukossa syntyi hälinää. Riennettiin kuolleen luokse ja ryhdyttiin häntä vetämään aidan raosta pois.

Mutta silloin tuli siihen Jääskeläinen pyyhiskellen hellävaroen kivääriään ja sanoi jyrkästi:

— Antakeehan raavon olla, jotta peällysmies näkee! . . .

*”Eikö isi saanutkaan namua?”*

Nykyisen varastohuoneen ja saunan takana (entisen pienen kasarmin ja tallin) olevalle aukeamalle tapasi v. 1918 kesällä kokoontua ryhmä äärimmilleen nälkiintyneitä vankeja. Aukeamaa rajoittavan piikkilanka-aidan takana kulkevalle maantielle saapui vuorostaan vankien omaisia, jotka sieltä koettivat hankkia tietoja vankina olevien rakkaitensa kohtalosta. Muassaan oli joku heistä tuonut omasta ruokaosastaan kieltämyksellä säästämänsä voileipäpaketin, joita laitoksen puolesta oli kieltäydytty vangeille välittämästä. Mutta välistä sattui näille tienoille ihmisellisempi vartija. Ja silloin lennähti ruokapaketti piikkilanka-aidan ylitse nälkääkärsivien rakkaitten saataville, joille nämä pienet antimit monasti merkitsivät samaa kuin hukkuvalle pelastusrengas.

Niinpä taas eräänäkin päivänä oli tuolla aukeamalla vankeja ja aidan takana omaisia. Erään läsnäolevan, keski-ikäisen vangin vaimo huomasi tällöin ikävöidyn miehensä. Vaimolla oli pieni tyttönen mukanaan. Tyttönen huusi:

— Äiti, näytä isikulta!

Silloin kohotti äiti lapsensa käsivarsilleen ja kurkotti ylös, jotta pienokainen saattoi nähdä rakkaan isänsä. Lapsosella oli kädessään pienoinen paketti.

Kun nyt lapsen harhaileva katse vihdoin tapasi isän kuihtuneen olennon, niin hän huudahti: ”Isi, tytti toi sinulle namua!” Ja samalla hän heitti pienen pakettinsa aidan ylitse isäänsä kohti.

Isä syöksi nuolena lapsen heittämää pakettia ottamaan.

Mutta silloin tapahtui hirveä näytelmä.

Vartija ojensi kiväärinsä pakettia kurkoittavaa miestä kohti. Ja samassa kun kajahti laukaus, kuului vartijan huuto: ”Vai sinä, saatanan roisto, et tottele asetusta!”

Mies huitasi avuttomasti kädellään ilmaan, sitten pyörähti hän oudon kamalasti ympäri ja kaatui hengetönnä maahan. Eteenpäin kurottautunut käsi ainoastaan jonkun kerran liikahti, ikäänkuin viitaten hänelle viimeisen tervehdyksen . . .

Maantieltä kuului kammottava, sydäntä vihlaiseva kirkaisu. Vaimo oli pyörtynyt ja saanut hermokohtauksen.

Elämän tragedia oli näytelty. Piikkilanka-aita eroitti kaksi rinnakkais-kuvaelmaa. Sisäpuolella kuljettivat vankitoverit kuollutta isää ruumishuoneelle, ulkopuolella kantoivat naiset tajutonta äitiä kaupunkia kohti, jossa valkoisen Suomen vapauden liput liehuivat.

Pieni tyttönen katseli hetkisen ihmetellen ympärilleen. Vihdoin hän kuului purskahtavan hillittömään itkuun, jonka lomitse katkonaisena tunkeutui epätoivoisen aavis-televa kysymys:

”Eikö isi . . . saa . . . saa . . . saanutkaan . . . nam . . . na . . . namua? . . .”

*Leipä on kallista ja veri halpaa.*

Vuonna 1918 kesäkuussa kuljetettiin vankileirille leipäkuormia.

Nälkiintyneitä vankeja oli ryhmittynyt portin lähistölle, missä kuormia kuljettavilta sotilailta kerjäsivät leipää. Joukossa oli monia inhimillisiä sotilaita, jotka silloin tällöin paloittelivat leivän kuormastaan ja heittivät vangeille.

Mutta varsinaiset laitoksen vartijat eivät moista armeliaisuutta suopein silmin katselleet. Tuon tuostakin yrittivät röyhkeästi sekaantua asiaan. Sotilailla tuntui kuitenkin olevan jonkinlaista auktoriteettia, joten vartijat eivät ilkeydessään onnistuneet.

Kerran kuitenkin tapahtui niin, että yksi leipä putosi kuormasta. Sotilas ei tuota huomannut tai jos huomasi, niin ei siitä välittänyt, vaan jatkoi kuormineen matkaansa. Mutta eräs punavanki huomasi leivän vierähtämisen tielle ja siitä tien sivuun, josta se erästä syvennystä myöten pyöri piikkilanka-aidan toiselle puolelle.

Olettaen, ettei lähistöllä seisova vartija ollut mitään huomannut, hiipi vanki syvennykselle ja sitä myöten aidan vierustalle. Täällä hän huomasi, ettei aidan sisäpuolella ollen ylettäisi leipään. Sentähden hän heittäytyi ahtaaseen, aidan alitse johtavaan syvennykseen ja yritti tunkea yläruumistaan sen lävitse.

Mutta, kuten sanottu, oli syvänteen muodostama aukko kovin ahdas. Siitä huolimatta kiilautui mies siihen niin että hartijat tuntuivat ruskavan ja sydäntä ahdistavan. Kasvoille kohosi tuskainen punotus. Rinnasta korisi käheä hengitys. Ja yhä hän vain tunkeutui eteenpäin leipää ja elämää kohti. Siihen ei enää ollutkaan pitkälti. Sormen-

nenät jo sen tavottivat. Vielä hieman kärsivällisyyttä ja ponnistelua, niin olisi leivän syrjä kädessä . . .

Tässä kiihkeässä hommassaan hän unhotti koko ympäristönsä ja koko suuren maailman. Hänen huomionsa oli keskittynyt leivän tavoittamiseen siinä määrin, ettei hän huomannut vartian ilkein ja vahingoniloisin silmäyksin seuraavan tapahtumaa. Hänen katseensa oli kiintynyt edessään olevaan elämään, joten hän ei huomannut kuoleman hiipiviä askeleita takanaan.

Yhä lähemmäksi ulottuivat hänen sormensa. Yhä lujemmin ne tarttuivat leivän syrjään. Ja yhä pirullisemmaksi kävi lahtarivartijan väijyvä katse.

Nyt vihdoin, miltei uupuneena, läähättäen ja tukehtumaisillaan ponnistuksista, hän sai kestäväen otteen leivän syrjästä ja rupe siä vetämään lähemmäksi itseään. Samalla hän ponnisti ruumistaan ahtaasta aukosta takaisin. Tehtävä oli vaikea. Piikkilangan okaat tarrautuivat hänen selkäänsä. Aidan aluspuun terävä särmä kasasi hänen takkinsa haitalliseksi kyttyräksi. Mutta sittenkin hän yritti ja ponnisteli ja hinautui tuuma tuumalta takaisin.

Vihdoin hän oli jo hartioillaan aidan alusloukun alla. Rynnistys vielä, ja silloin olisi voitto saavutettu. Irroitessaan toisella taivutetulla kädellään takkinsa selkämystä jostain aidan okaasta, huokasi hän itseksensä ja ikäänkuin toivorikkaasti: ”oi, kuinka leipä niin kallista on! . . .”

Samalla kajahti revolverin laukaus ja raaka, petomaisen ivallinen ääni virkkoi: ”— — ja roiston liha ja veri niin halpaa!”

Vaistomaisesti koukistui leipää pitelevä käsi rintaa



kohti ja kuljetti leivän kasvojen kohdalle. Sitten tuli loppu. Muutama avuton nytkähdys, jonka jälkeen pää vaipui leivälle . . .

Seuraavana päivänä antoi vartija raporttinsa: ”— — yritti karata aidan alitse; ehkäistäkseen paon, oli hänen ammuttava . . .” Ja niin oli se punavangin kohtalo selitetty.

### *Eräs punavangin kuulustelu.*

Toveri K. N. Susilahti, hiljainen, kunnollinen maalaisproletaari, oli muiden mukana joutunut täällä suorittamaan hänelle tuomittua valtiopetostuomiota. Hän oli onnistunut läpäisemään v:n 1918 kauhujen kesän ja saapunut v. 1919 heinäkuussa, jolloin tämäkin laitos jo oli koroitettu vankeinhoitohallituksen alaiseksi vankilaksi, joissa muka vallitsevasta lainsuojasta porvarilehdistössä lyötiin suurta rumpua.

Mutta juuri silloin ja tämän lainalaisen laitoksen sisällä saavutti Susilahden mitä hirvittävin kohtalo, joka on omiaan valaisemaan tuon kerskutun ”lainalaisuuden” todellisen luonteen.

Nälkiintyneenä ja syöpäläisten heikontamana jäi hän heinäkuun 17 päivänä työsakistaan erään rakennuksen seinustalle lepäämään ja toimittamaan vaatteissaan ”koti-tarkastusta”. Sen johdosta ilmiantoi hänet vartija karkausyrityksestä ja toimitti surullisen kuuluisaan päävahtiin.

Samana päivänä oli laitoksella käynyt eräs Susilahden kotipaikan kostonhimoinen manttaalipösö, joka oli vihdoin huomannut, että pitihän hänenkin kantaa kortensa Suomen valkaisuatteen alttarille. Hän ilmiantoi Susi-

lahden muka jonain takavarikoitsijana ja vaati tutkintoa ja "ansaittua rangaistusta".

Siihen ei täällä silloin riehunutta johtoa tarvinnut kahdesti kehoittaa.

Iltasoiton jälkeen nähtiin laitoksen vahtimestarin ja piis-kurietsivän menevän päävahtiin, mistä heti sen jälkeen rupesi kuulumaan kammottava avunhuuto, joka sai koko laitoksen vankijoukon kauhun valtaan. Huutoa kaikissa erilaisissa vivahduksissa jatkui puolisoitoista tuntia, jonka jälkeen kaikki vaikeni.

Mutta vankien sydämissä kolkutteli hirveä aavistus julmasta tihutyöstä päävahdin hämyisessä sellissä. Tuskin koko yönä saatiin unta. Aina vaan kohosi sielun silmien eteen järkyttävä kuva: hento, nälkiintynyt ja avuton nuorukainen kahden verenhimoisen ihmispedon raadeltavana! . . .

Seuraavana aamuna sitten selvisikin hirvittävä totuus.

Lakanoihin käärittynä kannettiin toveri Susilahden ruumis erääseen kellariin, josta paria päivää myöhemmin saatettiin hautaan.

Hautaan kuljettavat toverit tahtoivat kuitenkin nähdä ruumiin. Ja kun vartijakin oli utelias, niin he saivat luvan arkun avaamiseen.

Silloin kohtasi vankitovereita mitä tuskallisin näky.

Susilahden ruumis oli kauttaaltaan täynnä haavoja ja jonkun lyömäaseen rumia jälkiä. Siitineliimet oli potkittu mäsäksi. Toinen silmä oli puhkaistu ja tilalle pistetty pumpulitukko. Pää oli kierretty ympäri ja sitten niskamamat katkaistu. Selkäranka oli ruhjottu poikki!

Lähes kolmekymmentä kauhistunutta silmäparia tuijotti arkussa makaavaan armon vuoden 1919 sivistyksel-

lään, kristillisyydellään ja laillisuudellaan kerskuvan valkoisen Suomen valtuokan kätten työn hirveään tulokseen. Kauhistus oli herpaissut katsojat. Vasta papin askelten kaiku herätti kauhun lumoista . . .

Arkku pantiin kiinni.

Pappi astui haudalle pönäkkänä ja rauhallisena, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Ja hetkistä myöhemmin kajahtivat tekohurskaat sanat: ”Maasta sinä olet tullut ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman . . .”

Mutta vankien tietoisuudessa kulkivat nopeassa sarjassa maasta tulon ja maahan menon välihetkenä, elämäksi nimitettynä iäisyyden lyhyenä silmänräpäyksenä tapahtunut kolkon kaamea tragedia, missä pääosaa näytteli kapitalistisen egoismin saastainen palkkarenkijoukko . . .

Laitoksen pöytäkirjoihin oli johtaja vaatinut lääkäriltä seuraavaa todistusta: ”Susilahti kuollut tutkinnon kestäessä heikkouteen”!

*Ruoska.*



# TAMMISAAREN INTERNATIONALE

*Luo hellä rusko heijojansa  
myös luokse kolkon vankilan  
ja heittää hiukan kaunistansa  
taas aukkoon akkunan.  
Sen puoleen terhoansa ointaa  
myös päivänkukka kaunonen,  
ja pikku lintu laulun sointaa  
näin taivasalle vietellen:*

*— Tää on riemun aikaa.  
Loistossaan on lumous!  
Luonnon äänet raikaa:  
häh hei, sä juhannus.*

*Se tieto vangin mielen johtaa  
pois kauas ulkomaailmaan,  
ja siellä sielun silmä kohtaa  
taas kummun kaunokkaan  
ja kokkoroihun hulmuvaisen  
ja soiton, laulun raikuvan,  
myös leikin, tanssin riehukkaisen  
ja immen silmän leimuisan . . .*

*— Tää on riemun aikaa.  
Loistossaan on lumous!  
Nuorten äänet raikaa:  
hih hei, sä juhannus.*

*On kiinni silloin vankityrmät  
ja salvat eessä uksien.  
He saavat niissä mielet yrmät  
ja tunteet kaihojen.  
Ne huumaa sielun, mielen aivan  
ja ilmi ääntä nostattaa,  
mi kertoo, laulaa murheen, vaivan,  
taas toivollansa tenhoaa . . .*

*— Tää on toivon aikaa:  
koittakoon vapaus!  
Vankiäänet raikaa:  
”Myös meille juhannus!”*

*”Työn orjat! Nouskaa sorron alta!”  
niin kuuluu äänten kutsumus.  
Kun ryskään murtuu pakkovalta,  
on meillä juhannus!*

Niin vyöryy laulu villi, huima,  
kuin pauhu kosken kuohuvan,  
ja siinä ompe uhka tuima  
ja polku, tahti armeijan:

— Tää on taiston aikaa:  
taistella on vapaus!  
Vankiäänät raikaa:  
hieh hei, sä juhannus!

”Heh, kutka huutavat nyt siellä?” —  
niin ääni heille ärjähtää,  
vaan ei se jaksa yksin niellä  
sen laulun vyöryntää.

Se kirkkahasti kauas raikuu  
kuin kahleet siltä oisi pois,  
ja kauas vankilasta kaikuu  
kuin linnun lailla lentää vois:

— Tää on tenhon aikaa:  
Loistossaan on lumous!  
Ilmain äänät raikaa:  
hieh hei, sä juhannus!

Käy uutta lauluvirtaa vastaan  
jo sortosielut maailman  
ja yhtyy heihin tuonelastaan  
myös henget saatänan,  
vaan vyöryy aina valtavammin  
se kautta ilman, kaiken maan,

ja murtaa aina uljahammin  
pois kurjat esteet voimallaan.

— Tää on taiston aikaa:  
taistella on vapaus!  
Kansain äänet raikaa:  
hii hei, sä juhannus.

Ja kerran suistuu sortovalta  
ja säikkyvät ne saatanat,  
ja nousee hirmutaakan alta  
pois kansat uljahat.

Ne juhlivat ja karkeloivat,  
ne laulaa innoin riemuaan.  
Myös soitot uljaat, suuret soivat,  
ja loistaa armas onni maan.

— Taas on riemun aikaa:  
loistossa on lumous.  
K a n s a i n äänet raikaa:  
hii hei, sä juhannus.

Villi.





Tämän kysymyksen täytyy jokaisen, joka aikoo vartijaksi, tehdä itselleen. Keventääkseni tämän kysymyksen ratkaisua tahdon kuvata itse mielestäni tärkeimmät kohdat siitä.

Ensin valaisen muutamalla sanalla sitä kehystä, jonka sisällä vartijan täytyy toimia. Kerron tässä vain työhuoneista, sillä muualla ei vartijalla ole vangin kanssa juuri mitään tekemistä. Työhuoneusto käsittää monta huonetta, joita yhdistää ovi, jossa on akkuna ja akkunassa lasi, joka on rikki, kuten kuvissakin näkyy. Jokaista huonetta varten ei riitä vartijaa, vaan täytyy yhden vartijan pitää silmällä kahta huonetta. Mutta kun seinä on välillä, on mahdotonta nähdä toiseen huoneeseen, vaikka olisi hyvin tarkat silmät. Ja koska hän ei voi olla molemmissa huoneissa yhtä aikaa, on keksitty keino, jonka avulla voi seurata kummankin huoneen elämää yhtaikaa. Ja se on: on laitettu oveen akkuna, jotta sen läpi näkyisi, ja

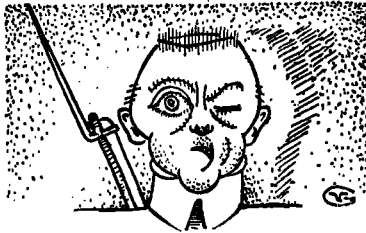


akkunan lasi rikottu, jotta paremmin kuulisi. Tämä on se kehys. Ja vartijan tehtävä kehyksen sisällä on seuraava: on kuunneltava tarkkaan kaikki, mitä vangit salaa puhuvat, sillä julkisesti he eivät saa puhua, on pidettävä silmät auki, etteivät vangit tupakoi, mutta kun silmillä ei näe aina missä ja kuka tupakoi, eikä hajua silmillä voi tuntea, on vartijan tarkkaan haisteltava ilmaa tunteakseen tupakansavun. On pidettävä myöskin silmällä, etteivät vangit tee mitään salaista ja kiellettyä. Ja viimeiseksi vartijan on osattava kirjoittaa vangin numero ja sitten vietävä vanki vahtimestarille ja sieltä päävahtiin odottamaan vettä ja leipää.

Nyt on siis päästy selville mitä tehtäviä on vartijalla.

Toivoisin, että tästä olisi edes jollekin vartijaksi pyrkivälle hyötyä.

N. K.



## MUISTELMIA VALKAISUVOUDELTA 1918

Paljon on kyllä jo kerrottu tältä kauhunajalta, jolloin täällä Suomessa riehui isänmaallinen innostus niin rehevänä, että sen vertaista ei historia tunne. Mutta sen lisäksi tahdon kertoa muutamia tapauksia, jotka itsekoh- taisesti olen joutunut näkemään ja kuulemaan.

Jouduin vangiksi huhtikuun 5 päivänä kysymyksessä olevana vuonna, Tampereella. Olin taistelussa joutunut eroon tovereistani. Tarkoitukseni oli pyrkiä Lempäälään, jossa vielä tiesin olevan punaisia joukkoja, mutta matkani keskeytti kolme valkoista vastustajaa, joista yksi oli puettu jääkärin pukuun. Voittajani veivät minut erään talon pihalle, jossa komensivat seisomaan seinää vasten kädet ylös kohotettuina. Minua kohti tähdättiin kaksi kivääriä, ja kolmas lihamies, joka piteli mauser- pistoolia oikeassa kädessään, uhkasi ampua paikalla, jos löytäisivät aseeni minulta. Onneksi sitä ei kuitenkaan enää löytynyt. Kun hän tutki mielestään kovinkin tark- kaan ja havaisi, että olen vain joku vähäpätöinen punikki, kokeili hänen korkea-arvoisuutensa, minkä vaikutuksen lyönnit tekisivät. Sitten määräsi hän minut kuljetetta- vaksi eräälle makasiinille, joka sijaitsi lähellä rautatie- asemaa. Kun saavuttiin sanotulle paikalle, näin sen sei-

nän vierustalla noin 50—60 ammuttua tai ehkä muulla tavoin teloitettua toveriani. Näiden luo käskettiin minun pysähtyä ja innostunut isänmaallinen saattajani kysyi: "Haluatko tehdä seuraa näille bolsheviikeille?" Nähdessäni hänen kasvoillaan raa'an, säälimättömän ja verenhimoisen ilmeen vastasin hänelle: "Tehkää kuten tahdotte". Ja näyttikin siltä kuin olisin saanut tehdä heille seuraa, ellei eräs jääkäripukuinen, luultavasti upseeri, olisi juuri silloin saapunut paikalle. Hänen kysymyksiensä: "Mistä tätä tuodaan?" vastattiin, että oli käsketty jättää tänne makasiinille, mutta että he ajattelivat jotain toista. Tämän kuultuaan jääkäri heti määräsi minut suljettavaksi makasiiniin ja koko asia loppui siihen, että sain kiväärinperästä kumpaiseltakin hyvän iskun hartioihini.

Makasiinissa viettämäni ajan olin sanomattoman kauhun vallassa nähdessäni, mitä ympärilläni tapahtui. Kuulat vinkuivat lakkaamatta korvissa. Ne eivät kylläkään olleet tähdätyt erityisesti kehenkään, mutta ei näkynyt olevan väliä vaikka sattuikin. Se oli vartijaimme luvittelua. Jonkun ajan kuluttua saapui makasiiniin jääkäreitä ja myös siviilipukuisia, muutamia oikein rasvottuncita möhömahojakin. He kyselivät venäläisiä, mutta tahtoiivat myös puhutella suomalaisia, varsinkin jos joku olisi sattunut olemaan päällikkö. Joitakin huudettiin nimeltä. Heidät komennettiin astumaan ulos.

Pian selvisi meille mitä tapahtui. Seinän takaa kuului laukaus toisensa perään, kunnes pyövelit taas saapuivat uusia uhreja noutamaan. Seurasi kauhea jännitys, kenenkään vuoro taas tulisi lähteä. Joukossamme oli muuan venäläinen, joka näöstä päättäen kuului johonkin

säätyläisluokkaan. Hän puhui myös suomea ja jonkun verran viroa. Hänetkin komennettiin astumaan ulos. Kuultuaan määräyksen heittäytyi hän polvilleen jääkärien eteen ja rukoili armoa vanhojen, ettei ole ollut missään tekemisissä punaisten kanssa ja suudellen verenhimoisen valkoisen saappaita. Tämä ei kuitenkaan halunnut kuunnellakaan mitään tuollaista, vaan uudisti määräyksensä. Valkoisen pyövelin oli vallannut tunne, joka kaipasi vain verta, verta. Hän komensi tovereitaan. Nämä tarttuivat kiinni uhuriin ja raastoivat ulos. Heti oven ulkopuolelle päästyä kuului pari laukausta, sitten valitusta ja taas laukaus; sen jälkeen ivallista naurua. Kerran vielä palasivat murhaajat sisään, mutta mikä lie tullut, tällä kertaa läksivät ilman uhria.

Muutamien tuntien kuluttua palasivat hurtat jälleen. Nyt he kyselivät nimiä, mutta kukaan ei vastannut. Kaikki tiesivät heidän tarkoituksensa. Silloin hyökkäsivät aseistetut miehet joukkoomme. Täyteen ahdetussa makasiinissa oli mahdoton väistää. Ken heidän tielleen sattui sai iskun. Ketään tunnettua teuraaksi ajateltua ei kait sattunut löytymään, koskapa ketään ei talutettu mukaan.

Olin ollut makasiinilla vankina lähes kaksi vuorokautta. Sinä aikana ei annettu minkäänlaista syötävää. — Nyt vietiin minut entiselle venäläisten kasarmille. Kolmantena vuorokautena lähetettiin meitä hautuumaalle, joka sijaitsee vastapäätä kasarmia, hautaamaan kaatuneiden ja teloitettujen tovereittemme ruumiita. Taas olin pakotettu näkemään verinäytelmiä.

Aivan lähellä olevalta mäeltä kuului kuusi laukausta. Vaikka en epäilytkään niiden merkitystä, halusin kuitenkin

kin ottaa asiasta lähempää selkoa. Tultuani paikalle, jolta ampujat juuri olivat poistuneet, näin erään männyn juurella kaksi ruumista, miehen ja naisen, joista vielä lämmin veri virtasi. — Eikä kulunut kuin tunnin verran aikaa, niin taas saapui kolme pyssyhurttaa kolmen vankinsa kanssa, jotka komennettiin santakuopan reunalle. Kuului useita laukauksia . . . Hetken kuluttua palasivat murhaajat, käsissään kellot, kengät ja lompakko.

Hautaukseen en onneksi ollut tarvinnut vielä ottaa osaa, kun komennettiin kasarmille syömään, — kaikille on kyllä tunnettua, mitä siellä siihen aikaan syötiin.

Kasarmin luo päästyä karkasin joukosta. Katsoin parhaaksi pysyä sieltä pois, sillä pelkäsin itse joutuvani pyövelien maalitauluksi. Se olisikin heti tapahtunut, jos olisi sattunut paikalle joku persoonallinen tuttava, ja samalla vihamies.

Muutin parakki n:o 9:ään, joka sijaitsi lähempänä tallirakennuksia. Seuraavana yönä en saanut unta. Kukkapa sellaisten kauhunkuvien jälkeen, joita olin saanut nähdä, olisi voinut rauhassa nukkua. Lisäksi kurni nälkä suolistossa. Tunnit kuluivat hitaasti, mutta vihdoin alkoi aamu valjeta.

Ulkoa kuului raskaita askeleita. Riensin akkunaan katsomaan. Näkemäni ei ollut edellisiä parempi. Päävahdilta tallirakennuksia kohti marssi joukko miehiä. Lähemmäksi tultua näin, että siinä oli kolmetoista vankia, mukanaan saattajat. Joukossa oli tuttaviani, m.m. entisiä Tampereen miliisejä. Jännitykseni kasvoi. Miehet poistuivat tallin taakse. — Hämärässä hiljaisuudessa kaajahti useita laukauksia. — Pyövelit palasivat takaisin.

Muutamilla oli saappaat kainalossa. Seurasin tuota näytelmää kauhun valtaamana.

Taas saapui miehiä päivävahdista päin. Herätin toverini. Kurkotin pääni ulos akkunasta paremmin nähdäkseni. Vangit kävelivät reippaasti, päät pystyssä. Heitä oli tällä kertaa 12. Murhaajat painoivat lakit silmilleen, ikäänkuin peläten nousevan auringon valoa. Matka suuntautui taas tallin taakse. — Hetkisen kuluttua kuului kiväärien rätinää ja pyövelit palasivat työnsä tehtyään taas saaliinensa takaisin. Eräällä oli ylt'yleensä veressä kädet, joissa kantoi lompakkoa. He astelivat ohitseni kasarmien seinustaa pitkin. Jotkut nauroivat raakaa, ivalista naurua, toiset kiroilivat synkän näköisinä. Liekö tullut kiistaa saaliin jaosta?

Seuraavana yönä meitä oli paljon tovereita valveilla ja seurasimme jännittyneinä, mitä tämä yö toisi tullessaan. Yö kului hiljaisesti, mutta aamun kajastaessa uusiintui edellisen yön näytelmä. Olin koettanut kuvitella sitä hirveänä painajaisunena, mutta todellinen, hermoja järkyttävä näytelmä uusiintui vielä monena yönä.

Vuorokaudet kuluivat. Nälkä muuttui vihlovaksi tuskaksi. Kaikkialta kuului sydäntäsärkeviä valituksia. Näytti siltä, että meidät oli kaikki tuomittu kuolemaan nälkään.

Oli helluntaiaatto. Ajattelin lähteä tallilta "santsaamaan" kuminoita, joita tiesin hevosille annettavan, sillä nälkä oli ankara. Se ei enää kysynyt keinoja ruuan hankinnassa. Kuulakaan ei enää peloittanut. Pääasia, että sai jotain syötävää. Olin sitäpaitsi kuullut, että tutkimatta ampuminen olisi jo lakkautettu. — Katselin kasarmille päin. Näin erään herran astuvan kiivaasti minua

kohti. Säikähdin, sillä tunsin tuon herran hyvin ja tiesin, että jos vähällä pääsen, niin saan jonkun kymmenen iskua "Sakeuksen" pampusta. Hän ei kuitenkaan ollut huomannut minua, vaan asteli ohitseni, ja häntä seurasi vähän matkan päässä kaksi pyöveliä, kuljettaen edellään kahta vankia. Jälkimäisistä tunsin toisen. He kulkivat herran perässä tallin taakse, jossa veritekonsa suorittivat. — Herra poistui nopeasti kasarmille päin, pyövelien jäädessä uhrejaan "besorkkaamaan", minkä jälkeen hekin poistuivat tyytyväisen näköisinä, toisella kädessään kengät, toisella samettihattu ja rahakukkaro. — Näin, että olin ainakin sillä kertaa pelastunut, ja etsin sopivaa tilaisuutta päästäkseni pujahtamaan takaisin kasarmille. Pian siinä onnistuinkin ja toin tullessani hiukan kauranjätteitä, joita sain hevosen seimestä. Muutin taas takaisin entiseen asuntooni parakki n:o 7:ään.

Oli kulunut muutamia viikkoja, ja nyt alkoi kuolema näytellä joukossamme hirvittävää osaa. Aamulla herätessä tapasi aina viereltään toverin kuolleena, mutta satoisimpina aamuina sattui, että oli ruumiita molemmin puolin. — Ajattelin usein: milloinkahan minun osakseni tulee tuo matka. — Kaikista kärsimyksistä huolimatta on henkeni kuitenkin säilynyt näin pitkälle ja siitä saan kiittää erästä ystävääni, joka usein henkensä uhalla ja itse puutetta kärsien koetti saada annettua syötävää piikkilanka-aitojen takana olevalle ystävälleen ja toverilleen.

W. M. K.

## ORJIEN HUOMEN

*Jo uinuvat joukkomme valveutuu,  
tää on orjien huomenen aikaa.  
Ja sortajat vavisten kauhistuu,  
kun vapauslaulumme kaikaa.  
Me soitamme kannelta vapauden,  
toteuttain aatetta veljeyden.*

*Niin, orjat nousta jo alkavat  
ylös sorron ja turmion yöstä.  
Ne vihdoin nyt jo tajuavat,  
että heitä on aiottu syöstä  
maan lokahan, sortoon ja kurjuuteen,  
ja estää kulkumme vapauteen.*

*Me luotimme herrojen armoihin  
ja me rukoilimme heitä.  
Vaan nuopa on kurjaakin kurjemmin  
vain sortaneet, pettäneet meitä.  
He luottavat voimaansa valtavaan,  
niin, voimaan — mammonan antamaan.*



*Ja heillä on ollut puolellaan  
kaikki maailman mahtavat voimat.  
Jumalakin ylhäältä taivaastaan  
siunaustansa heille soivat.  
Menestystä ja onnea antoivat,  
elinehdot mitä parhaimmat.*

*Heillä kirkot ja pappien armeijat,  
jotka kahleilla kytkevät kansan.  
Ne vapausrientomme murhaavat  
ja kaulaamme heittävät ansan.  
Rakkaudesta muka saarnaten,  
kiven sentään leivästä antaen.*

*Paratiisin riemuista saarnaa ne  
ja kauhuista tulisen järven.  
Paratiisi jo luotu on rikkaille,  
mutta köyhät, — se käy yli järjen,  
että mailmassa täällä kun kärsimme vuon,  
muka taivaassa vasta me riemuitaan.*

*Emme usko taruihin tuollaisiin.  
Ne orjuutta vain ovat tuoneet.  
Ne johtivat tekoihin kurjimpiin,  
ne loi linnat ja hullujenhuoneet.  
Me tahdomme murskata, kukistaa  
sen kaiken, mi ihmistä orjuuttaa.*

*Me tahdomme murskata, hävittää  
tämän järjestelmän kurjan.  
Vain hyveet ja ihanteet säilyttää,  
pois karsia kaiken nurjan,  
ja rakentaa uutta ja parempaa,  
miss' ei ole orjuutta, sorrantaa.*

*Süis eespäin, toverit, taistellen,  
kellä rinnass' on rohkeutta.  
Ei rukoillen eikä kerjäten,  
vaan vaatien oikeutta.  
Ja, toverit, kuulkaa, jos tarvitaan,  
sydänverikin eestä sen annetaan.*

*Alas kaikki vapauden sortajat!  
Alas herrojen harvainvalta!  
Alas lait, nuo harvojen laatimat,  
ja tilalle työläisvalta!  
Vasta silloin käy kansat onnehen,  
kun loppuvi valtiuis roistojen!*

— e s t o —.



Meitä oli monta, jotka seisoimme avonaisen haudan partaalla. Katseemme kertoivat kosteina, äänettöminä, viimeiset jäähyväiset heille, noille rohkeille tovereille, jotka vielä aamulla olivat kaikki reippaita ja iloisia, mutta joiden osalle oli päivän kuluessa langennut kuoleman arpa . . .

Kuoleman osa oli langennut myös hänenkin, sisar Annan osalle . . . ja hän lepäsi nyt siellä, kylmän haudan pohjalla, harmaaseen sadevaippaan käärittynä . . .

Aika opettaa unohtamaan paljon, mutta sillä ei ole kyliksi voimaa saadakseen vedetyksi unhojen verhon kaiken sellaisen yli, jonka ihminen on eletyn elämänsä mukana taaksensa jättänyt . . .

Ei myös kukaan meistä, jotka sillä hetkellä seisoimme avonaisen haudan partaalla, voi unhoittaa sitä pyhän hil-

jaisuuden synnyttämää, raskaan surun verhoamaa tunnetta, joka meidän kaikkien sydämet niin voimakkaana valtasi . . .

Ehkä surimme kuitenkin kaikkein enimmin sisar Annaa . . . Ehkä kaikki . . .

Hän oli ollut kuin kaikkien sisar ja hän oli ollut sairaiden ja haavoittuneiden todellinen auttaja, hellämielinen lohduttaja . . . Ehkä olisi joukossamme ollut joku, joka olisi halunnut kuolla hänen edestään . . . Ehkä olisi ollut montakin . . .

Muistan aina viimeisen keskustelumme, sen päivän aamuna, joka oli hänen viimeisensä. Olimme kaikki väsyneitä vielä edellisen taistelun jälkeen. Mutta kukaan ei tahtonut väsymystä voittajakseen tunnustaa. Ei myös tahtonut tunnustaa sitä hänkään, sisar Anna. Mutta hän oli väsymyksestä kalpea ja hänen ruumiinsa vavahdelti valvottujen öiden suurista rasituksista sairaiden ja haavoittuneiden parissa. Ehkä kuitenkin enemmän viimeisen taistelun aikana saavuttaneen uupumuksen tähden.

— Teidän täytyy saada jo vihdoinkin lepoa, muussa tapauksessa voitte kokonaan menehtyä, — virkoin hänelle hiljaa, istuutuen vierelleen erään naavaisen kuusen alla.

Näin lievän punan kohoavan hänen kalpeille poskilleen. Hetken kuluttua hän kohdisti katseensa minuun ja tummista silmistään, joissa leikki lievä kosteus, näytti kuin olisi väsymys jäljettömiin kadonnut ja hän virkkoi pehmeällä äänellä:

— Ei toverit! Ei ole kiirettä vielä lepäämään. Istuin vain tähän hengähtämään hetkeksi. Tuolla kummun

takana on tovereita, joiden haavat pitää sitoa uudestaan, sitoa paremmin. —

En ehtinyt pukea uutta ajatustani sanoiksi, kun hän teki seuraavan kysymyksen:

— Mutta toveri! Luuletko, että vihollinen tekee jo tänään taas uuden hyökkäyksen?

— En epäile sitä. Tiedustelijamme, jotka saapuivat hiljattain, toivat varmentavia tietoja sellaisesta, — vastasin hänelle.

— Lepo tulee silloin kysymykseen vasta taistelun jälkeen, ehkä ei vielä sittenkään . . . Velvollisuudet kutsuvat. Ne auttavat meitä myös unohtamaan ja voittamaan suuren väsymyksenkin. Päämäärämme muistaminen on lääke, joka antaa uusia voimia . . . Se opettaa meidät myös unohtamaan oman sortumisemme.

Viimeiset sanat lausuttuaan hän nousi. Mutta ennenkuin hän kiiruhti haavoittuneiden luo, kuulin hänen lausuvan vielä seuraavat, ja myöskin viimeiset sanansa minulle:

— Taistelkaamme tämän päivän taistelukin aattemme voitoksi! *Olkaamme rohkeat ja unohtakaamme kuoleman pelko!*

\*

Hiljaa hämärtyi syksyinen ilta . . . ja sen hämärtyessä olimme tehneet viimeisen palveluksen heille, joiden matka, taistelut ja kärsimykset olivat päättyneet . . .

Meille, jotka seisomme heidän hautakumpunsa äärellä ja jotka loimme sen umpeen synkän illan hämärtyessä, — meille, joista vielä joitakin kuuluu elävien joukkoon,

meille säilyy aina pyhänä paikkana se hiljainen laakso  
siellä kaukana suurien vuorien ympäröimänä . . . Se  
laakso, jonka helmassa toverimme nukkuvat . . . ja missä  
myöskin löysi ikuisen levon sisar Anna.

Hän, joka suurista kärsimyksistä oli jo niin nuorena  
suuresti väsynyt . . .

---



On vapunpäivä vuonna 1918.

Eivät liehu punaiset liput — Ei kaiu Marseljeesi eikä Internationale! — Ei näy kaduilla työläisiä juhlailmein!

Sinivalkoiset liput nyt liehuvat. — "Die Vacht am Rhein" nyt kajahtaa. — Porvaristo yksin on nyt kaduilla silkkiin ja loistoon pukeutuneena, raa'an itsetyytyväisyyden ja voitonhumalan leima kasvoilla! — Kukitettuja sotilaita, saksalaisia ja suomalaisia, herrasnaikkosia, vanhaa ja nuorta porvariyleisöä ovat kadut tulvillaan. Onhan nyt suuren voiton päivä, onhan nyt köyhälistö maahan lyöty, *kannattaahan* nyt juhlia! Sieltä täältä kaupungin lähistöltä vallien välistä kuuluu kiväärien pauketta, — siellä ammutaan "kapinallisia". Siellä täällä kuljetaan työläisiä pistimien välissä vankileireihin. Sellainen on vuoden 1918 vapunpäivä.

Erästä katua pitkin ajaa hiljalleen eteenpäin voimakaiden hurraa-huutojen säestämänä harmaa, kukitettu

sotilasauto. Siinä istuu nuori, hoikka mies upseerinpuvussa, — ”päivän sankari” — kokonaan kukitettuna. Hän nojaa ylhäisen tyytyväisenä miekkaansa á la Napoleon asennossa. Hän on kaupunkiin hyökänneiden joukkojen sotapäällikkö. Häntä ihailaan, jumaloidaan ja juhliitaan. Armollisesti hymyillen ottaa hän vastaan ”kansan” suosionosoitukset. Onhan hän ne ansainnut — ”vertaan vuodattamalla isänmaansa kalliin asian puolesta” — hän, tuo peloton sankari.

Pahat kielet tosin kertoivat, ettei hän koko sodan aikana olisi ruutia haistanut, vaan että hän oli ollut kaukana rintaman takana eräässä pienessä maaseutukaupungissa, siellä vain ryyppännyt, soitellut pianoa ja tanssinut neitosten kanssa, siten ansaiten itselleen ritarikannukset. Mutta mitäpä niistä, ne ovat juoruja. Nyt hän näyttää koko maailmalle, mikä hän on miehiään. Nyt hän ikuisuttaa nimensä historian lehdille. Voi voitettuita! — Armoa eivät tule saamaan!

”Jos edes yksi kymmenestä ammutusta on syyllinen, on tarkoitus saavutettu.” Niin on hän lausunut lähimmilleen, antaessaan ohjeet vangiksi joutuneisiin työläisiin nähden.

\*

Erään torin laidalta kuuluu huutoja ja hälinää. Yleisö rientää sitä kohti. Mitä on tekeillä? Erästä suurta vankikulkuetta sieltä tuodaan! Joukko käsittää 4,000 vankia, niistä osa pakolaisia, vaimoja ja lapsia sekä parisen tuhatta puna-armeijalaista, osa haavoittuneina.

Muuan punaisten joukko-osasto oli parin kilometrin alalle saarrettuna taistellut kaupungin lähistöllä useam-



pia vuorokausia ilman ruokaa ja lepoa ja vihdoin ampu-  
mavaransa loppuunkulutettuaan antautunut voittajan  
armoille. Sankarillisesti he olivat taistelleet, sitä osoitti  
hyökäävän vihollispäällikön raivokin kaatuneiden mies-  
tensä puolesta. Mutta miten heidän urhoollisuuttaan  
kunnioitettiin?

”Ei muuta kuin kaikki kuularuiskujen eteen — se  
niille roistoille on sopivin palkka!” Niin tuumivat voit-  
tajat keskenään.

Teloitus jäi kuitenkin sillä kertaa toimittamatta, mutta  
heille keksittiin pirullisempaa kuin marttyyrikuolema.  
Heidät päätettiin perinpohjin nöyryyttää. Vapunpäivänä,  
tuona köyhälistön suurimpana juhlapäivänä marssitet-  
tiin heitä sotilasketjun ympäröimänä ympäri kaupunkia  
voittajan triumfikulkueena.

Laahustaen kulkivat väsyneet vangit, mutta masentu-  
neita eivät he vielä olleet. Vaikka taistelu oli hävitty,  
työväenluokka maahan lyöty, — sittenkin käsittivät he  
sen vain tilapäiseksi tappioksi. He tiesivät sen tosiasian,  
että niin kauan kuin luokkavastakohtia on olemassa, niin  
kauan on myös luokkataistelua, joka lopulta johtaa köy-  
hällistön voittoon.

Kulkue oli saapunut torille. Yläluokan naiset ja mie-  
het päästivät raivoisan hyenahuudon, hyökäten vankien  
päälle. Mitä raaimpia solvauksia sateli nyrkiniskujen  
kera. Vankien silmille syljettiin, likaa viskattiin heidän  
päälleen. Kuului huutoja:

”Nyt saatte kerrankin kulkea oikeassa mielenosoitus-  
kulkueessa! — — Eipä ole nyt teillä lippuja ja soitto-  
kuntaa! — — Laulakaa vieläkin: ”Aseihin astukaa”! —  
— Potkikaa niitä piruja! — — Juoksuttakaa niitä! — —

Eivätkö jaksat? — — Kyllä jaksavat — — Auttakaa heitä työntämällä pistin takaapäin”, j.n.e.

Varsinkin herrasnaiset, nuo hemeät, hyvinkasvatetut, ”puhtaat olennot, joista runoilijat niin paljon ovat kunnista kirjoittaneet ja jotka ennen hiirtäkin pelkäsivät — ne olivat nyt pahimpia kaikista. ”Verta, verta!” huusi heidän ruumiinsa jokainen solu.

Yläluokka antoi oivan näytteen paljon puhutusta ja kirjoitetusta sivistyksestään ja humanisuudestaan. Verestä juopuneena se nyt riehui. Tuli todistetuksi, että sellaiseen pystyy vain *porvarillinen sivistyneistö*, ei koskaan köyhälistö. Ei yhtään *ihmisyyden* ääntä noussut tuona aikana ihmisyyttä puolustamaan, vaikka siihen oli tarjolla korvaamaton tilaisuus. Missä olivat *konsulit*, jotka punaisten aikana häärivät hiki hatussa kapitalistiluokan puolesta? Missä olivat nyt sivistyksen ja ihmisyyden ennen niin loistavat edustajat? — Niin, missä? — — He olivat *humalassa* — verestä ja viinasta! He riehuivat mukana alkuperäisten eläinvaistojensa ohjaimina.

Vangit saatiin viimein sotilaiden ponnistuksesta kuljetetuksi vankileirille jatkamaan uutta vaihekautta työväenluokan taisteluhistoriassa.

\*

Oli saman päivän ilta. Kaupungin Seurahuoneella oli suuret juhlat saavutetun voiton kunniaksi. Kieltolakimaassa virtasi nyt kerrankin väkijuomien tulva aivan ”rehellisesti”. Pöydät notkuivat herkkujen paljoudesta, vaikka kansa samaan aikaan ulkona kärsi nälkää. Silkit ja jalokivet välhtelivät värillisten valojen loistaessa,

vaikka kansa ulkona kulki ryysyissä. Siellä sisällä oli valoista, naurua ja iloa, — ulkona tuhansissa kodeissa pimeää, itkua ja surua.

Upseerit kertoilivat juopuneille herrasneitosille sankaritekojaan, — kuinka he rintamalla olivat aseettomia vankejaan rääkäten teurastaneet. Puolialastomiksi pukeutuneet nartut kuuntelivat heitä himosta kiiluvien silmien.

”Kas, he ovat sankareita, heille me kuulumme, — on suloista olla heidän omansa, suloista on heille antautua.” Niin puhuivat heidän sammaltavat kielensä.

Orkesteri soitti Maamme-laulua. Kaikki nousivat seisalleen, — hurrattiin. — syleilyjä, — suuteloita, — — — mässäystä — — veriorgiain viettoa tähtien kalpenemiseen saakka.

Ulkona kaupungin laidassa sijaitsevalla koirahaudalla seisoi satakunta henkeä käsittävä vankijoukko jo valmiiksi kaivetun haudan ääressä sotilasketjun ympäröimänä. Siinä he odottivat melkein alasti riisuttuina ”ansaittua palkkaansa”, nuo rehelliset raatajat.

Siinä elonsa viimeisenä hetkenä he muistelivat elettyä elämäänsä, joka sananmukaisesti oli ollut kärsimystä kehdestä hautaan saakka, muistelivat työväenluokkaa, joka nyt näytti pirstotulta.

”Teimmekö oikein tarttuessamme aseisiin?” kysyivät he itseltään ja sisäinen ääni vastasi heille: ”Muuta mahdollisuutta ei ollut!”

Odotettiin johtavaa upseeria, joka hetken perästä saapuikin autolla erään naisen kanssa, joka ”niin mielellään” tahtoi nähdä ihmisveren vuotavan.

”Kuularuiskut paikalleen”, komensi johtava upseeri.

Kuularuiskumies asetti murhakoneensa kuntoon odottaen käskyä.

”Oi, antakaa minun ampua!” pyysi nainen kiihkeästi kirkkaalla äänellä. Upseeri myöntyi ja talutti neitosen kuularuiskun taakse.

”Ampukaa!”, kuului komento. — — Kuularuisku räntäsi hetken sylkien sisältään räjähtäviä kuulia. — — — Uhrin kaatuivat voihkien maahan, he eivät vielä kuolleet, — heitä oli ammuttu vain jalkoihin. — — — Humalaisen naisen käsi ja silmä eivät olleet tarkat!

Kuularuiskumies asetettiin paikoilleen ja jatkoi viimeistelynä. Sotilaat komennettiin riviin ja marssitettiin pois. — Autolla kiisi upseeri naisensa kanssa kaupunkia kohti ylvästellen kertomaan urotyöstään.

Työ oli päättynyt!

Oli hiljaista — — — vain tuuli ulvoi kaameana soittaen kuolinvirttä heille, jotka teurastettiin yläluokan veriorgiain kunniaksi Vapunpäivänä 1918.

*Fabi.*



(Aapo Määttä kertoo haastattelijalle.)

”Närpiön” kasarmin ikäpresidentti, oululainen talon-  
omistaja ja muurari, *Aapo Määttä*, jolla hopeahapsistaan  
ja ”raskauttavain asianhaarain” vallitessa annetusta  
kuolemantuomiosta huolimatta on aina hyvätuulinen hymy  
kasvoilla ja onnistuneita ”linnunpesäretkiä” edellyttävä  
veitikka silmäkulmassa, vakuutti ihanimpia vankilamuis-  
tojaan olevan sen, kun hän vielä ikämiehenä, 61-vuo-  
tiaana, oli Lappeenrannassa tehty osalliseksi tietopuoli-  
sesta sivistyksestä.

— Kerrohan lähemmin, kehoitin minä, kun haastatel-  
tavani oli tehnyt tämän ylimalkaisen maininnan.

— Niin, se tapahtui sillä tavalla, että kun minä muu-  
danna sellaisena marraskuun päivänä, mikä ennen itse-  
näisyyttämme oli allakassa merkitty keisarilliseksi juhla-  
päiväksi, seisoin työpenkkini ääressä vankilan pajassa,

saapui luokseni turpea ukko, jonka jyrkeviä hartioita, kuten pian sain tietää, painoi 76:n talven lumi ja hatunröytiä — tämä otettakoon kirjaimen mukaan ja vähääkään tinkimättä — 52-vuotinen vankilapöly, ukko joka päivän merkityksen takia oli rasvaisen sortuutinsa rinksuun kiinnittänyt palokuntalaismerkin ja neljä hänen saavutuksiansa julistavaa, tsaarivallan aikana ansaittua prenkkää, tämä ukko se sitten, rypistäen tuuheita kulkumarvojansa, pudistaen vankkaa ja lumivalkeata, hartioita hipovaa tukkaansa sekä tuhautellen valtavanpuoleista hätäperunanenäänsä, jonka kirkkaat ja moninaiset värivahduukset saattaisivat eräissä henkilöissä (merkittävä syrjäsilmäys minuun) herättää vähän muitakin, eikä yksinomaan esteettisiä harrastuksia, sanoi minulle! ”Niin, niin, minä olen opettaja Lind, ja te, puh, puh, te olette Suomen nuori poika, Määttä, noh, noh, ettekö tahtoisitulla kouluun, puh, tottakai, noin nuori poika, huomenna vaan, sitten klo 9:ltä, puh, oppia sitten otamme ja tietoa haemme, puh, kaivamme kuin tikkua kynnen alta, noh, noh, niin ne tekivät Viaporinkin pojat, kilttejä poikia olivat, Vivolinin lävitse laskivat ja monet vihkot täyteen kirjoittivat, noh, noh, kirjoittakoot nyt, niin, te tulette sitten huomenna suurustunnin jälkeen, puh! —”

— Minä tietysti menin, ja tulivat nämä muutkin ”nuoret”. Siellä istuimme pitkät parrat haarallaan, kuin venäläiset musikat Jasnaja Poljanan koulutuvassa. — ”Näin paljon Suomen nuoria poikia, puh!” — huudahti koulumestari, kun sisäänastuttuaan näki karvaiset opetuslapsensa. — ”Noh, noh: pojat ymmärtävät, että tieto on valtaa ja että nykyaikana täytyy ihmisten päästä osallisiksi sivistyksestä. Puh, puh: ehkä sitten alotamme

Syrakin kirjasta, puh, oli viisas mies se Syrak, noh, noh, olkoon nyt! Kuka osaa lukea? Ehkä tämä Suomen nuori poika — mikä se olikaan nimi? Niin, niin, Härmä, noh, noh — otamme alusta!”

— Härmä alkaa päästellä kuin suorittaisi kertomuksen esittämistä punakaartin vuosijuhlassa. Ja ukko ihmettelee, että jo osaa poika lukea. . . . ”Niin, niin, anna mennä vaan, puh, puh: mitäs hyvää sieltä vielä tulee, jaa, jaa: viisas oli mies, se Syrak!” — Noin kiihoittelee opettaja, kunnes 16:n luvun päätyttyä ryhdymme tutkimaan — maantiedettä.

— Siunatuksi aluksi meille selitetään, että Lappeenranta on kuuluisa kaupunki. ”Puh, puh: täällä on käynyt keisarikin. Noh: niin oli kuin tavallinen ihminen. Kolmen askeleen välimatkalta hänet näin. Sinne meni upseerikasinolle. Kunniavahtina olin palokunnan puolesta. Ja keisarinnakin meni. Hameitaan kannatteli, kuten muutkin naiset. Siellä sitten söivät ja keisarinnan pyynnöstä soitettiin Porilaisten marssi. Tästä kartasta näette, missä on Lappeenranta. Tuoss’ on, tuoss’ on — ja täältä pääsee Palestiinaankin. Tuolta noin vain kävelee. Ja polkupyörällä pääsee vielä pikemmin. Kuka teistä osaa ajaa pyörällä? Osaako konduktööri Jalo?”

— Kun ojettaja sai tietää, että osaa se Jalo pyörällä ajaa, ihastui hän ylen ja selitti, että kauniilla ilmalla sopii polkupyörää säilyttää ulkosallakin, esim. nojallaan pirtinseinää vasten. Ja siihen pirtinseinustalle voi istuttaa perunoita, punajuuria ja porkkanoita, ja sillä aikaa kun ne kasvavat, sopii istuttajan soittaa pirtissä joko viulua tai harmonikkaa, sillä musiikki jalostaa ihmistä ja sellainen perunasoppa, johon on pantu porkkanoitakin, on

ravitsevaa ja maistuu hyvältä. Mutta Palestiinaan jos jäisimme asumaan, niin siellä olisi otollisempi viljellä viikunoita ja appelsiineja, sillä siellä kyllä kasvavat viikunatkin, vaikka se puu, jota Jeesus tarkasteli, sattuikin olemaan sillä kertaa tyhjä, kun sen omistaja ei tuntenut apulannoituksen tehokkaita ominaisuuksia, noh, noh: mistäpä hän, sillä eihän silloin vielä ollut Lappeen maanviljelysseuraa, jonka puheenjohtajana minä olen ollut 35 vuotta ja olen vieläkin kahdessa ominaisuudessa, kunnia-puheenjohtaja ja tavallinen puheenjohtaja, noh, noh: valitsivat viime vuosikokouksessa kunnia-puheenjohtajaksi ja aikoivat valita jonkun toisen toimivaksi puheenjohtajaksi, vaan minä sanoin, että ei mitään, ei mitään, siinä ne menevät samassa molemmat, siinä menevät, mutta tietääkö Määtä mitä Jeesus teki sille viikunapuulle, josta ei viikunoita löytynyt?” — — —

— Noh, noh, oikein, oikein, kirosi se. Kiroileminen on paha asia, mutta paha on sekin, kun ei ole viikunoita. Ne ovat kalliita hedelmiä. Nykyään maksavat 35 mk. kilo; niin sanoi eräs rouva, jonka luona eilen söin sekahedelmä-soppaa. Istuttakaa te, Suomen nuoret pojat, vain porkkanoita ja punajuuria pirtinseinustalle, niin eipä teidän silloin tarvitse tyhjä kouraista, eikä kiroillen kynsiä niskavillojanne, kuten Jeesus, eikä maksaa kulasseille suunnattomia hintoja viikunoista. — Noh, noh: lopetamme tältä päivältä ja sitten huomenna historian kimppuun, kuin lapin sääsket, niin ed. Kiviniemihän on Lapista, noh, olkoon nyt. Jaa, voimistellaan sentään vielä: kas näin, ja nään, puh, puh; se pitää ruumiin nuorteana, noh, Suomen nuoret pojat: yyks, kaaks, — — — Ja me teimme liikkeitä, joita Danten Infernon stamkundit ohsi-



vat kateudesta viheriäisinä varmaan katselleet, jos niin heille olisi suotu oikeus olla läsnä mestari Lindin koulutuneilla.

— — —

Näin jatkui opetus päivästä toiseen koko talvikauden. Ja keväällä me vietimme juhlalliset päättäjäiset. Pyynnöstämme piti ed. Aronen tässä tilaisuudessa opettajalle puheen, ja opettaja puolestaan vakuutti, ettei hänellä ole sitten Viaporin miesten päivien ollut niin uutteria oppilaita, kuin tänä hänen viimeisenä virkatalvena. Ukko oli liikutettu, ja sovittava tunnelma avarsi meidänkin rintojamme, kunnioituksenkin tunne miestä kohtaan, joka harvinaisen pitkän päivätyönsä oli suorittanut uskollisesti ja puhtain mielin, ja viimeainittu ominaisuus on aina ollut ja tulee aina olemaan miehen tosiarvon ainoa pätevä mittapuu — lopetti Määttä vakavana kertomuksen, jonka kestäessä sisäinen veitikka oli ahkeraan hänen kulmillansa leikkinyt.

*Riitahuhdan Esa.*



IRMARI RANTAMALA

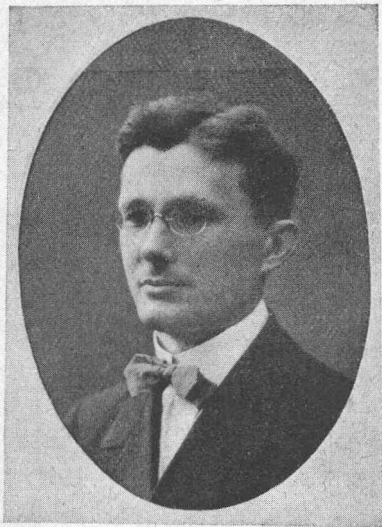
työväen suosima kirjailija — oikealta nimeltään Algot Untola — jonka valkoinen Suomi katalasti murhasi 21 p. toukok. 1918.

Rantamala, joka myöskin kirjoitti *Maiju Lassilan* ja *J. J. Vata sen* nimillä, saavutti suurimman työväen suosionsa "vanhan" Työmiehen alakertoina julkaisemillaan mestarillisilla porvaripakinoilla ja muilla kirjoituksillaan.



KAARLO USKELA

† 19. 4. 1922

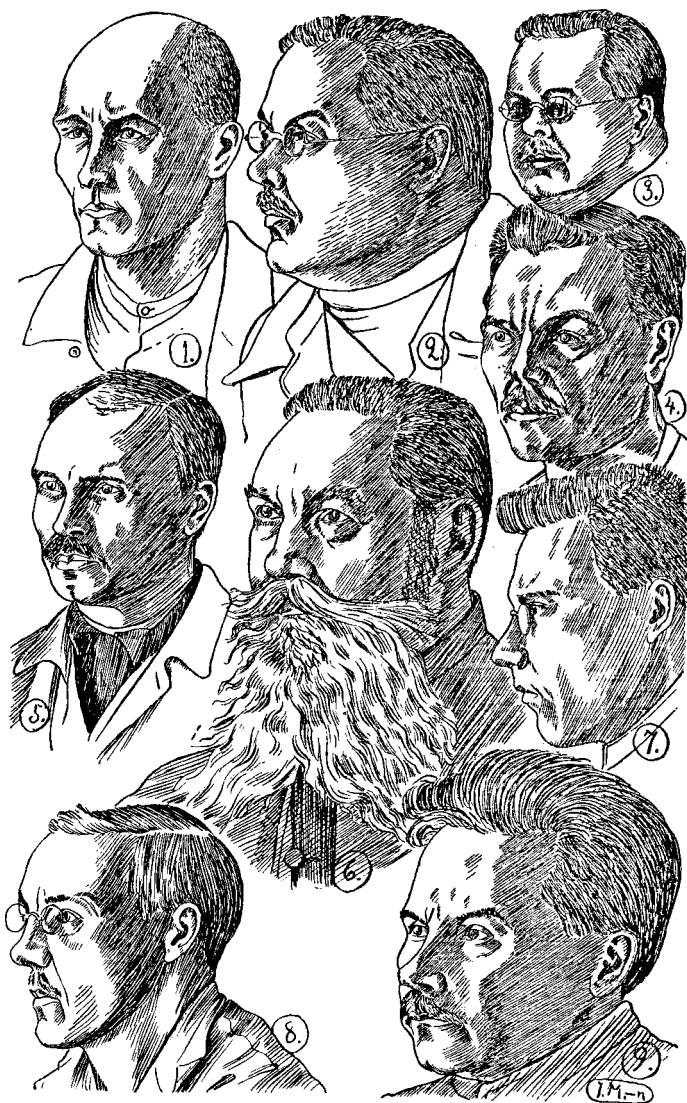


IVAR LASSY

## Entisiä kansanedustajia.



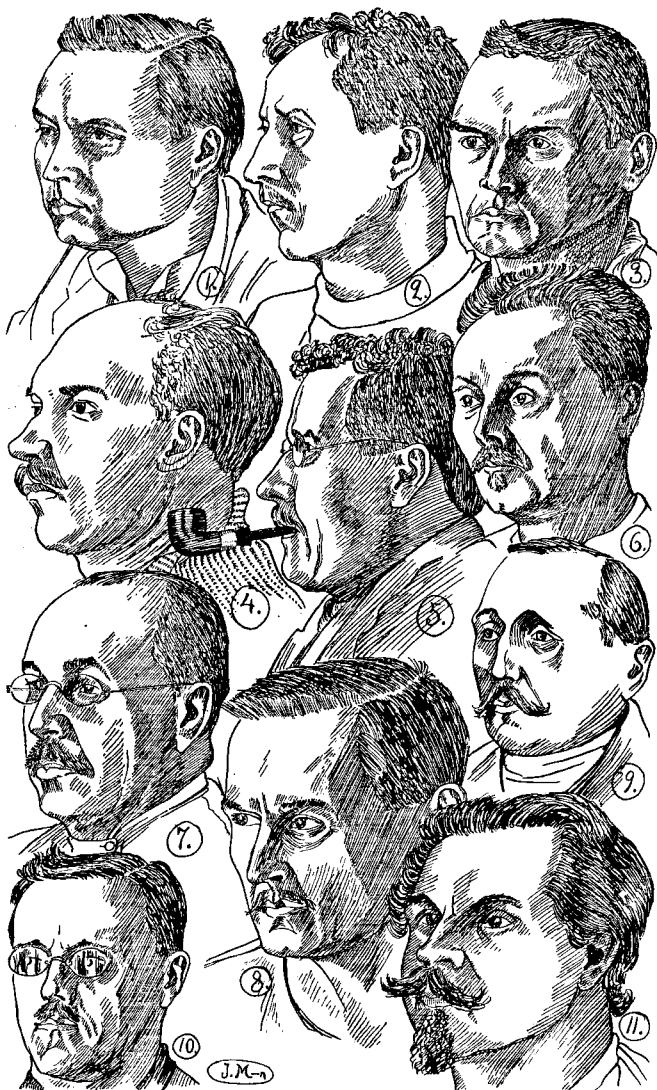
- 1) A. Huotari. 2) A. Harjula. 3) Antti Mäkelin.  
4) Emil Murto. 5) K. Mänty. 6) J. Tuomikoski.  
7) Nestor Aronen. 8) Erkki Härmä. 9) Yrjö Mäkelin.



1) E. Pekkala. 2-3) S. Vuolijoki. 4) J. A. Lehtinen.  
5) Raatikainen. 6) Jalo. 7) Eero Vuori.  
8) Heinivaara. 9) Jalava.

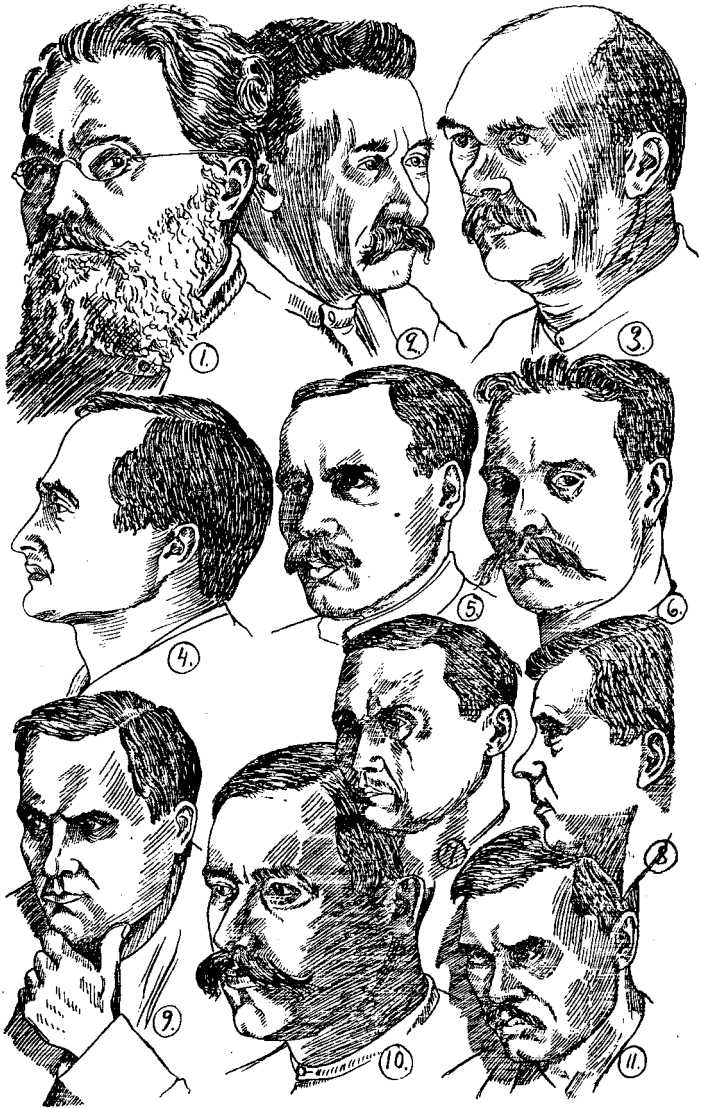


1) Parikka. 2) E. Viitanen. 3) V. Hurri. 4) Kajala.  
5) Koivunen. 6) Adamsson. 7) K. O. Iivonen.  
8) Paasivirta. 9) Ullengren.

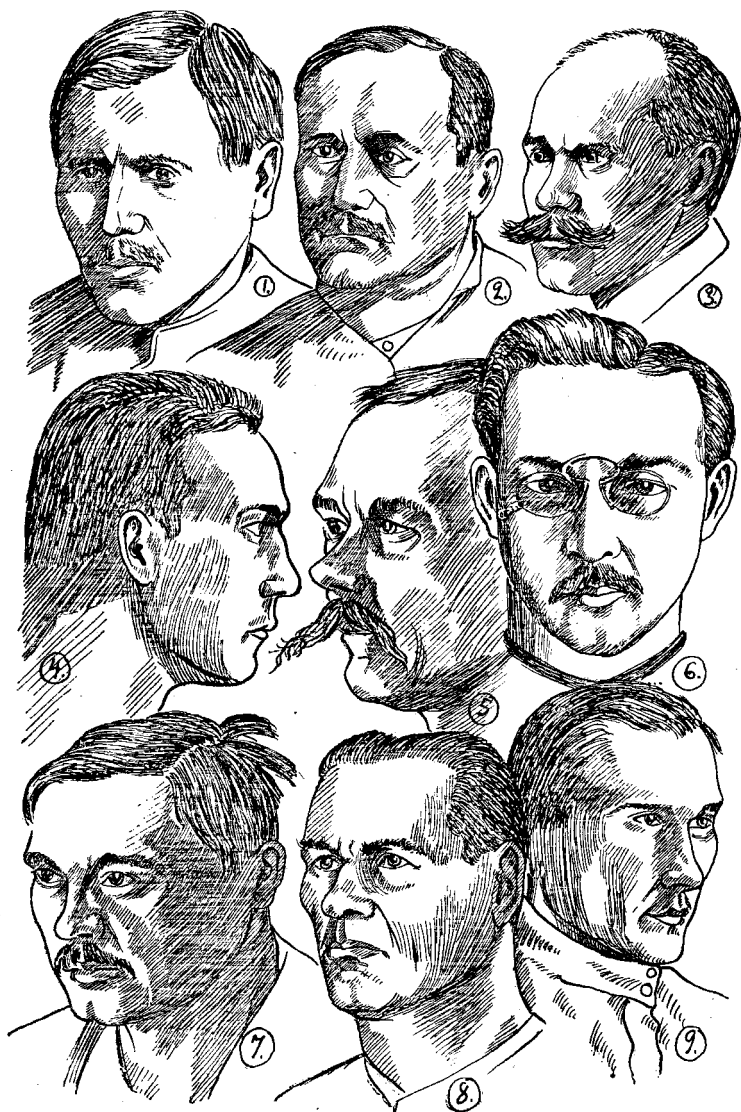


1) Matti Lappi. 2) O. Liukkonen. 3) V. Anttila. 4) A. Löfman.  
 5) Aug. Lindell. 6) Arvo Närhi. 7) H. Canth. 8) Hj. Salo.  
 9) A. Blomqvist. 10) Frd. Kurkivuori. 11) Koskelo.

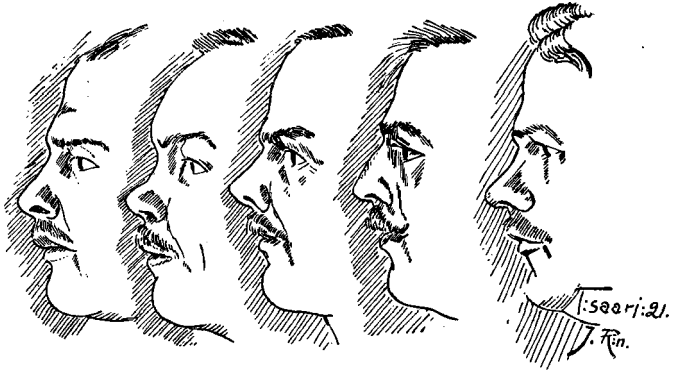




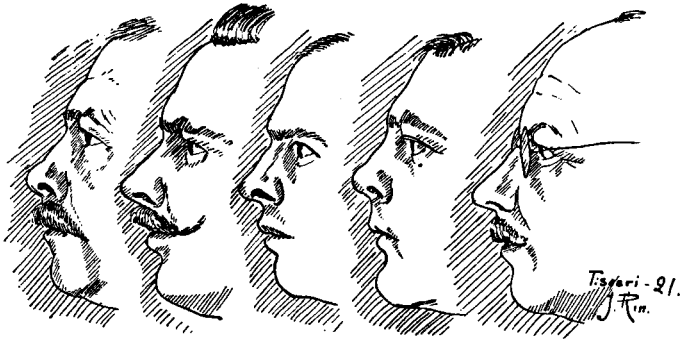
1) A. Lindegren. 2) K. Hagstedt. 3) K. Tammela (kuollut T:saareen).  
 4) L. Hyrskyluoto. 5) M. Ilola. 6) V. Sundström. 7) Hj. Kuusela.  
 8) Kalle Lehti. 9) K. Lehmonen. 10) Nyhkölä. 11) V. Jokiniemi.



1) K. Tamminen. 2) A. Hartelo. 3) A. Tommola.  
4) I. Rissanen. 5) V. Aronen. 6) N. Tamminen.  
7) E. Pyttynen. 8) E. Rantanen. 9) V. Kotro.



Peltoniemi. Lintunen. Rehvonen. Hurme. Janatuinen.



Salin. Pulkkinen. Salmi. Markkanen. Snell.

# Orron valo.

(P.X - nimen kunnioitus 1918)

A. Kuntti  
Kunnioitus 1918

1/4 kappaleen.

1/4 kappaleen.  
 1/4 C... k... n... p...  
 2/4 G... s... i... p...  
 1/4 - s... n... t...  
 1/4 M... m... k...  
 1/4 k... t...  
 1/4 R... k...  
 1/4 m... k...  
 1/4 k... t...  
 1/4 k... t...  
 1/4 k... t...  
 1/4 k... t...

k... n... p...  
 s... i... p...  
 - s... n... t...  
 M... m... k...  
 k... t...  
 R... k...  
 m... k...  
 k... t...  
 k... t...  
 k... t...


k... n... p...  
 s... i... p...  
 - s... n... t...  
 M... m... k...  
 k... t...  
 R... k...  
 m... k...  
 k... t...  
 k... t...  
 k... t...

# NUORUKAISILLE

(Nimipäivälaulu 23/IV—20 Turun Pakkotyölaitoksella.  
Omistettu Yrjö Kalliselle ja Yrjö Hyväriselle.)

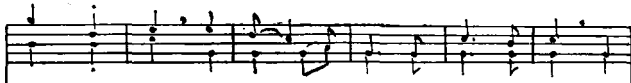

*\* Kalo - V. Uksila.*

Tenorit

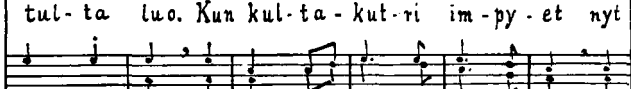


Kas niin ne helkkyy harppu - set ja tah - tiin

Bassot



tul - ta luo. Kun kul - ta - kut - ri im - py - et nyt



Soi vii - lut myös




su - lo het - ken sua. Noin vii - lut, tamburiinit myös soi



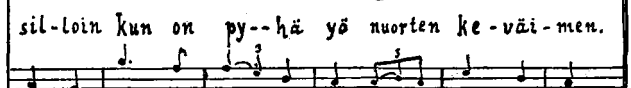
Solo

Soi vii - lut myös

soi, soi



sil - loin kun on py - hä yö nuorten ke - väi - men.



soi, soi

Sä nuorukainen seppelpää  
nyt küruin maljas juo.  
Tää hetki pian jälkeen jää,  
uus uudet puuhat tuo.  
Niin ehtii päätte kisailun,  
Kun kutsuu torvi taistelun,  
veljet uupuvat.

Kun äsken lemmenkaipaus  
sai hehkuun veres sun,  
niin ylevä uus rakkaus  
nyt kiihtää ottelun.  
Sill' äitis, siskos kahleisiin,  
ja veljes haudan uumeniin  
aikoo sortaja.

Vaikk' yllä hornan voimat on  
ja hurme huppeloi,  
niin usko voittoon loputon  
ain suurta luoda voi.  
On varma: taisto palkkanaan,  
tuo sankarille aikanaan  
neidon syleilyn.

Hannes Uksila.

---

## Sisällysluettelo

	Siv.
Esitaistelijat .....	5
Vangittu kotka .....	7
Toverihautojen ruusut .....	10
Titaanin kuolinkamppailu .....	15
Sofia Hjulgrenin muistolle .....	24
Eläköön vallankumous .....	29
Soi lauluni .....	32
Jussi Kujala .....	33
Taavetti Lapveteläisen muistolle .....	35
Vallankumouksellinen .....	37
Kauhuntöitä muistellessa .....	39
Salinin Eetun viimeinen luento .....	45
Laiskuuden sivistyshistoriallinen merkitys .....	51
Punainen kukka .....	63
Oi, kuulkaa valitusta .....	65
Palanen piileksijän vaiheista .....	67
Pieni tiliote välkoisesta vihasta .....	74
Muistelma vuodelta 1918 .....	78
Muurmannilta Tammisaaren 'säilytyslaitokselle'	81
Punikin koti-ikävä .....	92
Kenet Vienan-Karjalan kansa tunnustaa pelasta- jakseen .....	94
Ohranan kourissa .....	100
Velvoittavia muistoja vuodelta 1918 .....	123
Ohranan kynsissä .....	126
Vankeuden ilot .....	136
Pikakuvia täysihoitolasta .....	140
Muistelmia valkohelvetistä .....	153
Tammisaaren Internationale .....	165
Mitä vartijaksi pyrkijältä vaaditaan .....	169
Muistelmia valkaisuvedeltä 1918 .....	171
Orjien huomen .....	177
Kaukainen hautakumpu .....	180
Vapunpäivä .....	184
Punakaartilaiden valistaminen .....	190
Kuvitusosasto .....	195